

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว
ของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ภัทร์สุดา กราบไกรแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2558

Legal problem on privacy right protection of the prisoner in the prison

Patsuda Krabkraikaew

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรือนจำ
ชื่อผู้เขียน	ภัทรสุดา กราบไกรแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การบังคับโทษจำคุกเป็นการแยกตัวผู้ต้องขังออกจากสังคมปกติเพื่อเป็นการป้องกันและยับยั้งการทำความผิดของผู้ต้องขัง และเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการทำความผิดของผู้นั้นชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกว่าจะมีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ก่อนคืนตัวผู้ต้องขังออกสู่สังคมปกติอีกครั้งหนึ่ง และไม่กลับไปทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างไรก็ตาม การบังคับโทษจำคุกย่อมเป็นผลให้ผู้ต้องขังสูญเสียหรือถูกจำกัดสิทธิบางประการไปจากการต้องโทษซึ่งในขณะเดียวกันผู้ต้องขังก็ยังถือเป็นประชาชนคนไทยที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับเดียวกันมีสิทธิได้รับการรับรอง คุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ ดังนี้ นอกจากกฎเกณฑ์หรือข้อจำกัดที่จำเป็นต่อการบังคับโทษทางอาญาแล้ว ผู้ต้องขังก็พึงได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานทั่วไปเช่นเดียวกับพลเมืองไทยทุกคน โดยเฉพาะสิทธิที่เกี่ยวข้องด้วยความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นไม่ควรถูกทอดทิ้งหรือจำกัด และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะทำได้แต่น้อยที่สุด

ในประเทศไทย การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวนั้น นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งให้การรับรองสิทธิพลเมืองไทยโดยทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่าสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองคุ้มครองไว้ในกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของไทย ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัย ในชีวิตร่างกาย และการได้รับการติดต่อสื่อสารจากครอบครัว ญาติมิตร หรือคนใกล้ชิดที่อยู่ภายนอกเรือนจำ เป็นต้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติขึ้นมาเพียงเพื่อเป็นการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังอันเป็นข้อยกเว้นของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยจะมีข้อจำกัดสิทธิ ข้อห้ามต่าง ๆ กำหนดไว้

แต่ไม่พบว่าสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องดังที่กล่าวมานี้จะได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายบังคับโทษของไทยด้วยแต่อย่างใด

ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ต้องโทษจำคุกต้องสูญเสียสิทธิบางประการของเขาไปเพื่อการบังคับโทษจำคุกและต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเขาเท่านั้น ดังนั้น สิทธิอื่น ๆ ที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับเป็นอันดับแรกในฐานะประชาชนพลเมืองไทยคนหนึ่งก็คือสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั่นเอง ทั้งนี้การนำตัวผู้ต้องขังเข้าไปอยู่ในเรือนจำย่อมเป็นการทุกข์ทรมานและก่อให้เกิดความเครียดอย่างมากแก่ผู้ต้องขังอยู่แล้ว การดำเนินกระบวนการบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังจึงควรมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อันเป็นสิทธิส่วนตัวให้ผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ อันจะทำให้ผู้ต้องขังมีความกดดันจากการถูกบังคับโทษน้อยลง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นคนดีและกลับสู่สังคม เนื่องจากไม่ได้รู้สึกว่าคุณได้รับการกดขี่หรือรังเกียจของคนในสังคมภายนอกเช่นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การที่จะสามารถให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลและชัดเจนที่สุดนั้น รัฐควรมีมาตรการในการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังดังกล่าวในรูปของสิทธิตามกฎหมาย กล่าวคือ สิทธิพื้นฐานเรื่องใดไม่จำเป็นต่อการบังคับโทษหรือข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ความคุ้มครองผู้ต้องขังไว้ กฎหมายบังคับโทษของไทยก็ควรบัญญัติเพิ่มเติมในทางรับรองสิทธิผู้ต้องขังจากการถูกละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวนั้นไว้ด้วย เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองข้อมูลส่วนตัวมิให้ถูกเปิดเผย สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษโดยการทรมานและในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีข้อห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้อำนาจนอกเหนือไปจากที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะทำได้แต่เพียงน้อยที่สุดโดยต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำเช่นนั้นได้เท่านั้น

Thesis Title	Legal problem on privacy right protection of the prisoner in the prison
Author	Patsuda Krabkraikaew
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr.Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

The enforcement of imprisonment is to separate the prisoner from normal society in order to prevent and suspend offensive action of the prisoner and to prevent social to be safe from offensive action of such person temporary until his conduct is rehabilitated to become good population before returning to normal society once again and shall not repeatedly commit offensive action again which is corresponding with the objective of criminal punishment. Enforcement of imprisonment had however resulted the prisoner to lose his right or his certain right is limited due to imprisonment. At the same time the prisoner is still a Thai population under the same constitution and is entitled to receive guarantee and protection of basic right as those general public as prescribed by the constitution that, in addition to the rules or restriction necessary to the enforcement of criminal punishment, the prisoner shall be entitled to the general basic right as if those general Thai population especially the privacy right of such prisoner should not be abandoned nor limited, and in case of necessary for enforcement of punishment, limitation of privacy right should be as minimum as possible.

In Thailand, in addition to the protection of basic right on privacy is prescribed in the Constitution of Thailand B.E. 2550 which guarantee right of general Thai population in several matters but those rights are unprotected especially regarding criminal punishment of Thailand, namely, Correction Act, B.E. 2479 whatsoever regardless the privacy right of the prisoner about accommodation, life and body and communication from family, relatives, friends or intimate person outside the prison, etc. Such law was enacted only to restrict rights of the prisoner which is exemption of the provisions in the Constitution which contains restriction and prohibition of right but it is not found that the privacy right of the prisoner is guaranteed in Law on Enforcement of Punishment of Thailand whatsoever.

Based on the reason that the prisoner has to lose certain right for enforcement of imprisonment and require only improvement and change of his behavior. Therefore, other right which the prisoner should firstly receive as if a Thai population is basic right regarding privacy of the prisoner. In this regard, taking the prisoner into the prison therefor generally causes the great hurt and stress to the prisoner, enforcement of punishment against the prisoner should fully guarantee and protect privacy right of the prisoner to minimize stress of the prisoner and ready to change his behavior to become good population and return to the society due to he shall not feel serious nor hate by people in external society like in presence. However, to efficiently and clearly guarantee and protect right of the prisoner according to the above idea, the government sector should provide measure to guarantee and protect legal rights of the prisoner and should it is necessary for punishment purpose, restriction of privacy right should be at minimum degree and only under the authority as prescribed by the provision of law, namely, the basic right in any matter that unnecessary to the enforcement of imprisonment or minimum standard regulations of UN regarding treatment to the prisoner in criminal case that specified rules on prisoner protection, the Thai law on enforcement of imprisonment should additionally enact to certify right of the prisoner from infringement of privacy, such as, right on protection of private information, right to be prevented from torture meanwhile the prison officers must be prohibited to exercise their powers other than such prescribed by law and should it is necessary, for the objective of punishment, restriction on privacy right should be at minimum degree provided that the power to do so must be prescribed by law.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์ เป็นอย่างสูง ที่ได้สละเวลาอันมีค่าของท่านรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านอาจารย์ได้เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนในการจัดทำวิทยานิพนธ์ และติดตามความคืบหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ตลอดมา จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์เป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.คณิต ฒ นคร ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ และอาจารย์นันทิ จิตสว่าง ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งหากปราศจากท่านทั้งสามนี้แล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็คงจะไม่สมบูรณ์ โดยท่านทั้งสามได้สละเวลาอันมีค่าของท่านให้คำแนะนำและเพิ่มเติมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน จนกระทั่งสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และครอบครัวของผู้เขียนที่ให้โอกาสในการศึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนเสมอมา ให้ผู้เขียนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดผลดีต่อการศึกษาวิชานิติศาสตร์อยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบคุณงามความดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้แก่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้เขียน แต่ถ้าเกิดข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ภัทรสุดา กราบไกรแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. ประวัติความเป็นมา แนวคิดและวิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องขัง และหลักสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง	6
2.1 หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ.....	6
2.2 ประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง	7
2.2.1 ประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในภาพรวม.....	7
2.2.2 ประวัติความเป็นมาและแนวคิดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง ในประเทศไทย	10
2.3 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษทางอาญา.....	16
2.3.1 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ	16
2.3.2 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก	23
2.4 แนวคิดและวิวัฒนาการของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว.....	27
2.5 หลักทั่วไปของสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง	30
2.5.1 ความหมายของ “สิทธิในความเป็นส่วนตัว”	30
2.5.2 ประเภทของสิทธิในความเป็นส่วนตัว	31
2.5.3 ข้อยกเว้นของการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว	32
2.6 หลักสากลที่รับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.6.1	35
2.6.2	38
2.6.3	41
2.7	44
2.7.1	44
2.7.2	48
2.7.3	54
3.	56
3.1	56
3.1.1	56
3.1.2	59
3.1.3	62
3.2	69
3.2.1	69
3.2.2	72
3.2.3	75
3.3	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ	89
4.1 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว	90
4.1.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวของบุคคลทั่วไป	90
4.1.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขัง	91
4.2 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย	92
4.2.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของบุคคลทั่วไป	92
4.2.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง	94
4.3 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร	102
4.3.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารของบุคคลทั่วไป	102
4.3.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง	102
4.4 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย	109
4.4.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวการอยู่หรือพักอาศัยของบุคคลทั่วไป	109
4.4.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวการอยู่หรือพักอาศัยของผู้ต้องขัง	110
4.5 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัว	116
4.5.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลทั่วไป	116
4.5.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง	116

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.6 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัว.....	119
4.6.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัว ของบุคคลทั่วไป.....	119
4.6.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัว ของผู้ต้องขัง.....	119
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	124
5.1 บทสรุป.....	124
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	128
บรรณานุกรม.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	137

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากการที่ผู้ต้องขังได้รับการบังคับโทษจำคุกนั้นเป็นการแยกตัวผู้ต้องขังออกจากสังคมโดยปกติภายนอกเพื่อเป็นการป้องกันและยับยั้งการกระทำความผิดของผู้ต้องขัง และเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้นั้นชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกว่าจะมีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ก่อนคืนตัวผู้ต้องขังออกสู่สังคมปกติอีกครั้งหนึ่ง และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งนี้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา

อย่างไรก็ตาม การบังคับโทษจำคุกย่อมเป็นผลให้ผู้ต้องขังสูญเสียซึ่งสิทธิบางประการไปจากการถูกลงโทษ การสูญเสียสิทธิบางประการดังกล่าวนี้ หมายความว่า ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นปัจเจกชนยังมีสิทธิบางส่วนที่ยังเหลืออยู่จากการถูกลงโทษ ซึ่งขอบเขตของสิทธิในส่วนที่เหลือนั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแนวความคิดหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เลือกนำมาใช้ในกระบวนการบังคับโทษทางอาญาแก่ผู้ต้องขังนั่นเอง กล่าวคือ หากการลงโทษผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และเหตุผลหลักเพื่อการป้องกันสังคม ก็คือป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำความผิดนั้น ๆ ดังนี้ การสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจำคุก ก็จะเป็นเพียงการถูกแยกตัวออกจากสังคมเท่านั้น และบุคคลนั้นก็ยังคงมีสิทธิบางประการที่เหลืออยู่ ที่รัฐจำเป็นต้องตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิที่เหลืออยู่เหล่านั้นของผู้ที่ถูกจำคุกด้วย ซึ่งในกรณีนี้ได้มีผู้เสนอว่าการจำคุกบุคคลอันเป็นการกระทำที่แทรกแซงความเป็นมนุษย์ในเชิงลบนั้นควรเพิ่มภาระความรับผิดชอบของสังคมในด้านบวกควบคู่ไปด้วย ภาระในด้านบวกดังกล่าวนี้อาจกระทำโดยการให้สิทธิผู้ต้องขังในการมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร การให้โอกาสในการทำงาน หรือการฝึกอบรมวิชาชีพ เป็นต้น¹ และการที่จะรักษาปกป้องสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลนั้น รัฐควรมีมาตรการในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก รับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังดังกล่าวในรูปของสิทธิตามกฎหมาย เพราะผู้ที่จะได้สิทธิดังกล่าวมีเพียงผู้ต้องขัง สิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิของสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม และทั้งนี้ เนื่องจากคนในสังคมเห็นว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย

¹ จาก คำอธิบายกฎหมายเปรียบเทียบ (น. 3), โดย เสริม วิณิชัยกุล, 2514, กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อันชอบธรรมที่จะแยกผู้ต้องขังออกจากสังคม จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องปกป้องคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการทำงาน การให้การศึกษอาบรม การรักษาพยาบาล หรือความจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิต่าง ๆ อันเป็นสิทธิโดยชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้และเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ไม่ควรถูกทอดทิ้งหรือจำกัดสิทธิเหล่านี้ และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะทำได้แต่น้อยที่สุด ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่ผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้องได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ นั้นเอง

เนื่องจากสังคมในเรือนจำของผู้ต้องขัง เป็นสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสังคมภายนอกอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือสังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมของการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ และเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ข้อห้ามต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังเป็นสังคมที่ถูกตัดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งนับเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการบังคับโทษทางอาญา โดยเฉพาะการที่จะกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุกนั้น การดูแล คุ้มครอง และรับรองการให้สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง ให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัย และทัศนคติที่ไม่ดี และได้รับการขัดเกลาให้เป็นบุคคลที่สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติได้อย่างมีความสุขนั้น การให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ต้องขังนั้นย่อมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง เพราะลักษณะพิเศษของสังคมผู้ต้องขังดังกล่าว จะมีผลกระทบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง ซึ่งนักทฤษฎีอาชญาวิทยาและนักสังคมวิทยาหลายคนเชื่อว่า ผลกระทบดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับตัวของผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเวลาต่อมาด้วย

จากแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน (All men are created equal) อันเป็นที่มาของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ โดยมีการนำไปบัญญัติเพื่อให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศของตน ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีลักษณะที่คล้ายกัน ได้แก่ มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมและเสมอภาคกัน และนอกจากนี้ แนวความคิดดังกล่าวยังนำมาซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของพลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขัง ด้วยเงื่อนไขที่ว่า ผู้ต้องขังก็คือเป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศด้วยเช่นกันจึงย่อมมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลทั่ว ๆ ไปที่ได้รับความคุ้มครองนั่นเอง ส่วนในการนำบทบัญญัติดังกล่าวไปบังคับใช้แก่พลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษของแต่ละประเทศก็必将มีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับทำให้ความสำคัญแก่สิทธิผู้ต้องขัง และกฎหมายลำดับรองที่ใช้บังคับ โดยเฉพาะแก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

สำหรับในประเทศไทย การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวนั้น นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รับรองสิทธิพลเมืองไทย โดยทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ากฎหมายเฉพาะว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของไทย ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 นั้น ได้มีการบัญญัติให้การรับรองสิทธิแก่ผู้ต้องขังไว้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัย ในชีวิตร่างกาย และการได้รับการติดต่อสื่อสารจากครอบครัว ญาติมิตร หรือคนใกล้ชิดที่อยู่ภายนอกเรือนจำ เป็นต้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติขึ้นมาเพียงเพื่อเป็นการจำกัดสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังอันเป็นข้อยกเว้นของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั่นเอง โดยจะมีข้อจำกัดสิทธิ ข้อห้ามต่าง ๆ กำหนดไว้แต่ไม่พบว่าสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องดังกล่าวมานี้จะได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายบังคับโทษของไทยด้วยแต่อย่างใด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิดของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ในเรือนจำ
2. เพื่อศึกษากฎหมายตลอดจนมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในประเทศไทยและในต่างประเทศ
3. เพื่อทำการค้นคว้าและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังของต่างประเทศ ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ตลอดจนหลักการสากลที่มีอยู่ เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย
4. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในความเป็นอยู่ส่วนตัวให้เป็นไปตามหลักการสากลและประเทศที่พัฒนาแล้ว

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของปวงชนชาวไทยไว้อย่างมากมาย ซึ่งเมื่อก้าวถึงผู้ต้องขังที่ถูกบังคับโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว บุคคลเหล่านั้นก็นับว่าเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง ซึ่งรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังให้ใกล้เคียงกับบุคคลทั่วไปในสังคมอย่างมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และเท่าที่ไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาแก่ผู้ต้องขังนั้น ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ที่ถูกลงโทษจำคุกคงต้องสูญเสียสิทธิบางประการของเขาไปเพื่อการจำกัดเสรีภาพ อยู่ในเรือนจำและต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของเขาเท่านั้น ดังนั้น สิทธิอื่น ๆ ที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับเป็นอันดับแรกในฐานะประชาชนพลเมืองไทยคนหนึ่งก็คือสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั่นเอง ทั้งนี้การนำตัวผู้ต้องขังเข้าไปอยู่ในเรือนจำย่อมเป็นการทุกข์ทรมานและก่อให้เกิดความเครียดอย่างมากแก่ผู้ต้องขังอยู่แล้ว ดังนั้น การดำเนินการกระบวนการบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังจึงควรมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อันเป็นสิทธิส่วนตัวให้ผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ อันจะทำให้ผู้ต้องขังมีความกดดันจากการถูกบังคับโทษน้อยลง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยให้เป็นคนดีและกลับสู่สังคม เนื่องจากไม่ได้รู้สึกว่าได้รับการกดขี่หรือรังเกียจของคนในสังคมปกติอย่างเช่นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามการที่จะสามารถให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลและชัดเจนที่สุดนั้น รัฐควรมีมาตรการในการรับรองและคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังดังกล่าวในรูปของสิทธิตามกฎหมาย และหากมีความจำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวก็ควรจะสามารถทำได้แต่น้อยที่สุด โดยต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำเช่นนั้นได้เท่านั้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงหลักกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังโดยเฉพาะ ซึ่งอาจแยกประเภทใหญ่ ๆ ได้เป็น 4 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว ความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย ความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร และความเป็นส่วนตัวในการอยู่หรือพักอาศัย นอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับสิทธิส่วนตัวในเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง และการใช้เวลาว่างของผู้ต้องขังด้วย โดยศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศนำมาใช้ในการ

คุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง ตลอดจนหลักการสากล เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาวិทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลและเอกสารภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ตลอดจนศึกษา รวบรวมเอกสารและตำรากฎหมายของต่างประเทศ รวมไปถึงกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขัง กฎเกณฑ์ระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษแห่งสหประชาชาติ และบทความ เอกสารรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ตำราทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิดของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ในเรือนจำ
2. เพื่อให้ทราบถึงหลักกฎหมายตลอดจนมาตรการที่เกี่ยวข้องในการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังที่มีอยู่ในประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศในปัจจุบัน
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังที่มีอยู่ของต่างประเทศ รวมถึงหลักการสากลที่มีอยู่ เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับกฎหมายของไทย อันจะทำให้ทราบถึงข้อแตกต่าง ข้อดี ข้อเสียของมาตรการที่มีอยู่ในแต่ละประเทศได้อย่างชัดเจน
4. เพื่อให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในความเป็นอยู่ส่วนตัวให้เป็นไปตามหลักการสากลและประเทศที่พัฒนาแล้ว อันนำไปสู่การพัฒนากฎหมายในเรื่องดังกล่าวของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา แนวคิดและวิวัฒนาการ ของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง และ หลักสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

ในบทนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวอธิบายถึงสิทธิมนุษยชนของพลเมืองทั่ว ๆ ไปในเรื่องความเป็นส่วนตัวที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งย่อมจะต้องมีความแตกต่างกับการคุ้มครองรับรองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยจะศึกษาถึงประวัติความเป็นมาในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง ตลอดจนแนวคิดและวิวัฒนาการที่มีต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงในสมัยปัจจุบันเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง รวมถึงหลักการสากลที่รับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังและหลักกฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างสิทธิของพลเมืองทั่วไปกับสิทธิของผู้ต้องขัง และความจำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ต้องขังที่แตกต่างจากบุคคลทั่ว ๆ ไป

2.1 หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ

สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับก็ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ไว้มากมาย โดยมีสาระสำคัญมุ่งไปที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นคุณค่าที่ติดตัวมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขอื่นใด เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว เผ่าพันธุ์ ภาษา ความเชื่อ ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่น ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะอื่น จึงถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าในตัวของตัวเองที่ผู้ใดก็ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ ทั้งนี้ เพื่อให้มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้โดยอิสระ อันเป็นเจตนารมณ์ของรัฐที่จะถือเอาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการกำหนดการใช้อำนาจรัฐทั้งปวงต่อประชาชนและกำหนดหลักทั่วไปดังกล่าวก่อให้เกิดผลในแง่ของการตีความสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลายซึ่งจะต้องตีความว่าสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลายล้วนแต่มีผลมาจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นจะต้องถือว่าเนื้อหาของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะต้องนำมาใช้ประกอบการตีความสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ ด้วยคือการจะทำให้

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บรรลุความมุ่งหมายอย่างแท้จริงได้นั้นรัฐจะต้องเป็นผู้ดำเนินการสำหรับความพร้อมในการใช้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล¹ ในขณะที่เดียวกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็เป็นสิทธิเสรีภาพประเภทหนึ่งอีกด้วย

หลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติเป็นพื้นฐานสำคัญของสิทธิเสรีภาพเพราะเป็นการยืนยันถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ไม่แตกต่างกันของมนุษย์ทุกคนและเป็นหลักประกันให้ทุกคนได้เข้าถึงหรือได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเป็นจริงได้ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกันและจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม รัฐสามารถจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ได้เช่นกัน แต่การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญสองประการคือจะต้องกำหนดเป็นกฎหมาย ไม่ใช่เป็นการกระทำตามอำเภอใจและจะต้องมีเหตุจำเป็นเพื่อความมั่นคงของชาติ ความสงบเรียบร้อยของสังคม ความปลอดภัยของประชาชน ศีลธรรมของประชาชนหรือคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นและผลประโยชน์สาธารณะกล่าวคือไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.2 ประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง

ในที่นี้จะทำการอธิบายเป็น 2 แง่มุม คือ ประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในภาพรวมและประวัติความเป็นมาของคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในประเทศไทย

2.2.1 ประวัติความเป็นมาของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในภาพรวม

การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังมีความเป็นมานับแต่ยุคสมัยของการเรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในประเทศตะวันตกมาเป็นเวลาช้านานและมีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมาย อันเป็นการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิที่เรียกว่าสิทธิของพลเมือง การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังก็เป็นสิทธิของพลเมืองอย่างหนึ่งที่มีการเรียกร้องและทำให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าว ความพยายามที่จะให้มีสิทธิของผู้ต้องขัง เกิดขึ้นมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน ซึ่งในสมัยก่อนได้

¹ จาก สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน (น. 96), โดย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีมหาวิทยาลัยมหิดล, พฤศจิกายน 2549, กรุงเทพฯ: เสนอกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.

เริ่มจากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องขังและมีความพยายามในการให้คำจำกัดความของคำว่า “สิทธิของผู้กระทำความผิด” หรือ “สิทธิของผู้ต้องขัง” ซึ่งในอดีต ยังไม่มีคำจำกัดความที่เป็นรูปธรรมนัก เนื่องจากในสมัยนั้นยังขาดการจำกัดความของคำว่า “สิทธิ” ที่เป็นทางการประกอบกับสาธารณชนก็ไม่ให้ความสนใจในสิทธิของผู้ต้องขังนัก เพราะผู้กระทำความผิดในสมัยนั้นจะถูกมองว่าเป็นผู้ที่บกพร่องในทางศีลธรรมอย่างร้ายแรง ไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือ การช่วยเหลือผู้ต้องขังในสมัยก่อนถูกจำกัดให้เป็นเพียงการช่วยเหลือที่มาจากความต้องการช่วยเหลือของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจทำในรูปของการบริจาคสิ่งของที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทั่วๆ ไป หรือสิ่งที่จำเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเท่านั้น²

ในระยะต่อมาสิทธิของปัจเจกบุคคลได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะที่เป็นเรื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ การเรียกร้องสิทธิดังกล่าวมักมีสาเหตุมาจากประเด็นทางการเมือง กล่าวคือ การเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิประเภทใดประเภทหนึ่งในช่วงนั้น มักจะมีพื้นฐานเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องศีลธรรมและการเรียกร้องสิทธิทางกฎหมาย ซึ่งมีผลกระทบทางการเมืองเกิดขึ้นเสมอ รวมทั้งเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งมีการเรียกร้องกันมากในเรื่องเกี่ยวกับข้อกำหนดของเรือนจำและข้อเสนอให้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังอื่น ๆ ซึ่งเหตุผลที่มีการนำมาอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง คือ การที่ผู้ต้องขังถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติทำให้ต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ซึ่งสภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำมาสู่การเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิของผู้ต้องขัง อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย

อย่างไรก็ตามการที่จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงสิทธิของผู้ต้องขังให้เป็นอย่างไรนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาโดยยึดวัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นหลัก ไม่ว่าจะสิทธิที่กำหนดนั้นจะเป็นสิทธิตามกฎหมายหรือสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ หลักการนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปในศตวรรษที่ 19 จนถึงในปัจจุบัน เนื่องจากในศตวรรษที่ 19 ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการลงโทษซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นทางการทั่วไปหลายประการ เช่น การลงโทษเพื่อยับยั้ง การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน และการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุง ซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงโทษเหล่านี้ได้นำมาสู่การกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงโทษที่มีวัตถุประสงค์

² คำอธิบายกฎหมายเปรียบเทียบ (น. 3). เล่มเดิม.

เพื่อการแก้ไขปรับปรุงหรือเพื่อความยุติธรรมนับเป็นวัตถุประสงค์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในระยะหลัง ในขณะที่การลงโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการหน่วงเหนี่ยวกักขังบุคคลก็มีผู้ยอมรับว่ายังเป็นการกระทำที่ชอบธรรมและจำเป็นต้องทำเพื่อผลในการป้องกันสังคมอยู่

แนวความคิดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังและการลงโทษผู้ต้องขังที่ผู้ต้องขังอาจต้องสูญเสียสิทธิบางประการไปจากการถูกลงโทษและการสูญเสียสิทธิบางส่วนดังกล่าวนี้ หมายความว่า ผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นปัจเจกชนยังมีสิทธิบางส่วนที่ยังเหลืออยู่จากการถูกลงโทษซึ่งขอบเขตของสิทธิในส่วนที่เหลือเหล่านั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแนวความคิดหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษในแต่ละประเทศนำมาใช้ เช่น หากการลงโทษผู้กระทำความผิดมีวัตถุประสงค์และเหตุผลหลักเพื่อการป้องกันสังคม คือป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำของผู้กระทำความผิดนั้น ๆ ดังนั้น การสูญเสียสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจำคุกก็น่าจะเป็นเพียงการถูกแยกตัวออกจากสังคมเท่านั้น และบุคคลนั้นจะยังคงมีสิทธิบางประการที่เหลืออยู่ ซึ่งรัฐจำต้องตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิเหล่านั้นของผู้ถูกจำคุกด้วย ซึ่งในกรณีนี้ได้มีผู้เสนอว่าการจำคุกบุคคลซึ่งเป็นการกระทำที่แทรกแซงความเป็นมนุษย์ในเชิงลบนั้นควรเพิ่มภาระความรับผิดชอบของสังคมในด้านบวกควบคู่ไปด้วย ภาระในด้านบวกอาจกระทำโดยการให้สิทธิผู้ต้องขังในการมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร การให้โอกาสในการทำงาน หรือการฝึกอบรมวิชาชีพ เป็นต้น และการที่จะรักษาปกป้องสิทธิของผู้ต้องขังตามแนวคิดดังกล่าวให้ได้ผลนั้น รัฐควรจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและรับรองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังในรูปของสิทธิตามกฎหมาย เพราะผู้ที่จะได้สิทธิดังกล่าวมีเพียงผู้ต้องขัง สิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิของสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมเห็นว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายอันชอบธรรมที่จะแยกผู้ต้องขังออกจากสังคม จึงเป็นหน้าที่ของสังคมที่จะต้องปกป้องบุคคลเหล่านั้นและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การให้การศึกษา การรักษาโรค หรือความจำเป็นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นในชีวิตอื่น ๆ ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่ผู้ต้องขังไม่มีความเป็นอิสระทำให้ต้องได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ นั้นเอง³

³ แหล่งเดิม.

2.2.2 ประวัติความเป็นมาและแนวคิดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในประเทศไทย

จากการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาในเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังของการราชทัณฑ์ในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1) ในสมัยก่อนมีการปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5

การราชทัณฑ์ในสมัยแรกนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาในประเทศไทย ก่อนการปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 จะตกอยู่ภายใต้พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ว่า จะทรงพระเมตตาในการพิจารณาคดีเพียงใด ผู้ต้องหาได้รับการข่มขู่ให้รับสารภาพโดยใช้อาญาจารีตนครบาลและการทรมานด้วยวิธีต่าง ๆ จำเลยจะถูกคุมขังรอพระบรมราชวินิจฉัยโดยไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน กฎหมายมิได้บัญญัติว่าโทษจำคุกมีกำหนดเวลาเท่าใด ถ้าวินิจฉัยให้ลงโทษจำคุกแล้วก็ต้องจำคุกตลอดไป เว้นแต่พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณา เป็นเหตุให้ศาลต่าง ๆ ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงพิจารณากำหนดเวลาจำคุกอยู่เสมอ⁴ พระมหากษัตริย์จะทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเด็ดขาดทุกประการ ไม่ว่าจะเป็น อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร หรือตุลาการ รวมถึงอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ นักโทษจะถูกปล่อยเป็นอิสระก็ต่อเมื่อได้รับพระราชทานอภัยโทษผู้ต้องขังที่ถูกจองจำ ต้องทูลเกล้าถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ หรืออีกกรณีหนึ่งที่จะทำให้ นักโทษพ้นโทษได้คือ การเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ ผู้กระทำความผิดในทางอาญาในรัชกาลก่อน ทั้งที่กำลังรับโทษอยู่หรือได้หลบหนีไปข่มขู่พ้นโทษทั้งหมด ดังนั้น ถ้านักโทษไม่ได้รับพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากเปลี่ยนแผ่นดินใหม่แล้ว ผู้ต้องขังมักจะถูกจองจำไว้ตลอดชีวิต⁵ กฎหมายราชบุรี เล่ม 1 กล่าวว่า เมื่อนำผู้ต้องโทษไปคุมขังต้องเขียนก่อน 60 ที่ ผู้ต้องโทษประหารชีวิตต้องเขียนก่อน 90 ที่ ลักษณะเช่นนี้ รองศาสตราจารย์ประธาน วัฒนาวณิชย์ มีความเห็นว่า ผู้ต้องคำพิพากษาโทษจำคุกในอดีต ไม่มีสิทธิใด ๆ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับแนวความคิดของศาลในประเทศตะวันตกในอดีต ที่เชื่อว่าเป็นระยะเวลาต้องโทษจำคุกบุคคลไม่มีสิทธิและอยู่ในฐานะเป็นทาสของรัฐ (Slave of the State)⁶

⁴ จาก *สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย) (น. 307), โดย ประธาน วัฒนาวณิชย์, เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ และบุญทิพย์ ผ่องจิตร แลน เกรฟ, 2529, กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵ จาก *นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิทางกฎหมาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 27-28), โดย วราภรณ์ สุจริตกุล, 2539, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁶ *สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย) (น. 35). เล่มเดิม.

ในสภาพความเป็นอยู่ในคุณนั้น ท่านสังฆราชปาเลกัวซ์ ได้เขียนเล่าไว้ในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2397) ว่า “...เรือนจำหรือคุกนั้นเป็นสถานที่ที่น่ากลัวมาก เป็นห้องขังมืด ๆ ซึ่งมีนักโทษแออัดกันอยู่เป็นจำนวนร้อย ๆ เพราะหัดดีที่ใส่อาศัยหลับนอนแต่เฉพาะตอนกลางคืนเท่านั้น ส่วนกลางวันถูกขังไปทำงาน เช่น เลื่อยไม้ ขนอิฐ ขนทราย ทำทาง หรือทำงานหนักอื่น ๆ และเขาให้อาหารเพียงข้าวนิคเกลือน้อยเท่านั้น พอดกคำก็พากันเข้าคุก เขาให้นักโทษนอนเรียงกันเป็นแถว แล้วใช้โซ่ยาวร้อยห่วงเหล็กที่ขา ล่ามไปผูกที่เสาใส่กุญแจหอยโข่งดอกใหญ่ การถูกล่ามไว้ดังนี้ทำให้พลิกตัวไม่ได้ ยามมีทุกข์ต้องนอนถ่ายหน้าถ่ายเบ้าและอยู่เช่นนั้นจนกระทั่งรุ่งเช้า...”⁷

จะเห็นได้ว่า การราชทัณฑ์ในสมัยแรกนั้น ได้ปฏิบัติต่อนักโทษโดยไม่ได้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิเสรีภาพของนักโทษ ผู้คุมมักจะข่มเหง กดขี่ทรมานนักโทษอย่างไม่เป็นธรรม และไม่มีกำหนดว่า ผู้มีบรรดาศักดิ์เพียงใดที่จะควบคุมจ้องจำผู้ต้องขังได้ จึงทำให้นักโทษได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก เนื่องจากธรรมเนียมการคุมขังจำตรวน ยังไม่ได้กำหนดเป็นพระราชบัญญัติ กรมหนึ่งก็มีธรรมเนียมอย่างหนึ่ง อีกกรมหนึ่งก็มีธรรมเนียมอีกอย่างแตกต่างกันไป จึงทำให้เกิดการกดขี่นักโทษมากบ้างน้อยบ้างตามใจของผู้คุมโดยไม่มีหลักเกณฑ์ และนักโทษที่ต้องคุมขังเหล่านี้ ก็ไม่มีการสั่งสอนฝึกหัดให้กลับตัวเป็นคนดีอย่างไร ตลอดจนไม่มีการอบรมวิชาความรู้เพื่อสำหรับทำมาหากินเมื่อพ้นโทษออกไป การจำคุกในสมัยก่อนจึงทำให้นักโทษตกอยู่ในสภาพที่เสื่อมทรามลงกว่าเดิม

สังฆราชปาเลกัวซ์ ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลา 33 ปี คือ ในระหว่าง พ.ศ. 2372 - พ.ศ. 2405 ได้บันทึกประวัติศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับเรือนจำไว้โดยอ้างคำพูดของนักโทษคนหนึ่งว่า สภาพเรือนจำนั้นมีความเลวร้ายมาก และเขาไม่เชื่อว่า “นรกจะเลวร้ายไปยิ่งกว่าคุณ”⁸

2) ช่วงสมัยที่รัชกาลที่ 5

การราชทัณฑ์ในยุคนี้ เป็นยุคสมัยของรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระบรมราชโองการให้ตราและใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ราชการ พ.ศ. 2440 (รศ. 116) โดยให้การลงโทษผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตุลาการ และทรงให้กระทรวงมหาดไทยตราข้อบังคับลักษณะการคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง รศ. 116 และ รศ. 118 (พ.ศ. 2442) จำนวน 5 หมวด มี 83 ข้อบัญญัติเรื่องการบริหารงานและข้อบังคับเกี่ยวกับผู้โดยให้มีการชี้แจงถึงข้อบังคับให้นักโทษได้รับทราบ รวมทั้งการดูแลรักษานักโทษ เป็นต้น ต่อมากระทรวงมหาดไทยออกกฎเสนาบดีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2443

⁷ จาก “กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับการราชทัณฑ์,” โดย สุชาติบาปุยะวาทย์, 2517 (กรกฎาคม-สิงหาคม), *วารสารราชทัณฑ์*, 22(4), 31-39.

⁸ แหล่งเดิม.

กำหนดให้ผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษทั้งผู้ต้องขังระหว่างไต่สวนและผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาลและกระทรวงยุติธรรมก็ได้ออกกฎหมายให้ผู้พิพากษามีหน้าที่ไปตรวจตราการคุมขัง นักโทษในมณฑล หรือในหัวเมืองที่อยู่ในอำนาจศาลนั้น ไม่น้อยกว่าเดือนละ 2 ครั้ง ในกรณีที่ตรวจพบการคุมขังนักโทษที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขอบังคับให้ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายสั่งตามอำนาจที่มีศาลนั้น ๆ และมีอำนาจแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมืองให้จัดการแก้ไขให้ถูกต้อง ซึ่งนับว่าเป็นการให้หลักประกันแก่ผู้ต้องขังที่จะได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายและขอบังคับเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติตั้งกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2458 พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้ผู้พิพากษาฝ่ายตุลาการ มีอำนาจไปตรวจการคุมขังนักโทษในคุกและเรือนจำ ได้เช่นเดิมต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 ผู้พิพากษาฝ่ายตุลาการก็ยังคงมีอำนาจหน้าที่ตรวจเรือนจำเช่นเดิม⁹

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา วัตถุประสงค์ของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มิได้เป็นการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการอบรมแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นผู้เคารพกฎหมายและเป็นพลเมืองดี รวมทั้งป้องกันอาชญากรรมด้วย และในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีรากฐานมาจากกฎหมายข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ซึ่งตราขึ้นหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และอยู่บนรากฐานของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับผู้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2498 อันเป็นการตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของนักโทษตามหลักสิทธิมนุษยชน¹⁰

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง หรือสิทธิของผู้ต้องขังมีที่มาจากการยอมรับนับถือสิทธิที่ไม่อาจถูกพรากไปได้ (Inalienable Rights) ของมนุษย์ซึ่งกล่าวอย่างชัดเจนในคำปรารภของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนความว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ของมนุษย์แต่ละคนและสิทธิที่เท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งสังคมมนุษย์เป็นหลักมูลเหตุฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก...” ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้ต้องขังมีสิทธิในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศแต่อาจถูกจำกัดด้วยกฎหมาย ขอบังคับ และระเบียบ ซึ่งใช้สำหรับควบคุมผู้ถูกกล่าวหา จำเลยหรือผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาโต้แย้งกันอย่างมากเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังด้วยระเบียบปฏิบัติ และการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงาน

⁹ สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย (น. 285-288). เล่มเดิม.

¹⁰ แหล่งเดิม.

และฝ่ายบริหารซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ถ้าเอียง หรือใช้ดุลพินิจโดยไม่มีเหตุผล รวมทั้งขอบเขตของการจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังว่าควรมีน้อยเพียงใด¹¹

รองศาสตราจารย์ประธาน วัฒนวานิชย์ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังกับการบริหารงานของรัฐไว้ว่า สิทธิของผู้ต้องขังจะต้องมีความสมดุลที่รัฐสามารถที่จะบริหารงานเรือนจำได้ คือ จะต้องไม่ทำให้การบริหารงานของรัฐเป็นไปไม่ได้ การบริหารงานเรือนจำเป็นหน้าที่ของรัฐซึ่งจะต้องควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำหรือไม่ให้หลบหนีออกไปนอกเรือนจำ หรือไม่ให้ก่อความวุ่นวายขึ้นในเรือนจำแต่ในขณะเดียวกันผู้ต้องขังในเรือนจำจะต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิในระดับหนึ่ง เช่น สิทธิที่ไม่ถูกทรมานกรรม สิทธิในการติดต่อกับบุคคลภายนอก เรือนจำเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น¹²

3) ในสมัยปัจจุบัน

ตั้งแต่ยุคภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองโดยประชาชนและเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ที่เคารพเสียงข้างน้อย มีการให้หลักประกันในสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ผู้ปกครองหรือรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยแบ่งเป็นหน้าที่ออกกฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ) หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย (อำนาจบริหาร) หน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท (อำนาจตุลาการ) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุล และการตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างกัน เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือผู้ใช้อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการมาก้าวท้าว หรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยมิชอบ¹³ การรับรองและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จากข้อเท็จจริงปรากฏว่า มีรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่มีการประกาศใช้หลังจากที่มีการปฏิวัติรัฐประหารและถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศในขณะนั้น โดยมีได้มีการให้ความสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือมีการควบคุมและจำกัดการใช้อำนาจของรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญ หากจะมีก็แต่เพียงการกำหนดเงื่อนไขหรือข้อจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพไว้เท่านั้น โดยไม่เอื้อให้ประชาชน หรือบุคคลได้ใช้อำนาจในการ

¹¹ จาก สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (วิทยานพนธ์ปริญญาโทฉบับจิต) (น. 28-29), โดย ทวีศักดิ์ รอดโพคา, 2544, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹² สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย (น. 4-5). เล่มเดิม.

¹³ สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (วิทยานพนธ์ปริญญาโทฉบับจิต) (น. 26). เล่มเดิม.

กล่าวอ้างถึงสิทธิเสรีภาพที่ตนมีเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีการกำหนดขอบเขตหรือข้อจำกัดการใช้อำนาจรัฐไว้ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 พุทธศักราช 2492 พุทธศักราช 2517 พุทธศักราช 2521 พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538¹⁴ อย่างไรก็ตาม สิทธิและเสรีภาพที่เคยกล่าวถึงในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มีผลในทางปฏิบัติค่อนข้างน้อยขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมักจะเป็นไปตามขอบเขตของกฎหมายลูกบท คือ พระราชบัญญัติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มักจะไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิที่มีผลผูกพันองค์กรใช้อำนาจโดยตรง¹⁵

เมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนฉบับแรกของประเทศไทยซึ่งได้มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้มากที่สุด เมื่อเทียบกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญไทยฉบับก่อนที่เคยมีมา นอกจากการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญและสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่เคยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เพิ่มการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนรวมเป็น 50 มาตรา เช่น การยอมรับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ในด้านต่าง ๆ สิทธิในฐานะที่เป็นพลเมือง การรับรองความเสมอภาคของบุคคลเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสตรีและผู้ด้อยโอกาสในสังคม เป็นต้น และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้นำหลักการสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ ได้มีการนำเอาหลักการ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มารับรองคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่ง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นี้เองที่ยอมรับกันว่า เป็นมูลฐานหนึ่งของสิทธิมนุษยชนซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้เป็นหลักการด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งให้คุ้มครองประชาชนทั้งหลาย ไม่ว่าประชาชนคนนั้นจะมีฐานะใดในสังคม และยังให้ความคุ้มครองรวมไปถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยอีกด้วยและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ ประชาชนผู้ถูกละเมิดจากการกระทำที่ไม่ชอบใจ ๆ อันเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถยกขึ้นอ้างในการพิจารณาคดีในศาลได้

ตามวัตถุประสงค์ของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้นมิได้เน้นแต่การลงโทษแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้มีการนำแนวความคิดในการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของ

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ จาก *หลักพื้นฐานสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่* (น. 1), โดย บรรณเจดิสิงคะเนติ, 2543, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

ผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นคนดีโดยได้ปฏิบัติต่อนักโทษอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวได้และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีปกติสุขภายหลังพ้นโทษออกไป

หน้าที่ของเรือนจำและทัณฑสถานนั้น นอกจากการลงโทษแล้ว เรือนจำและทัณฑสถานยังมีหน้าที่อื่น ๆ อาจสรุปได้ดังนี้ คือ¹⁶

(1) การลงโทษผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาลโดยการควบคุมกักขังผู้กระทำความผิดเหล่านั้นไว้เพื่อแยกตัวออกจากสังคมระยะหนึ่ง

(2) ให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในทางปรองดองแก้ไขทั้งร่างกายและจิตใจด้วยการฝึกอบรมทางศีลธรรม วัฒนธรรม การศึกษาสามัญและการศึกษาวิชาชีพเพื่อแก้ไขปรองดองนิสัยและความประพฤติของผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี

(3) ให้การสงเคราะห์แก่ผู้กระทำความผิด ทั้งในขณะต้องโทษและเมื่อพ้นโทษแล้ว

แนวนโยบายการราชทัณฑ์สมัยใหม่นั้น เน้นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของนักโทษมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากวิธีปฏิบัติในเรือนจำที่ยกเลิกการ कै่คั้นทดแทน เช่น การจองจำไซ้ตรวน เข็มยนต์ ใช้งานหนัก ไม่สนใจต่อการให้บริการกินอยู่หลับนอนมีการทรมานนักโทษ ปล่อยให้หิวอยู่ตามยถากรรม เป็นต้น ซึ่งต่อมาเมื่อการราชทัณฑ์ได้หันไปปฏิบัติต่อนักโทษตามหลักมนุษยธรรมแล้ว ได้มีการให้บริการด้านปัจจัย 4 ตามสมควรแก่สภาพ เช่น การให้บริการในเรื่องที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย การจัดให้นักโทษได้ออกกำลังกาย การเอาใจใส่ดูแลนักโทษ เปิดโอกาสให้นักโทษได้ร้องทุกข์ นอกจากนั้นก็จัดให้นักโทษทำงานทั้งหัตถกรรมและเกษตรกรรม โดยแบ่งปันรางวัลจากผลงานที่ตนได้มีส่วนผลิตด้วย เมื่อได้รับการปล่อยอิสระก็จะได้มีเงิน มีอาชีพติดตัวออกไปประกอบอาชีพสุจริตได้ ทางด้านศาสนา ได้การอบรมศีลธรรม นิมิตต์พระมาเทศน์เป็นประจำ อนุญาตให้ผู้ต้องขังประกอบพิธีทางลัทธิศาสนาในเรือนจำตามสมควร จัดให้นักโทษได้รับการศึกษาและอบรมนักโทษตามหลักการศึกษาระดับพื้นฐาน (Fundamental Education) ทั้งจัดให้มีห้องสมุดสำหรับผู้ต้องขังได้อ่านหนังสือการจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังตลอดจนมีการนำหลักการจูงใจให้ผู้ต้องขังให้ประพฤติตนดีมาใช้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเดิม เช่น ระบบการพักการลงโทษ (Parole) การลดวันต้องโทษ ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักโทษที่ประพฤติตนดี มีโอกาสปรับตัวสู่สังคมได้ง่ายขึ้น¹⁷

¹⁶ จาก “วิวัฒนาการของการราชทัณฑ์และการอบรมผู้ต้องขังในประเทศไทย,” โดย อุสาห์ โกมลปานิก, 2510 (พฤษภาคม-มิถุนายน), *วารสารราชทัณฑ์*, 15(3), 13-23.

¹⁷ นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิทางกฎหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 26). เล่มเดิม.

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในปัจจุบัน นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา การดำเนินนโยบายของรัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญในการบริหารงานราชการเพิ่มขึ้น มากกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 อีกทั้งกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับมีที่เกี่ยวข้อ รวมตลอดถึงการนำเอาข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติในเรื่องของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนักโทษมาปรับใช้ในการปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการบริหารภารกิจของการราชทัณฑ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย พัฒนาความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ อันเป็นการตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของนักโทษ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติต่อนักโทษอย่างให้ความเคารพตามหลักสิทธิมนุษยชน แม้ว่าในบางขณะประเทศจะประสบปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปฏิบัติของเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ อีกทั้งปัญหาด้านงบประมาณ และบุคลากรก็ตาม ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าในอนาคต สิทธิเสรีภาพของนักโทษน่าจะได้รับการยอมรับและให้ความคุ้มครองเพิ่มมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา¹⁸

2.3 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษทางอาญา

2.3.1 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

เมื่อได้พิจารณากระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ ประกอบกับภารกิจของกฎหมายอาญา จะพบว่ากฎหมายอาญาในส่วนสารบัญญัติจะทำหน้าที่เป็นกฎ กติกาของสังคมที่คนในสังคมทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยบุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญา กฎหมายอาญาจะมีผลใช้บังคับได้จริงก็ต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินการ ตั้งแต่ในชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง ชั้นพิจารณา พิพากษา และบังคับโทษ ในขั้นตอนของการบังคับโทษจำคุกนี้ การจะดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลที่ให้อำนาจเป็นระยะเวลาเท่านั้นเท่านี้โดยไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นหลักประกันได้ว่าผู้ถูกดำเนินการบังคับโทษจำคุกตามหมายจำคุกจากศาลตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดโทษไว้นั้น จะมีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหรือไม่ และจะไม่ไปกระทำความผิดอีกหรือไม่ อันจะยังให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลตามภารกิจในการให้ความคุ้มครองสังคม ปรานปรามและป้องกันการกระทำความผิด และภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมาย และคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ ดังที่ได้กำหนดเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของกฎหมายอาญาหรือภารกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างแท้จริง

¹⁸ สิทธิเสรีภาพของนักโทษเดิขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 30-31). เล่มเดิม.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่ากระบวนการขั้นตอนของระบบทำการตรวจสอบความจริงจะสามารถพิสูจน์หาตัวบุคคลผู้กระทำความผิดหรือจำเลยมาลงโทษได้แล้ว หากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขาดขั้นตอนหรือกระบวนการของการบังคับโทษที่มีประสิทธิภาพ ก็จะไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่าการจำคุกบุคคลดังกล่าวไว้ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดและพ้นโทษออกไปแล้วจะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก การให้ผู้กระทำความผิดในหลาย ๆ ลักษณะมาอาศัยอยู่ในเรือนจำเดียวกันโดยไม่มีการแบ่งแยก และไม่มีการดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามหลักของการบังคับโทษจำคุกนั้น จะกลายเป็นผลให้การที่นักโทษมาอยู่ร่วมกันนาน ๆ จะซึมซับและเรียนรู้พฤติกรรมซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นสถานการณ์ที่เรียกว่าเรือนกลายเป็นมหาวิทยาลัยที่สร้างอาชญากรออกสู่สังคม ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อคนในสังคมอย่างยิ่งกับทั้งยังทำให้กระบวนการยุติธรรมในส่วนอื่น ๆ เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล จะต้องทำงานมากขึ้นและช้ำอยู่กับบุคคลเดิม อันเป็นการเสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย งบประมาณที่ต้องเพิ่มสูงขึ้นและสูญเปล่า และสิ่งที่สำคัญคือปริมาณอาชญากรอาชีพ หรือองค์กรอาชญากรรมก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย¹⁹

การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติหรือทำการที่ฝ่าฝืนกฎ กติกาของสังคม โดยรัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้าย การลงโทษเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การป้องกันแบ่งออกเป็น การป้องกันทั่วไป และการป้องกันพิเศษ²⁰

มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันทั่วไป (General Prevention / Generalpravention) คือ การลงโทษผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 อันได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้ข่มขู่มิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในทางเดียวกัน หรือกระทำเป็นแบบอย่าง อันจะเป็นการบังคับจิตใจของบุคคลทั่วไปที่คิดจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันนั้น ให้ยุติความคิดนั้น ๆ

มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันพิเศษ (Special Prevention / Spezialpravention) เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดแบบเดียวกันซ้ำอีก และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่น อันอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่ศาลสามารถที่จะสั่งให้นำมาใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษหรือเลือกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยมาบังคับใช้แทนมาตรการลงโทษทางอาญาได้ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อ

¹⁹ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 31), โดย ธาณี วรภัทร์ ก, 2553, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

²⁰ แหล่งเดิม.

ภารกิจหลักในการคุ้มครองสังคม และป้องกันการกระทำความผิดกฎหมายอาญา ทั้งนี้การเลือกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยอันเป็นมาตรการป้องกันพิเศษมาใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษหรือแทนมาตรการลงโทษ ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ

1) การป้องกันทั่วไป (General Prevention / Generalprvention) มุ่งเน้นการลงโทษการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย เพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าได้กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ และเพื่อให้บุคคลอื่นทั่วไปเห็นว่าหากมีการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น การกระทำนั้นก็จะไม่เป็นที่ยอมรับ บุคคลย่อมจะต้องได้รับโทษจากการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

2) การป้องกันพิเศษ (Special Prevention / Spezialprvention) เป็นการป้องกันมิให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดกลับมาก่ออันตรายต่อสังคมได้อีกในอนาคต โดยการใช้มาตรการฟื้นฟูและป้องกันในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ต้องรับโทษนั้น ได้รู้สึกสำนึกว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำที่ผิด อันเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่พึงประสงค์จะให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น จึงต้องนำเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นให้หมดไป²¹

การลงโทษทางอาญา คือ ผลแห่งความผิดที่ผู้กระทำจะได้รับเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎ กติกาที่รัฐกำหนดวางไว้ ซึ่งการลงโทษย่อมจะก่อให้เกิดความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน และเกิดความไม่พึงพอใจแก่ผู้ที่ต้องได้รับโทษดังกล่าว โดยนักวิชาการมีความเห็นว่าการลงโทษไม่ควรเป็นเรื่องที่กระทำเพื่อการแก้แค้นผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะเป็นการกระทำเพื่อคุ้มครองผู้กระทำความผิดมิให้ถูกแก้แค้นจากผู้เสียหาย เนื่องจากการแก้แค้นกันเองย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคม ดังนั้นการขังขังไม่ให้มีการกระทำความผิดที่กฎหมายห้าม การก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานน้อยที่สุดทั้งต่อผู้กระทำความผิดและต่อผู้อื่นในสังคม การให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดในการกระทำของตน ตลอดจนการแสดงออกว่าสังคมไม่ยอมรับการกระทำความผิดนั้น²² ทางทฤษฎีได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการลงโทษออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน การป้องกันหรือยับยั้งการกระทำความผิด การทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถไปกระทำความผิดอีก และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด²³ โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

²¹ แหล่งเดิม.

²² จาก *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา* (น. 365), โดย ประธาน วัฒนาวณิชช์, 2546, กรุงเทพฯ: ประกายพริก. อ้างถึงใน, Walker Aims of Punishment, 1971, pp. 48 – 65.

²³ *CMV Clarkson and HM Keating Criminal Law: Text and Material* (p. 26), 1998, London: Sweet & Maxwell.

1) การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (retribution)

ทฤษฎีนี้มีความหมายหลายประการ แตกต่างกันไปตามยุคสมัย โดยอาจหมายความถึงการแก้แค้น (vengeance) หรือการชดใช้ความผิด (expiation) โดยในปัจจุบันกลุ่มประเทศแถบตะวันตก โดยเฉพาะในสหราชอาณาจักร ให้ความหมายว่าหมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดที่กระทำ (just desert) การติเตียน (censure) หรือการประณาม (denunciation)

ทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของ “การแก้แค้น” (vengeance)²⁴ จะถือว่าการลงโทษเป็นการแสดงอย่างชัดเจนและยืนยันถึงความเกลียดชังที่มีต่อการกระทำความผิด และทำให้เกิดความชอบธรรมในการลงโทษ เพราะกฎหมายอาญามีพื้นฐานมาจากศีลธรรม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอันเป็นการล่วงละเมิดศีลธรรมของชุมชน กฎหมายจึงได้ดำเนินบทบาทในเชิงสังคมบนหลักการที่ว่า เป็นความชอบธรรมทางศีลธรรมที่จะลงโทษผู้กระทำความผิด โดยรัฐจะดำเนินการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ดำเนินการแทนผู้เสียหาย ญาติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแก้แค้นกันเอง และสนองมโนธรรมของคนในสังคมที่ต้องให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด เนื่องจากเชื่อว่าการแก้แค้นเป็นสัญชาตญาณเฉกเช่นเดียวกับสัตว์ที่มักจะกัดตอบเมื่อถูกทำร้าย การแก้แค้นผู้กระทำความผิดจึงไม่ใช่เพียงเรื่องที่สังคมยอมรับกันแต่เป็นความต้องการในฐานะที่เป็นทางระบายออก เพราะหากไม่มีการลงโทษก็จะต้องมีการอดกลั้นความรู้สึกที่ไม่ชอบธรรมนั้น จนอาจถึงจุดระเบิดอันนำไปสู่การลุกฮือและกระทำการในเรื่องที่ไม่พึงประสงค์²⁵

ส่วนทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของ “การชดใช้ความผิด” (expiation) เกิดขึ้นจากความเชื่อที่ว่า ผู้กระทำความผิดจะต้องชดใช้ความผิดที่ได้กระทำจึงต้องทนรับความทุกข์ เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องทำนองเดียวกับการแก้แค้นตอบแทน เพราะผู้กระทำความผิดจะต้องชดใช้หนี้ต่อสังคม และการที่ต้องรับผิดดังกล่าวจะทำให้สังคมยอมรับเพราะมีการลงโทษแล้ว แนวความคิดนี้มีพื้นฐานมาจากอิทธิพลของศาสนา แต่มีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าเป็นเรื่องจิตวิทยาที่ผู้กระทำความผิดเองต้องการจะชดใช้ความผิด

ทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของ “การลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดที่กระทำ” (just desert) ถือเป็นแนวความคิดใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจาก

²⁴ From *A History of the Criminal Law of English Vol. II*. (pp. 81-82), by James Fitzjames Stephen, 1883.

²⁵ From *Administration of Criminal Justice 9*, by Puttkammer, 1953. & from *Moral Aspects of the Criminal Law* 49 *Yale L.J.* (pp. 987-1025), by Cohen, 1940.

มีกระแสดักค้ำันทฤษฎีป้องกันและทฤษฎีแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด²⁶ และเห็นกันว่าควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพราะเขาควรจะได้รับ²⁷ โดยในปัจจุบันทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของ “การลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดที่กระทำ” ถือเป็นทฤษฎีหลักของการลงโทษทางอาญาในสหราชอาณาจักร ตาม Criminal Justice Act 1991²⁸ และมลรัฐส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกา ก็ได้มีการปฏิรูปการลงโทษโดยยึดถือแนวความคิดเรื่องการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดที่กระทำนี้²⁹ Clarkson และ Keating ได้กล่าวว่าทฤษฎีดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นตามแนวความคิดของ Kant ที่ว่า บุคคลจะต้องรับโทษหากทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งด้วยวิธีการนี้จะทำให้มนุษย์เคารพต่อตนเองและรับผิดชอบในการกระทำของตนที่ได้เลือกที่จะกระทำความผิด เพราะการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงอาจจะเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์เฉกเช่นเดียวกับสัตว์เลี้ยง ทั้งนี้ เนื่องจากทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่าบุคคลมีหน้าที่ที่จะไม่ทำสิ่งที่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่น กฎหมายจึงได้กำหนดให้ชัดเจนเพิ่มเติมว่าบุคคลทุกคนจะต้องเคารพกฎหมายและเนื่องจากการกระทำความผิดจะทำให้ผู้กระทำได้รับประโยชน์อันไม่ชอบที่ผู้ซึ่งปฏิบัติตามกติกากฎหมายไม่อาจได้มา ทั้งจะติดนิสัยชอบกระทำความผิด ไม่มีศีลธรรมอย่างที่คนอื่นมี³⁰ การลงโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะเรียกคืนซึ่งประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้ไปโดยไม่ชอบดังกล่าว ทั้งจะเป็นการฟื้นฟูคุณภาพทางสังคม³¹

ประการสุดท้าย ทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของ “การติเตียน” (censure) หรือ “การประณาม” (denunciation) เป็นแนวความคิดที่กล่าวเพิ่มเติมจากทฤษฎีการแก้แค้นทดแทนตามความหมายของการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิดที่กระทำ ซึ่งเห็นว่า ความเหมาะสมในการลงโทษก็คือวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพราะจะมีการลงโทษที่เป็นบางสิ่งที่เป็นสิ่งที่ดี นั่นคือความเป็นธรรม³² แต่นักวิชาการในกลุ่มนี้เห็นเพิ่มเติมว่าการลงโทษตามทฤษฎีให้เหมาะสมกับ

²⁶ From *Principle Sentencing* (pp. 254-255), by Andrew von Hirsch and Andrew Ashworth, 1992.

²⁷ From *Public Attitudes to Sentencing* (pp. 185-186), by Walker and Hough, 1988.

²⁸ From *Justice and Protecting the Public*, by Home Office White Paper Crime, 1990, Cm. 965, para 1.6.

²⁹ *CMV Clarkson and HM Keating Criminal Law: Text and Material* (p. 28). Op.cit.

³⁰ From *Persons and Punishment*, by Morris, 1968, 52 *Monist* 475.

³¹ From “Correcting Harms versus Righting Wrongs: The Goal of Retribution” 39 *U.C.L.A.*, by Hampton, *Law Review*, 1992, 1659 - 1686.

³² From *The Moral Worth Of Retribution* in Schoeman (ed.) *Responsibility, Character and the Emotions: New Essays in Moral Philosophy*, by Moore, 1987.

ความผิดที่กระทำควรจะมีการผสมผสานการแสดงผลออกซึ่งการไม่ยอมรับและการประณามการกระทำผิดรวมถึงตัวผู้กระทำผิด³³

2) การลงโทษเพื่อป้องกันหรือยับยั้งการกระทำผิด (deterrence)

ทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่ผลของการลงโทษ เพื่อเป็นการลดการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นด้วยการลงโทษให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทฤษฎีการป้องกันนี้อาจแบ่งพิจารณาได้เป็น 3 ประการ คือ

2.1) การป้องกันส่วนบุคคล (individual deterrence) เรื่องนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีป้องกันที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดแรงจูงใจในการกระทำผิดโดยมีความคาดหวังว่าการถูกลงโทษจะทำให้ผู้กระทำผิดไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้น หน้าที่สำคัญของผู้พิพากษาตามแนวความคิดนี้ก็คือการคาดการณ์และเลือกโทษที่จะส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดให้มากที่สุด โดยผู้กระทำผิดบางคนที่ไม่มีความไว้วางใจจะกลับไปกระทำผิดอีกอาจไม่ต้องรับโทษ ในขณะที่อาจต้องใช้โทษรุนแรงจนดูเหมือนไร้ความปราณีแก่ผู้กระทำผิดอีกคนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีการกล่าวกันว่าทุกครั้งที่มีการกระทำผิด ทฤษฎีนี้จะถูกสั่นคลอน และมีความเห็นกันว่าทฤษฎีนี้จะมีผลเมื่อใช้กับผู้กระทำผิดซ้ำ นั่นคือ การที่การลงโทษที่มีขึ้นในครั้งแรกล้มเหลว

2.2) การป้องกันส่วนทั่วไป (general deterrence) โดยเห็นว่าการขู่ว่าจะลงโทษจะมีผลเป็นการยับยั้งบุคคลไม่ให้กระทำผิด ในขั้นตอนการออกกฎหมายรัฐสภาจึงต้องกำหนดโทษเอาไว้เพื่อขู่ไม่ให้บุคคลคิดไปกระทำผิด และในขั้นตอนการลงโทษจะต้องลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อแสดงให้คนในสังคมเห็นและไม่เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

2.3) การป้องกันเนื่องจากบทเรียนที่เกิดขึ้น (educative deterrence) ทฤษฎีนี้อธิบายไปถึงการแก้ปัญหาการกระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของอาชญากรที่มีความรู้ความสามารถในสำนักงานหรือในโรงงานอุตสาหกรรม โดยการฟ้องคดีประเภทนี้ยังมีไม่มากนัก อาจจะเนื่องมาจากคนในสังคมยังไม่เห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องจึงยังไม่เกิดการยับยั้งทางจิตสำนึกต่อการกระทำผิดเพราะเห็นว่าเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ไม่มีพลังในการกระตุ้นจิตสำนึกคนในสังคมว่าควรมีการลงโทษการกระทำผิดในลักษณะนี้ อันจะส่งผลในเชิงป้องกันการกระทำผิดในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

³³ Hirsch Past or Future Crimes (p. 52), 1985.

3) การลงโทษเพื่อทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกลับไปกระทำความผิดได้อีก (incapacitation)

ทฤษฎีนี้เป็นเรื่องการทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำความผิดอีก ซึ่งจะทำการแยกบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ออกจากสังคม อาจเป็นการถาวรหรือเพียงชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้คนในสังคมได้รับความปลอดภัยจากความทุกข์ร้อนที่จะเกิดขึ้นจากบุคคลที่ไม่พึงประสงค์นั้น เนื่องจากผู้กระทำความผิดบางคนไม่สามารถนำทฤษฎีป้องกันหรือแก้ไขฟื้นฟูมาใช้ได้ ทำให้บุคคลดังกล่าวอาจไปกระทำความผิดหากมีโอกาสทำได้ ดังนั้น มาตรการคุ้มครองสังคมที่พอจะทำได้ก็คือการควบคุมบุคคลดังกล่าวไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเพื่อไม่ให้ไปก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แต่เดิมนั้นมีการใช้การประหารชีวิต ตัดแขนตัดขา หรือเนรเทศ แก่ผู้กระทำความผิดประเภทนี้ แต่ในปัจจุบันอาจใช้การควบคุมบุคคลไว้ในเขตที่กำหนด (curfew) ยึดใบอนุญาต หรือจำคุก ซึ่งการจะนำมามาตรการอย่างไรมาใช้นั้นขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด

4) การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (rehabilitation)

การลงโทษตามทฤษฎีนี้ถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญของทฤษฎีการลงโทษทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมาย ที่ไม่ใช่การสร้างความปลอดภัยว่าจะถูกลงโทษ แต่เป็นการแก้ไขที่จิตสำนึกของบุคคล ทฤษฎีนี้เป็นการขัดเกลาคติประพฤติก่อนเพื่อไม่ต้องกลับไปกระทำความผิดอีกถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่กลัวการลงโทษ³⁴ จุดกำเนิดของทฤษฎีนี้มีความเกี่ยวข้องกับความคิดอันก้าวหน้าทางมนุษยธรรมเพื่อการปรับปรุงเรือนจำ และกลุ่มผู้เรียกร้องให้มีการนำแนวความคิดนี้เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาใช้³⁵

ทฤษฎีการลงโทษตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นพื้นฐานสำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็จะขึ้นอยู่กับตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา และแนวนโยบายแห่งรัฐ ในบางช่วงเวลา แนวคิดจากทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤติได้

หากพิจารณาถึงประวัติการลงโทษทางอาญาตั้งแต่ในอดีตของประเทศไทย ในยุคสุโขทัย อยุธยา เรื่อยมาจนถึงในยุคปัจจุบันจะพบว่าได้มีการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ การนำทฤษฎีดังกล่าวนี้มาใช้จะมีความผสมกลมกลืนกันอยู่หลายทฤษฎี ซึ่งปรากฏในการลงโทษและวิธีการลงโทษทางอาญา

³⁴ Walker 'punishing, Denouncing or Reducing Crime' in Glazebrook (ed.) Reshaping the Criminal Law. (1978). p. 393.

³⁵ Cullen and Gilbert Reaffirming rehabilitation. (1982).

วิธีการลงโทษที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การลงโทษจำคุก โดยการกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อให้สังคมมีความปลอดภัย แต่การจำคุกเป็นวิธีการที่แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้เพียงชั่วคราว ท้ายที่สุดผู้กระทำความผิดก็ยังคงกลับมาอยู่ในสังคม แม้ว่าจะเป็นการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแต่ต่อมาก็อาจมีการลดโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ จนในที่สุดแล้วก็สามารถออกจากเรือนจำกลับเข้ามาสู่สังคมได้อีก และเมื่อกลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้นอันเป็นผลต่อเนื่องจากการที่เขาต้องถูกลงโทษหรือการถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาานาน ๆ ทำให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้ากับสังคมได้ยากยิ่งขึ้น ประกอบกับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้วนั้นมักจะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม คนเหล่านี้จึงมีตราบาปเป็นคนที่คุก³⁶ ไม่มีผู้ใดให้การยอมรับ

การบังคับโทษทางอาญาจึงเป็นส่วนสาระสำคัญในการแก้ไขพฤติกรรมของอาชญากรหรือผู้กระทำความผิดทั่วไปให้สามารถกลับตัวมาเป็นคนดีและสามารถที่จะกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับบุคคลทั่ว ๆ ไปในสังคมได้อย่างสงบสุขภายหลังจากที่ต้องถูกบังคับโทษทางอาญาแล้ว

2.3.2 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุก เป็นการพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตลอดจนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัด พื้นฟู แก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดอาญา อันเป็นกฏกติการ่วมกันของคนในสังคมที่มีผลถึงขนาดทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ และมีความจำเป็นต้องนำตัวบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงเยียวยา แก้ไข เพื่อยกระดับความเจริญทางด้านจิตใจและพฤติกรรมให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานบุคคลปกติทั่ว ๆ ไปในสังคม ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้³⁷

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

การบังคับโทษจำคุกเพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการมุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำ ความผิดและให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญ และเป็นไปตามหลักการบังคับโทษในข้อที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้น ในประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์

³⁶ จาก *หลักทฤษฎีอาญา* (น. 29), โดย นันทิ จิตสว่าง, ม.ป.ป., กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

³⁷ *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 39-42), เล่มเดิม.

สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น จึงมีกฎหมายหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุก ที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายอันอาจเกิดแก่บุคคลผู้ที่ต้องได้รับการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ตาม รัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอก เรือนจำ เพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสดับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของ บุคคลให้ต้องเสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายต่อเนื่องไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัยย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดย คำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีก³⁸ เป็นสิ่งสำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐาน การบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ ดังนี้³⁹

1.1) หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้อง พยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการ ใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปที่อยู่ภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภายนอกคุก และภายในคุกต้องมีความใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ หรือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่ สังคมได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

1.2) หลักการหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไก ต่าง ๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลาย บุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมา ละลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีทารุณ

³⁸ From *Invitation to Corrections* (p. 335), by Clemens Bartollas, 2002, Boston: USA. Allyn & Bacon,

³⁹ Strafvollzugsgesetz. 1976

§ 3 Gestaltung des Vollzuges.

(1) Das Leben im Vollzug soll den allgemeinen Lebensverhältnissen soweit als möglich angeglichen werden.

(2) Schädlichen Folgen des Freiheitsentzuges ist entgegenzuwirken.

(3) Der Vollzug ist darauf auszurichten, daß der dem Gefangenen hilft, sich in das Leben in Freiheit einzugliedern.

โศคร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าหรือด้อยกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่าง ๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

1.3) พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไป ทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีคนน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกเป็นครั้งแรก หรือความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้กระทำความผิดกลุ่มนี้ จะต้องเข้ามาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะยอมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่มุ่งประสงค์ไม่ได้ วิธีการอาจได้แก่

(1) การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่มี การลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับเป็นหลักในการเล็งโทษในใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกระยะสั้น

(2) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนดซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

(3) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำความผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

1.4) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้สึกชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติโดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ สามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และพฤติกรรมได้จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิด และการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละบุคคล ซึ่งการบำบัด ปรับปรุงหรือแก้ไขนี้ นักโทษแต่ละคนจะ

ไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป อันจะยังผลให้นักโทษที่พ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก⁴⁰

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม⁴¹

เมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควรโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นราย ๆ ไปให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้วจึงปล่อยให้ผู้คนนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลับกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม อย่างไรก็ตามการแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะเป็นผลไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ⁴²

2.1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้วโดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิก ลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้คืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับบุคคลทั่ว ๆ ไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

2.2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้นจะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าบุคคลทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเท็ม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้ เพราะคนโดยทั่วไปจะมองว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการฝึกอบรมแก้ไข ฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการศึกษาการหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกเป็นจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปเห็นว่าเป็นการขัดกับหลักการแก้ไขฟื้นฟู

⁴⁰ *Invitation to Corrections*. Op.cit.

⁴¹ From *When Prisoners Come Home*, by Joan Petersilia, 2003, New York: Oxford.

⁴² *หลักทัณฑ์วิทยา* (น. 30-31). เล่มเดิม.

2.3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรกซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลาดพลั้ง หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลุ่มนี้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ย่อมมีทางที่จะสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เคยกระทำความผิดถูกลงโทษมาหลาย ครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพ หรือพวกทำผิดติดนิสัยนั้น โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัว ย่อมจะเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถทำให้ผู้ที่กระทำความผิดกลับตัวได้ทุก กรณีไป

2.4 แนวคิดและวิวัฒนาการของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว

สิทธิความเป็นส่วนตัวอยู่ส่วนตัว เป็นสิทธิประการหนึ่งที่อยู่ในสิทธิมนุษยชนการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวจึงจำเป็นต้องศึกษาสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไปด้วยซึ่งแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความเสมอภาคมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และมีสิทธิ เสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกันการกระทำใด ๆ ที่ลดทอนหรือทำลายสิ่งเหล่านี้เป็นการกระทำที่ผิดซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องกฎหมายและสิทธิตามธรรมชาติที่มีความเชื่อว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์คือธรรมชาติ และมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับสิทธิในชีวิต สิทธิในทรัพย์สินเสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคกันสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดผู้ใช้อำนาจปกครองไม่มีอำนาจที่จะลบล้างและมีอาจจะก้าวล่วงได้เมื่อแนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติมีการเผยแพร่จากนักปราชญ์ไปสู่ผู้ปกครองเมืองและประชาชน ประกอบกับเกิดปัญหาที่ผู้ใช้อำนาจปกครองใช้อำนาจเกินขอบเขตก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองจนกระทั่งต้องจัดทำข้อตกลงระหว่างประชาชนและผู้ใช้อำนาจปกครองในรูปแบบของเอกสารรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งข้อตกลงที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และสิทธิความเป็นส่วนตัวที่สำคัญ มี 3 ฉบับได้แก่⁴³

1) The Great Charter หรือมหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ กฎบัตรดังกล่าวมีที่มาจากตอนต้นศตวรรษที่ 13 พระเจ้า John ซึ่งเป็นกษัตริย์ของประเทศอังกฤษใช้อำนาจปกครองอย่างไม่เป็นธรรมจนในที่สุดมีการต่อต้านจากผู้ใต้ปกครองและบังคับให้พระเจ้า John ประกาศใช้กฎหมายฉบับหนึ่งคือ The Great Charter เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน

⁴³ จาก ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) (น. 1), โดย บรรณเจด สิงคนติ, นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์ และ เรวดี ขวัญทองอิม, ม.ป.ป., กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.

ค.ศ. 1215⁴⁴ กฎบัตรฉบับดังกล่าวถือเป็นเอกสารชิ้นแรกทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยกฎบัตรดังกล่าวมีสาระสำคัญเป็นการคุ้มครองประชาชนจากการกระทำตามอำเภอใจของผู้ใช้อำนาจปกครอง

2) คำประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Declaration of Independence)

ที่มาของคำประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกามีสาเหตุมาจากการที่ประเทศอังกฤษออกกฎหมายเก็บภาษีจากดินแดนอาณานิคมในจำนวนที่สูงมากจนเกิดการต่อต้านจากดินแดนอาณานิคมอย่างรุนแรงทำให้ดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษจำนวน 13 มลรัฐในทวีปอเมริกาตัดสินใจแยกตัวออกจากประเทศอังกฤษและได้จัดตั้งเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นและมอบหมายให้ นาย Thomas Jefferson ยกร่างคำประกาศอิสรภาพ (The Declaration of Independence) และมีการประกาศเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 โดยคำประกาศอิสรภาพได้ยืนยันถึงสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน⁴⁵ ต่อมาเมื่อได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาขึ้นและประกาศใช้เมื่อ 17 กันยายน ค.ศ. 1787 ในอารัมภบทของรัฐธรรมนูญก็ได้มีการรับรองหลักการของประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Declaration of Independence) ไว้ว่า “เราประชาชนแห่งรัฐเพื่อที่จะจัดตั้งสหภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อที่จะสถาปนาความยุติธรรมเพื่อที่จะประกันความสงบภายในเพื่อที่จะทำให้มั่นคงซึ่งเสรีภาพที่ได้รับมาแก่ตัวเราเองและชนชั้นหลังจึงได้บัญญัติและสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้สำหรับสหรัฐอเมริกา

3) คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (La Declaration des Droits de L’Homme et du citoyen)

ที่มาของคำประกาศฉบับนี้เกิดจากเหตุการณ์ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอ และเศรษฐกิจของประเทศที่ย่ำแย่มีการเก็บภาษีไม่เป็นธรรมประกอบกับการเผยแพร่แนวคิดของนักปราชญ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนทำให้ประชาชนของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสก่อการปฏิวัติครั้งใหญ่เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 โดยเข้าทำลายคุกซึ่งกักขังนักโทษการเมืองและได้จับกุมชนชั้นปกครองมาประหารชีวิตเป็นจำนวนมากต่อมาเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 สมัชชาแห่งสหประชาชาติได้ประกาศใช้ “คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส” (“La Declaration des Droits de L’Homme et du citoyen”) ซึ่งมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นถึงเสรีภาพและความเท่าเทียมกันและสิทธิที่มีอยู่โดยธรรมชาติ ซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิตสิทธิที่จะมีเสรีภาพสิทธิในทรัพย์สิน

⁴⁴ จาก พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน (น. 25), โดย กุลพล พลวัน, 2538, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁴⁵ จาก กฎหมายมหาชน: วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ (น. 59-60), โดย บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2537, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิทธิที่จะมีความปลอดภัยและสิทธิที่จะต่อต้านการกดขี่สิทธิตามธรรมชาติเหล่านี้จะต้องไม่ถูกลิดรอนและเสรีภาพมีขอบเขตที่กว้างขวางตราบเท่าที่ไม่เป็นการรบกวนสิทธิของผู้อื่น

คำประกาศนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นเอกสารชิ้นแรกที่มีการแบ่งแยกระหว่างสิทธิมนุษยชนกับสิทธิพลเมือง โดยให้ความหมายสิทธิมนุษยชนไว้ว่าเป็นสิทธิพื้นฐาน (Fundamental Right) เพราะเป็นสิทธิที่ดำรงอยู่ก่อนรัฐส่วนสิทธิพลเมืองเป็นสิทธิที่รัฐและกฎหมายบ้านเมืองกำหนดให้สิทธิพลเมืองจึงต้องอยู่ภายใต้สิทธิมนุษยชน โดยหลักการสำคัญที่คำประกาศวางไว้คือ หลักว่าด้วยเสรีภาพซึ่งถือเป็นสิทธิประการแรกของมนุษย์หลักว่าด้วยความถูกต้องตามกฎหมาย และหลักว่าด้วยความเสมอภาคซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าคำประกาศฉบับดังกล่าวเป็นเอกสารทางสิทธิมนุษยชนที่สำคัญและถูกนำมากล่าวอ้างทั้งในการเผยแพร่การศึกษาและเพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนในการต่อสู้เพื่อมนุษยชน⁴⁶

แม้ประเทศต่าง ๆ จะมีการออกกฎบัตรและคำประกาศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนออกมาใช้บังคับแต่ก็เป็นเพียงความพยายามที่จะสร้างหลักประกันสิทธิมนุษยชนขึ้นภายในประเทศนั้น ๆ เท่านั้นมิได้มีสถานะเป็นหลักเกณฑ์ระหว่างประเทศแต่อย่างใดประกอบกับหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในประเทศต่าง ๆ สังคมระหว่างประเทศจึงมีแนวความคิดที่จะผลักดันเรื่องสิทธิมนุษยชนให้เป็นเรื่องระหว่างประเทศหรือสิทธิระหว่างประเทศที่ทุกประเทศจะต้องเข้าไปช่วยเหลือเพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้ดียิ่งขึ้นจนเกิดการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการก่อตั้งองค์การสหประชาชาตินี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งสถาบันระดับชาติเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเวลาต่อมา

ในกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งเป็นตราสารที่ก่อตั้งองค์การสหประชาชาติได้แสดงให้เห็นเจตจำนงของการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติไว้ว่า“เราประชาชนแห่งสหประชาชาติมีความมุ่งมั่นที่จะปกป้องลูกหลานเราจากหายนะแห่งสงครามซึ่งนำความวิปโยคอย่างสุดพรรณาสู่มวลมนุษยชาติในชั่วชีวิตเราถึงสองครั้งและยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งมนุษย์ในสิทธิอันเท่าเทียมกันระหว่างประชานาน้อยใหญ่และสถาปนาสภาการอันจะชำระไว้ซึ่งความยุติธรรมและความเคารพในพันธกรณีอันเกิดจากสนธิสัญญาและกฎหมาย

⁴⁶ จาก ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย (น. 87), โดย โภคิน พลกุล, 2523, กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ระหว่างประเทศและส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้นในเสรีภาพที่กว้างขึ้น”⁴⁷

แม้ตราสารก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ ดังที่กล่าวข้างต้นนี้จะกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ไว้ก็ตามแต่เป็นการกำหนดหน้าที่ของประเทศสมาชิกเท่านั้นมิได้รับรองว่าบุคคลเป็นผู้ทรงสิทธิมนุษยชนโดยตรงในทางระหว่างประเทศแต่อย่างไรก็ตามเจตจำนงร่วมกันของประเทศต่าง ๆ เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศและกำหนดรับรองว่าบุคคลเป็นผู้ทรงสิทธิต่าง ๆ อย่างแท้จริงในทางระหว่างประเทศได้แสดงออกเป็นครั้งแรกในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights 1948)

2.5 หลักทั่วไปของสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

2.5.1 ความหมายของ “สิทธิในความเป็นส่วนตัว” (right to privacy)

ที่ประชุม ICJ (International Commission of Jurists) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิในความเป็นส่วนตัว” (right to privacy) ไว้ในการประชุมเมื่อปี ค.ศ. 1967 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดนว่าเป็นสิทธิที่จะอยู่โดยลำพังโดยมีการรบกวนการแทรกแซงในระดับที่น้อยที่สุดซึ่งมีการขยายความว่าหมายถึงสิทธิของปัจเจกชนที่จะดำเนินชีวิตโดยได้รับการคุ้มครองในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วยคือ⁴⁸

- 1) การแทรกแซงในชีวิตความเป็นส่วนตัวครอบครัวและเคหะสถาน
- 2) การแทรกแซงในทางกายภาพหรือในทางจิตใจหรือศีลธรรมและเสรีภาพในทางความคิด
- 3) การกระทำต่อเกียรติยศและชื่อเสียง
- 4) การไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนความจริงซึ่งทำให้เป็นที่เสื่อมเสียในสายตาของสาธารณชน
- 5) การเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้องอันเป็นที่น่าอับอายเกี่ยวกับชีวิตความเป็นส่วนตัว
- 6) การใช้ชื่อหรือเครื่องหมายเฉพาะหรือภาพโดยไม่มีอำนาจ
- 7) การสืบความลับการสอดรู้สอดเห็นการติดตามเฝ้าดูและการรบกวน

⁴⁷ จาก สรรานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวด 3 องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญเรื่องคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (น. 8), โดย เสรี นนทสูติ, 2545, กรุงเทพฯ: องค์การคำของคุรุสภา.

⁴⁸ จาก การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ (น. 34), โดย วีรพงษ์ บึงไกร, 2543.

- 8) การแทรกแซงการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน
 - 9) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นความลับซึ่งผู้กระทำได้รับมาอันเนื่องมาจากการประกอบวิชาชีพนั้น
 - 10) การใช้งานในทางที่มีขอบซึ่งการติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล
- อาจกล่าวได้ว่าขอบเขตที่บุคคลควรได้รับการคุ้มครองและการเคารพในสิทธิความเป็นส่วนตัวก็คือการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระมีสิทธิที่จะแสวงหาความสุขในชีวิตตามวิถีทางที่อาจเป็นไปได้และเป็นความพอใจราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น⁴⁹

2.5.2 ประเภทของสิทธิในความเป็นส่วนตัว

สามารถแยกได้เป็น 4 ด้านหลัก ๆ ได้แก่⁵⁰

- 1) ความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy) เป็นการให้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลโดยการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมและการบริหารจัดการข้อมูลส่วนบุคคลทั้งนี้ความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวนั้นมีหลักการสากลที่เป็นกรอบในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Guidelines on the protection of Privacy and Transborder Data Flows of Personal Data) ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)
- 2) ความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy) เป็นการให้ความคุ้มครองในชีวิตร่างกายของบุคคลในทางกายภาพที่จะไม่ถูกดำเนินการใด ๆ อันละเมิดความเป็นส่วนตัว อาทิ การทดลองทางพันธุกรรม การทดลองยา เป็นต้น
- 3) ความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication) เป็นการให้ความคุ้มครองในความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายโทรศัพท์ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการติดต่อสื่อสารอื่นใดที่ผู้อื่นจะล่วงรู้มิได้
- 4) ความเป็นส่วนตัวในการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy) เป็นการกำหนดขอบเขตหรือข้อจำกัดที่บุคคลอื่นจะรุกล้ำเข้าไปในอาณาเขตแห่งสถานที่ส่วนตัวมิได้ ทั้งนี้ รวมทั้งการติดกล้องวงจรปิดและการตรวจสอบหมายเลขประจำตัวประชาชนของบุคคลเพื่อการเข้าที่พักอาศัย (ID checks)

⁴⁹ ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) (น. 4). เล่มเดิม.

⁵⁰ แหล่งเดิม.

2.5.3 ข้อยกเว้นของการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว

แม้ว่าสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งมีที่มาจากแนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติที่มีความเชื่อว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์คือธรรมชาติและมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับสิทธิในชีวิตสิทธิในทรัพย์สินเสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคกัน สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดผู้ใช้อำนาจปกครองไม่มีอำนาจที่จะลบล้างและมีอาจจะก้าวล่วงได้ดังนั้นบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในความเป็นอยู่ส่วนตัว และสามารถกระทำการใด ๆ ก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่กระทบสิทธิของบุคคลอื่นและไม่ผิดกฎหมาย แต่ในบางกรณีรัฐก็มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลได้ โดยอาศัยเหตุผลเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะไว้เช่นกัน

2.5.3.1 เหตุผลในการจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

โดยวัตถุประสงค์หรือเหตุผลในการแทรกแซงสิทธิความเป็นส่วนตัวของรัฐนั้นมีความมุ่งหมายที่สำคัญสรุปได้ 3 ประการ ได้แก่⁵¹

1) เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลอื่น เนื่องจากตามแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติถือว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลหนึ่งย่อมมีข้อจำกัดอยู่ที่สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ โดยหลักทั่วไปแล้วผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลซึ่งมิได้มีความมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่สามและผลประโยชน์ดังกล่าวเป็นผลประโยชน์ที่เป็นสาระสำคัญในทางส่วนบุคคลดังนั้นการละเมิดผลประโยชน์ของบุคคลอื่นก็ถือเป็นการทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือการทำให้เกิดความเสียหายเปรียบแก่บุคคลที่สามจึงเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นดังนั้นเมื่อมีรัฐเกิดขึ้น “สิทธิบุคคลอื่น” จึงได้รับการรับรองโดยกฎเกณฑ์ของรัฐและถือเป็นข้อจำกัดของสิทธิและเสรีภาพของบุคคลประการหนึ่ง

2) เพื่อการดำรงอยู่และเพื่อความสามารถในการทำภาระหน้าที่ของรัฐตามพื้นฐานของทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้นความมั่นคงของรัฐเป็นผลมาจากการที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของปัจเจกบุคคลดังนั้นความมั่นคงในการดำรงอยู่ของรัฐและความสามารถในการทำภาระหน้าที่ของรัฐจึงเป็นเหตุผลอันชอบธรรมสำหรับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของบุคคลได้

3) เพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งถือว่าเป็นเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

⁵¹ แหล่งเดิม.

สำหรับการพิจารณาว่าขอบเขตที่รัฐจะเข้าแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล จะกระทำได้เพียงใดนั้นมีเกณฑ์สำคัญที่ใช้ในการพิจารณาได้แก่หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เท่าที่จำเป็นหรือหลักพอสมควรแก่เหตุหรือหลักความได้สัดส่วนหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าหลักห้ามมิให้กระทำเกินกว่าเหตุซึ่งเป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาใช้ควบคุมการใช้อำนาจของ รัฐที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยที่มาของหลักการดังกล่าวนี้มาจากหลัก กฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและเป็นหลักกฎหมายที่ได้รับการยอมรับอย่าง กว้างขวางในสหภาพยุโรป

หลักความได้สัดส่วนเป็นหลักที่ถือว่ามีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาล รัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาในกรณีที่มีการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนหลักความได้สัดส่วนนั้นเป็นหลักที่นำมาใช้เป็นการทั่วไปโดยถือว่าเป็น หลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญที่นำมาใช้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐ ทุกประเภทโดยภาระหน้าที่หลักของหลักความได้สัดส่วนนั้นมิได้มีความหมายมุ่งหมายเฉพาะการ จำกัดการแทรกแซงของอำนาจรัฐเท่านั้นแต่หากตีความหลักความได้สัดส่วนอย่างถูกต้องแล้วหลัก ความได้สัดส่วนนั้นนอกเหนือจากจะเป็นหลักการในทางเนื้อหาที่ห้ามมิให้มีการใช้อำนาจอย่าง อ้าเอวใจแล้วยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นสาระสำคัญในการควบคุมตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญ อีกด้วย⁵²

2.5.3.2 การจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังที่ทำให้ไม่อาจใช้สิทธิเสรีภาพเช่นพลเมืองทั่ว ๆ ไปได้นั้น ในที่นี้ผู้เขียนขอแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การถูกจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของ ผู้ต้องขังอันเนื่องมาจากการต้องโทษจำคุกโดยตรง และการถูกจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของ ผู้ต้องขังอันเป็นมาตรการต่อเนื่องที่เป็นผลมาจากกระบวนการบังคับโทษจำคุก

1) การถูกจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเนื่องมาจากการต้องโทษ จำคุกโดยตรง

การลงโทษจำคุกเป็นกระบวนการจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ที่ย่อมส่งผลกระทบต่อ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ตามปกติ ของผู้ต้องขังอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กล่าวโดยเฉพาะ อาจได้แก่ การที่ผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกาย การประกอบอาชีพ การเลือกถิ่นที่อยู่ การใช้สิทธิส่วนตัวต่าง ๆ อีกมากมาย โดยการลงโทษจำคุก

⁵² M.Ch.Jakops, Der Grundsatz der Verhaelthismaessigkeit, 1981 S. 68.

เป็นมาตรการแยกตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมภายใต้เงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่สมควรกำหนดไว้⁵³ โดยบุคคลนั้นจะถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ทักษสถานเพื่อกระบวนบังคับโทษ ซึ่งจะถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยของเรือนจำ และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ เริ่มจากการส่งตัวเข้าไปภายในเรือนจำในวันแรกรับตัวนั้นผู้ต้องขังจะต้องถูกตรวจค้นร่างกาย ตรวจอนามัยผู้ต้องขัง ถูกตัดผม และจะต้องสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตามที่ทางเรือนจำจัดเตรียมไว้ให้เท่านั้นผู้ต้องขังแต่ละคนจะต้องมีหมายเลขประจำตัวผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังไม่สามารถที่จะติดต่อบุคคลภายนอกเรือนจำได้ตามอำเภอใจ ในระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำผู้ต้องขังจะต้องทำงานตามที่ทางเรือนจำกำหนดโดยไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างค่าตอบแทน ซึ่งทางเรือนจำเรียกว่า “การแก้ไขฟื้นฟู ฝึกวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง” อันเป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เป็นต้น⁵⁴

2) การถูกจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเป็นมาตรการต่อเนื่องที่เป็นผลมาจากกระบวนการบังคับโทษจำคุก

บุคคลผู้กระทำความผิดอาญาจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญา ทั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษซึ่งโดยสภาพย่อมไม่อาจให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันได้ในระหว่างประชาชนพลเมืองทั่ว ๆ ไป กับผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษจำคุก อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังก็ยังสามารถอ้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเองได้ แต่ก็ยังต้องคำนึงถึงสถานะของผู้ต้องขังด้วย เช่น นักโทษเด็ดขาดกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา หรือ นักโทษชั้นดีกับนักโทษชั้นเลว หากเป็นนักโทษที่อยู่ในสถานะอย่างเดียวกันแล้วย่อมจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ⁵⁵

2.6 หลักสากลที่รับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังถือเป็นพลเมืองคนหนึ่งในประเทศซึ่งย่อมจะต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวโดยกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาทั่ว ๆ ไปด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม อาจมีบางกรณีที่มีความจำเป็นไม่อาจนำหลักการให้ความคุ้มครองบุคคลที่เป็น

⁵³ จาก คำอธิบายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เรียงมาตรา (น. 46), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2526, กรุงเทพฯ: บพิศการพิมพ์.

⁵⁴ จาก มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและบรรเทาผลกระทบของการต้องโทษจำคุกต่อผู้พ้นโทษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 16-20), โดย สุริยะ สิทธิชัย, 2539, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁵⁵ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (น. 340), โดย มานิตย์ จุมปา, 2541, กรุงเทพฯ: บีเจพลทโปรเซสเซอร์.

พลเมืองทั่ว ๆ ไปมาใช้บังคับแก่ผู้ต้องขังได้ ด้วยเหตุผลในการบังคับโทษทางอาญา จึงได้มีความพยายามที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องขังมิให้ถูกล่วงละเมิดเกินกว่ากรณีจำเป็นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ซึ่งได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้มากมาย อันได้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังกติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) มีรายละเอียดดังนี้

2.6.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR))

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) คือการประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้การรับรองตามข้อมติที่ 217 A (III) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) โดยประเทศไทยออกเสียงสนับสนุนปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีแนวคิดว่าการยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายในครอบครัว มนุษย์เป็นหลักมูลเหตุแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลกการไม่นำพาและการเหยียดหยามต่อสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง และได้มีการประกาศว่า ปณิธานสูงสุดของสามัญชนได้แก่ความต้องการให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกด้วยอิสรภาพในการพูด และความเชื่อถือ และอิสรภาพพ้นจากความหวาดกลัวและความต้องการ และเป็นกรจำเป็นอย่างยิ่งที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักกฎหมายโดยที่ประชากรแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน ในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์และในสิทธิเท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้ตกลงใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคม และมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นด้วยในอิสรภาพ อันกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณจะให้บรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสากลต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพ โดยร่วมมือกับสหประชาชาติด้วยความเข้าใจร่วมกันในสิทธิ และอิสรภาพเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ปฏิญญานี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์⁵⁶

⁵⁶ คำปรารภ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้กำหนดรับรองสิทธิของผู้ต้องโทษไว้ ดังต่อไปนี้
 ข้อ 5 กำหนดว่า “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือลงโทษด้วยความ
 ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้”⁵⁷

ข้อ 6 กำหนดว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย
 ทุกแห่งหน”⁵⁸

ข้อ 7 กำหนดว่า “ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของ
 กฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง
 เท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการยุ้งให้เกิดการ
 เลือกปฏิบัติดังกล่าว”⁵⁹

ข้อ 8 กำหนดว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบำนาญอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจ
 แห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย”⁶⁰

ข้อ 10 กำหนดว่า “ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่
 เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและ
 การกระทำผิดอาชญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา”⁶¹

ข้อ 12 กำหนดว่า “บุคคลใด ๆ จะถูกแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวใน
 ครอบครัว ในเคหสถานหรือในการสื่อสาร หรือจะถูกกลบหลู่ในเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคน
 มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายต่อการแทรกสอด หรือการกลบหลู่ดังกล่าว”⁶²

⁵⁷ The Universal Declaration of Human Rights, Article 5. “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.”

⁵⁸ The Universal Declaration of Human Rights, Article 6. “Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.”

⁵⁹ The Universal Declaration of Human Rights, Article 7. “All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.”

⁶⁰ The Universal Declaration of Human Rights, Article 8. “Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.”

⁶¹ The Universal Declaration of Human Rights, Article 10. “Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

ข้อ 23 กำหนดว่า

“1. ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขอันยุติธรรมและเป็นประโยชน์แห่งการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน

2. ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าจ้างเท่าเทียมกันสำหรับงานเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ

3. ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับเงินจ้างที่ยุติธรรมและเป็นประโยชน์ที่จะให้ประกันแก่ตนเองและครอบครัวแห่งตน ซึ่งความเป็นอยู่อันคู่ควรแก่เกียรติศักดิ์ของมนุษย์ และถ้าจำเป็นก็จะต้องได้รับวิถีทางคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วย

4. ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้ง และที่จะเข้าร่วมสหพันธกรรมกรเพื่อความคุ้มครองแห่งผลประโยชน์ของตน”⁶³

ข้อ 24 กำหนดว่า“ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับเงินจ้าง”⁶⁴

ข้อ 25 กำหนดว่า“1. ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ดีของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพทางแพทย์และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในความมั่นคงยามว่างงาน เจ็บป่วยพิการ เป็นหม้าย ไร้ชรา หรือขาดอาชีพอื่นในพฤติการณ์ที่นอกเหนืออำนาจของตน...”⁶⁵

⁶² The Universal Declaration of Human Rights, Article 12. “No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.”

⁶³ The Universal Declaration of Human Rights, Article 23. “(1) Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work and to protection against unemployment.

(2) Everyone, without any discrimination, has the right to equal pay for equal work.

(3) Everyone who works has the right to just and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity, and supplemented, if necessary, by other means of social protection.

(4) Everyone has the right to form and to join trade unions for the protection of his interests”.

⁶⁴ The Universal Declaration of Human Rights, Article 24. “Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay”.

⁶⁵ The Universal Declaration of Human Rights, Article 25 (1). “Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing

ข้อ 26 กำหนดว่า

“1. ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษา และการศึกษาขั้นหลักรวม การประถมศึกษาจะต้องเป็นการบังคับ การศึกษาทางเทคนิคและวิชาชีพ จะต้องเป็นอันเปิดโดยทั่วไป และการศึกษาขั้นสูงขึ้นไปก็จะต้องเป็นอันเปิดสำหรับทุกคน เข้าได้ถึงโดยเสมอภาคตามมูลฐานแห่งคุณวุฒิ

2. การศึกษาจะได้จัดไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่และยังความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพหลักมูลให้มั่นคงแข็งแรง จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ขันติธรรม และมีมิตรภาพระหว่างบรรดาประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนา และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ เพื่อการชำระไว้ซึ่งสันติภาพ...”⁶⁶

2.6.2 กติกาสาครระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR))⁶⁷

กติกาสาครระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนี้ ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 และมีผลใช้บังคับในวันที่ 30 มกราคม 2540 โดยรัฐภาคีแห่งกติกานี้มีหลักการยอมรับร่วมกันในศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งปวงของมวลมนุษยชาติ นั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติธรรมในโลก โดยมีที่มาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และแนวความคิดที่ว่าพลเมืองต้องมีสิทธิเสรีภาพในทางการเมือง รวมทั้งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยปราศจากความกลัว⁶⁸

and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control”.

⁶⁶ The Universal Declaration of Human Rights, Article 26 (1) (2). “(1) Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit”.

(2) Education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups, and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace”.

⁶⁷ <http://www.mfa.go.th/humanrights/images/stories/iccprt.pdf>. (ฉบับแปลและเรียบเรียงโดยกระทรวงการต่างประเทศ).

⁶⁸ ในอารัมภบท แห่งกติกาสาครระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.

กติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้รับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในเรื่องดังต่อไปนี้

ข้อ 6 กำหนดว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตมาแต่กำเนิดสิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายบุคคลจะต้องไม่ถูกทำให้เสียชีวิตโดยอำเภอใจ...”

ข้อ 7 กำหนดว่า “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”

นอกจากนี้กติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้มีการกำหนดเพิ่มเติมหลักประกันสิทธิในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 9 กำหนดว่า

“1. บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกายบุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้บุคคลจะถูกไล่ออนเสรีภาพของตนมิได้ยกเว้นโดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2. ในขณะที่จับกุมบุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุมและจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน

3. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญาจะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการและจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควรหรือได้รับการปล่อยตัวไปมิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดีแต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณาและจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษาเมื่อถึงวาระนั้น

4. บุคคลใดที่ถูกไล่ออนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุมมีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ตัดสินโดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้นและหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป

5. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน”

ข้อ 10 กำหนดว่า

“1. บุคคลทั้งหลายที่ถูกไล่ออนสิทธิเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

2. (ก) ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษ และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ

(ข) ต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษด้วยความมุ่งหมายสำคัญที่จะทำให้ให้นักโทษกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคมผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่วัยและสถานะทางกฎหมาย”

และมีการยืนยันหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันของปัจเจกชนไว้ โดยกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 16 กำหนดว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน”

ข้อ 17 กำหนดว่า

“1. บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัวครอบครัวเคหสถานหรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และจะถูกหลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้

2. บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือหลบหลู่เช่นนั้น”

ข้อ 18 กำหนดว่า

“1. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพทางความคิด โนธรรมและศาสนาสิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนาหรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตนและเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชาการปฏิบัติการประกอบพิธีกรรมและการสอนไม่ว่าจะโดยลำพังตัวเองหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่นและไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว

2. บุคคลจะถูกบีบบังคับให้เสื่อมเสียเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนาหรือความเชื่อตามคตินิยมของตนมิได้

3. เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของบุคคลอาจอยู่ภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมายและตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัยความสงบเรียบร้อยสุขอนามัยหรือศีลธรรมของประชาชนหรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น

4. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมายในการให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมแก่เด็กตามความเชื่อของตน”

ข้อ 26 กำหนดว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมายโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจังกจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใดเช่นเชื้อชาติผิวเพศภาษาศาสนาความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใดเผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคมทรัพย์สินกำเนิดหรือสถานะอื่น ๆ ”

2.6.3 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners)

ข้อกำหนดนี้ได้รับการรับรองในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา ในปี พ.ศ. 2498 และผ่านความเห็นชอบโดยคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคม ตามมติที่ 663 (XXVI) ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2500 และมติที่ 2076 (LXII) ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2520

โดยมีหลักการพื้นฐานที่ไม่ประสงค์ที่จะกล่าวอย่างละเอียดถึงระบบการราชทัณฑ์ที่จะใช้เป็นแบบฉบับแต่พยายามที่จะกำหนดขึ้นโดยถือเอาหลักการและทางปฏิบัติที่ยอมรับกันทั่วไปว่าดีสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและสะดวกแก่การบริหารงานเรือนจำโดยอาศัยแนวความคิดที่เห็นสอดคล้องต้องกันในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติและอาศัยหลักสำคัญของระบบการราชทัณฑ์ที่นิยมใช้ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นเกณฑ์⁶⁹ เนื่องจากความแตกต่างกันในด้านกฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแห่งภูมิศาสตร์ฉะนั้นข้อกำหนดนี้ย่อมจะใช้ปฏิบัติไม่ได้ทุกข้อทุกแห่งทุกเวลาแต่ควรพยายามช่วยกันนำมาใช้เพื่อขจัดปัญหาซึ่งยากทั้งมวลเพราะข้อกำหนดนี้สหประชาชาติได้ยอมรับว่าเป็นข้อปฏิบัติขั้นต่ำที่เหมาะสมแล้ว⁷⁰ อีกนัยหนึ่งข้อกำหนดนี้ได้วางไว้ให้ครอบคลุมถึงความคิดซึ่งกำลังก้าวหน้าอยู่เสมอจึงไม่ต้องการตัดทอนการทดลองและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่กลมกลืนกับหลักการที่ดีและค้นคว้าหาทางขยับขยายความมุ่งหมายที่มีอยู่แล้วในข้อกำหนดเหล่านี้ให้กว้างขวางออกไปอีกจึงเป็นเหตุผลสมควรที่ฝ่ายบริหารงานราชทัณฑ์ส่วนกลางจะใช้อำนาจสั่งการปฏิบัติแตกต่างจากข้อกำหนดนี้โดยอาศัยเจตนารมณ์ดังกล่าวได้⁷¹

⁶⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 1.

⁷⁰ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 2.

⁷¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 3.

โดยขอบเขตของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีขอบเขตโดยรวม ดังนี้ คือ ส่วนที่ 1 จะเป็นเรื่องข้อกำหนดว่าด้วยการบริหารงานทั่วไปในทัณฑสถานและเป็นข้อกำหนดที่ใช้แก่ผู้ต้องขังทุกประเภทกล่าวคือผู้ต้องขังในคดีอาญาหรือในคดีแพ่งคนระหว่างพิจารณาหรือผู้ต้องขังคดีเสร็จเด็ดขาดรวมทั้งผู้กระทำผิดซึ่งอยู่ภายใต้บังคับแห่งวิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือวิธีการแก้ไขอบรมอันเป็นคำสั่งของผู้พิพากษา และส่วนที่ 2 เป็นข้อกำหนดที่ใช้เฉพาะกับผู้ต้องขังประเภทพิเศษ โดยจะแบ่งออกเป็น ข้อ ก. ซึ่งใช้กับผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก ข้อ ข. ใช้กับนักโทษวิกลจริตและจิตไม่ปกติ ข้อ ค. ใช้กับคนต้องขังระหว่างสอบสวนและรอการพิจารณาและข้อ ง. จะใช้บังคับแก่ผู้ต้องขังในคดีแพ่งทั้งนี้เพื่อมิให้สับสนที่จะใช้ข้อกำหนดเหล่านี้แก่ผู้ต้องขังประเภทต่าง ๆ และก็เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขังเองด้วย⁷²

ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้มีการกำหนดให้สิทธิผู้ต้องขังในด้านการมีที่พักอาศัยในเรือนจำ โดยกำหนดให้มีการแยกประเภทของผู้ต้องขังไว้ว่าควรแยกผู้ต้องขังออกจากกันกล่าวคือแยกระหว่างผู้ต้องขังเพศชายกับเพศหญิงผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการพิจารณากับนักโทษเด็ดขาดผู้ต้องโทษกักขังเกี่ยวกับหนี้สินคดีแพ่งอื่น ๆ กับผู้ต้องโทษคดีอาญาผู้ต้องขังที่เป็นเด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่⁷³ ส่วนภายในห้องขังของผู้ต้องขังก็ได้กำหนดว่าไม่ควรใช้ห้องนอนรวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปและจะต้องมีพื้นที่แสงสว่างห้องน้ำตลอดจนควรมีการทำความสะอาดอยู่เสมอ อนามัยส่วนบุคคล⁷⁴

ส่วนการให้สิทธิในด้านอื่น ๆ เช่น การอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขัง เครื่องนุ่งห่ม หลับนอน อาหาร การแพทย์ การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง การใช้สิทธิร้องทุกข์ การติดต่อกับภายนอกเรือนจำและการแจ้งข่าวของผู้ต้องขังนั้น ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้มีการกำหนดไว้โดยละเอียดด้วยเช่นกัน

ในเรื่องวินัยและการลงโทษ ได้กำหนดไว้ว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับการวินัยของผู้ต้องขังไม่ควรจะเคร่งครัดไปกว่าที่จำเป็นเพื่อให้เขาอยู่ภายใต้การควบคุมและปฏิบัติตามคำสั่ง และห้ามใช้ผู้ต้องขังคนใดทำงานเกี่ยวกับการรักษาวินัย หากการกระทำใดถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดวินัยและการรับโทษต้องกำหนดไว้ในกฎหมายหรือข้อบังคับและผู้ต้องขังสามารถต่อสู้ข้อกล่าวหาได้นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดห้ามมิให้ลงโทษแก่ผู้ต้องขังในลักษณะที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือลดความเป็นมนุษย์ลงซึ่งหมายรวมถึงการเขียนตีการขังในห้องมืดเป็นต้น อีกด้วย โดยก่อนที่

⁷² ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 4.

⁷³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 8.

⁷⁴ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 9-14.

จะลงโทษต่อร่างกายของผู้ต้องขังต้องปรึกษาแพทย์ก่อนว่าการลงโทษดังกล่าวจะมีผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขังหรือไม่⁷⁵

การใช้เครื่องพันธนาการห้ามใช้กุญแจมือข้อศอกและเถื่อนหรือเครื่องพันธนาการอื่น ๆ เพื่อการลงโทษและห้ามมิให้ใช้โซ่หรือตรวนเป็นเครื่องมือพันธนาการเว้นแต่จะป้องกันการหลบหนีในระหว่างย้ายผู้ต้องขังเพื่อเหตุผลทางการแพทย์หรือ โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อป้องกันการทำลายทรัพย์สิน⁷⁶

ส่วนในเรื่องทรัพย์สิน ก็ได้มีการกำหนดถึงการรักษาทรัพย์สินของผู้ต้องขังไว้⁷⁷ โดยแบ่งออกเป็น

(1) เงินของมีค่าเสื้อผ้าและสิ่งของอื่นของผู้ต้องขังซึ่งตามข้อบังคับของเรือนจำไม่ยอมให้เก็บรักษาเองเมื่อนำเข้ามาในเรือนจำขณะรับตัวนั้นให้ทางเรือนจำรักษาไว้ให้ปลอดภัยในสภาพที่เรียบร้อยและจัดทำบัญชีทรัพย์สิน โดยเจ้าของลงชื่อกำกับไว้

(2) บรรดาค้างของและเงินจะต้องมอบคืนให้ผู้ต้องขังเมื่อปล่อยตัวเว้นแต่จะอนุญาตให้ใช้เงินในเรือนจำได้หรือได้ส่งของนั้นออกไปจากเรือนจำก่อนแล้วหรือจำเป็นต้องทำลายเสื้อผ้ามิให้แพร่โรคภัยการมอบคืนให้เจ้าของลงชื่อกำกับด้วย

(3) เงินหรือทรัพย์สินที่ผู้ต้องขังรับมาจากภายนอกเรือนจำให้อนุโลมปฏิบัติเหมือนกัน

(4) ถ้าผู้ต้องขังนำยารักษาโรคใด ๆ เข้ามาให้แพทย์วินิจฉัยและสั่งว่าควรจะใช้อย่างไร ตามข้อกำหนดผู้ต้องขังยังมีสิทธิในการได้รับแจ้งและการร้องทุกข์ โดยเมื่อแรกรับเข้ามาในเรือนจำผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการแจ้งในเรื่องระเบียบข้อบังคับในเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนโดยพนักงานเจ้าหน้าที่เองหรือโดยการร้องขอของตน และผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำในท้องที่นั้นหรือในส่วนกลางหรือต่อศาลอย่างเป็นทางการโดยไม่ต้องถูกตรวจสอบในเรื่องราวที่ร้องทุกข์ และมีโอกาสที่จะแจ้งด้วยวาจาต่อพนักงานสอบสวนในเรื่องนี้โดยปราศจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่เรือนจำ เว้นแต่จะปรากฏหลักฐานไม่เพียงพอทั้งนี้ คำร้องทุกข์ทุกฉบับจะต้องได้รับการดำเนินการโดยทันทีและได้รับคำตอบโดยไม่ชักช้า⁷⁸

ส่วนสิทธิในการที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก ตามข้อกำหนดได้กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนอย่างสม่ำเสมอทั้งทางจดหมายและการเยี่ยมเยียน ในกรณีที่ผู้ต้องขังเป็นชาวต่างประเทศมีสิทธิติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของสถานทูต

⁷⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 27-32.

⁷⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 33-34.

⁷⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 43.

⁷⁸ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 35-36.

ของตนหรือขององค์การระหว่างประเทศที่มีผลประโยชน์เกี่ยวกับตน และในกรณีที่ผู้ต้องขังเจ็บป่วยหรือตาย หรือถูกย้ายตัว ยังกำหนดให้คู่สมรสหรือญาติของผู้ต้องขังจะได้รับการแจ้งว่าผู้ต้องขังถึงแก่ความตายหรือเจ็บป่วยอย่างหนักหรือการส่งตัวผู้ต้องขังไปยังเรือนจำเพื่อบำบัดทางจิตและผู้ต้องขังก็มีสิทธิจะได้รับการแจ้งข่าวการตายหรือเจ็บป่วยอย่างหนักของญาติสนิทของตน ในกรณีที่ญาติเจ็บป่วยอาการหนักมากผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับอนุญาตให้ไปเยี่ยมได้ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิแจ้งให้ครอบครัวของตนทราบในทันทีที่ถูกส่งตัวไปในเรือนจำหรือเมื่อถูกโอนไปยังเรือนจำอื่น และการย้ายผู้ต้องขังเข้าหรือออกเรือนจำพึงระวางให้อยู่ในสายตาของประชาชนน้อยที่สุดและการควบคุมจะต้องกระทำไปในทางที่มีให้ผู้ต้องขังได้รับการดูหมิ่นหรือเหยียดหยามนอกจากนี้ผู้ต้องขังจะต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ประจำวันหรือที่น่าสนใจ⁷⁹ เป็นต้น

2.7 กฎหมายของประเทศไทยที่รับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

กฎหมายที่ความคุ้มครองสิทธิประชาชนพลเมืองไทยไว้เป็นการทั่วไป ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายเฉพาะที่ใช้แก่กระบวนการบังคับโทษโดยตรงนั่นก็คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.7.1 สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แยกอธิบายได้ดังนี้

2.7.1.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy)

ในประเทศไทยหลักการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 34 ซึ่งบัญญัติว่า

“สิทธิของบุคคลในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน”

ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีผลใช้บังคับ ก็ได้กำหนดบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวไว้ในมาตรา 35 ซึ่งบัญญัติว่า

“สิทธิของบุคคลในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

⁷⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 37-39.

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัวเกียรติยศชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 35 วรรคสามแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มเติมขึ้นจากมาตรา 34 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้การควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลชัดเจนมากยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะกำหนดรับรองและคุ้มครองสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวไว้โดยชัดเจน แต่เนื่องจากในปัจจุบันเป็นยุคที่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็ว เชื่อมต่อข้อมูลกันได้ทั่วโลกในทางตรงกันข้ามความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวนั้นก็ส่งผลกระทบต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัวเป็นอย่างมากเช่นกัน กล่าวคือเมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมีประสิทธิภาพก็ส่งผลให้การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลเกิดขึ้นได้ง่ายยิ่งขึ้นและเมื่อการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลมีแนวโน้มที่จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมไทยปัจจุบัน จึงถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะองค์กรหลักในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคล แต่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในกรณีนี้จำเป็นต้องมีกำหนดกรอบหรือขอบเขตของคำว่า “ความเป็นส่วนตัวของบุคคล” ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสิทธิที่จะเข้าไปตรวจสอบให้มีความชัดเจนเพื่อการตรวจสอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลได้

2.7.1.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy)

สิทธิในชีวิตร่างกายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อมนุษย์ทุกคน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคลไว้ใน มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นว่านั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้”

2.7.1.3 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ห้ามมิให้รัฐหรือบุคคลใดรบกวนหรือแทรกแซงการสื่อสาร เพราะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เป็นความลับส่วนบุคคลคงไม่มีใครอยากเปิดเผยสาระที่สื่อสารระหว่างกันให้ผู้ใดทราบ ดังนั้นจึงห้ามใช้วิธีการใดที่อาจทำให้สามารถรู้ถึงข้อมูลการสื่อสาร เช่น การดักฟังโทรศัพท์ การกักจดหมายโทรเลข ไปรษณีย์ การเปิดตรวจจดหมาย การลักลอบดูคูแฟกซ์ การลอบอ่านข้อมูล การลอบบันทึกเสียง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองเสรีภาพการสื่อสารไม่ใช่เป็นเรื่องเด็ดขาดเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถจำกัดการใช้เสรีภาพในการสื่อสารได้เพื่อคุ้มครองความมั่นคงของรัฐหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การดักฟังโทรศัพท์ของผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่หรือผู้ค้าหญิงหรือเด็กข้ามชาติ เป็นต้น แต่ทั้งนี้จะต้องมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้โดยชัดเจน⁸⁰

นอกจากนี้ การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในเรื่องการติดต่อสื่อสาร ยังเป็นหลักสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งที่กำหนดให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้แก่ผู้ต้องขังด้วย ในฐานะที่ผู้ต้องขังเป็นประชาชนคนหนึ่งในสังคม จึงมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยม การติดต่อจากญาติพี่น้องและบุคคลใกล้ชิดได้ตามสมควร⁸¹

สำหรับในประเทศไทย การรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกเรือนจำ มีบัญญัติไว้ครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

⁸⁰ จาก สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน (น. 112), โดย ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีมหาวิทยาลัยมหิดล (พฤศจิกายน, 2549, กรุงเทพฯ: สนอกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.

⁸¹ จาก สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย) (น. 183), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2540, กรุงเทพฯ: เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

พุทธศักราช 2492 และปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา จนถึงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบันนี้ ซึ่งปรากฏอยู่ใน มาตรา 239 วรรค 3 บัญญัติว่า

“บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร”

บทบัญญัตินี้เปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ได้ใช้สิทธิในการดำเนินการขอการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ โดยการให้สิทธิที่จะได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับคดีเป็นการส่วนตัว ซึ่งเป็นกรให้ความคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่ผู้ต้องคดีอาญาโดยตรง

ส่วนการคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเรือนจำนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 36 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจการกักหรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกันรวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

จากบทบัญญัติ มาตรา 36 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังมีสิทธิส่วนตัวที่จะติดต่อสื่อสารได้ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ก็อาจถูกจำกัดไว้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้จะกระทำได้แต่เพื่อการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.7.1.4 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy)

การให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับที่พักอาศัย ก็ได้มีการบัญญัติไว้ใน มาตรา 33 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ด้วยเช่นกัน ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข

การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

อย่างไรก็ตาม การให้ความคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว ก็ย่อมจะต้องมีข้อยกเว้น โดยอาจจำเป็นต้องมีการเข้าแทรกแซงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล โดยอาศัยเหตุผลเพื่อรักษา

ความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 29 วรรคหนึ่งบัญญัติว่า

“การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น...”

2.7.1.5 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องทรัพย์สิน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 41 วรรค 1 บัญญัติว่า

“สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นนี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

2.7.2 สิทธิตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

แยกอธิบายได้ดังนี้

2.7.2.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวแต่อย่างใด

2.7.2.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้มีการบัญญัติในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวในชีวิต ร่างกาย ของผู้ต้องขังไว้ในทำนองให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ได้แก่ ในมาตรา 14 บัญญัติว่า

“ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่

จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น”

มาตรา 16 บัญญัติว่า“เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธนอกจากอาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังกำลังกำลังหลบหนีและไม่มีทางจะป้องกันอย่างอื่นนอกจากใช้อาวุธ
- (2) เมื่อผู้ต้องขังหลายคนก่อความวุ่นวาย หรือพยายามใช้กำลังเปิดหรือทำลายประตูรั้วหรือกำแพงเรือนจำ
- (3) เมื่อปรากฏว่า ผู้ต้องขังจะใช้กำลังกายทำร้ายเจ้าพนักงาน หรือผู้อื่น”

มาตรา 17 บัญญัติว่า“เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องขังไม่ยอมวางอาวุธ เมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้วาง
- (2) ผู้ต้องขังกำลังหลบหนี ไม่ยอมหยุดเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุด และไม่มีทาง
- (3) ผู้ต้องขังตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ก่อการวุ่นวาย หรือพยายามใช้กำลังเปิดประตูหรือทำลายประตูรั้ว หรือกำแพงเรือนจำ หรือใช้กำลังกายทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น และไม่ยอมหยุดในเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุด

ถ้ามีเจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีอำนาจเหนือตนอยู่ในขณะนั้นด้วย จะใช้อาวุธปืนได้ก็ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากเจ้าพนักงานผู้นั้นแล้วเท่านั้น”

มาตรา 21 บัญญัติว่า “เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ใช้อำนาจ ที่ได้ให้ไว้ในหมวดนี้โดยสุจริต และตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ ไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งหรืออาญาในผลแห่งการกระทำของตน”

บทบัญญัติตามที่กล่าว เป็นบทบัญญัติด้วยอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งเป็นการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำในการที่จะกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการลิดรอนสิทธิ เสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมผู้ต้องขังภายในเรือนจำให้อยู่ในระเบียบวินัย และเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยตลอดจนความมั่นคง ปลอดภัยภายในเรือนจำซึ่งในมาตราสุดท้ายของหมวดนี้ ได้แก่ มาตรา 21 ยังได้บัญญัติคุ้มครองเจ้าหน้าที่เรือนจำไว้อย่างชัดเจนว่า การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังที่บัญญัติไว้ แม้จะเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างไร ๆ แก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง เจ้าพนักงานก็ไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและกฎหมายอาญาในผลแห่งการกระทำของตน

บทบัญญัติที่กระทบต่อสิทธิส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขังเรื่องต่อมา ได้แก่ หมวด 5 เรื่องการงาน ซึ่งมาตรา 22 ได้บัญญัติไว้ว่า “นักโทษเด็ดขาด ต้องทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ”

มาตรา 23 บัญญัติว่า “คนต้องขังและคนฝาก ต้องทำงานแต่เฉพาะที่เกี่ยวกับความสะอาดหรืออนามัยของตน หรือการสุขภาพในส่วนตัวส่วนหนึ่งแห่งเรือนจำ

คนต้องขังในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาต้องทำงานเพื่อยังการบำรุงรักษาเรือนจำให้ดียิ่งขึ้น

ผู้ต้องขังคนใดสมัครเข้าทำงานอย่างอื่นก็อาจขออนุญาตให้ทำได้”

มาตรา 25 บัญญัติว่า “ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้ค่าจ้าง แต่กฎกระทรวงที่กล่าวไว้ในมาตราก่อนอาจกำหนดให้แบ่งรายได้อันเกิดจากการงานของผู้ต้องขัง โดยหักค่าใช้จ่ายออกเสียก่อนให้เป็นรางวัลแก่ผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานเรือนจำ”

มาตรา 26 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือถึงตายในขณะที่ทำการตามหน้าที่อันอาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัย หรือชีวิตของผู้ต้องขัง คังระบุไว้ในกฎกระทรวงก็ให้ได้รับรางวัลเป็นจำนวนตามแต่เจ้ากระทรวงจะวินิจฉัยโดยพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แห่งกรณีรางวัลเช่นว่านี้ถ้าผู้ต้องขังตาย ให้จ่ายแก่ผู้รับมรดก”

นอกจากนี้ หมวด 8 เรื่องวินัยของผู้ต้องขังก็เป็นบทบัญญัติที่กระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขังโดยตรง ซึ่งในมาตรา 31 ได้บัญญัติว่า

“ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของเรือนจำ”

กรณีหากผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยของเรือนจำพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำพิจารณาลงโทษผู้ต้องขังนั้นได้ทันที โดยโทษที่จะลงนั้นอาจกระทำได้หลายวิธี ตามมาตรา 35 ซึ่งบัญญัติว่า

“เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้ แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนด
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียน หรือติดต่อกันไม่เกิน 3 เดือน เว้นไว้แต่กรณีที่

ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

- (5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมด หรือแต่บางส่วนบางอย่าง

- (6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน

(7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอน ไม่เกิน 2 วัน ในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบของแพทย์

(8) เขียนคราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที่ ในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเขียนคราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลา 30 วันจากวันที่เขียนคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงห้ามเขียน

(9) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามมาตรา 32 (6)

ในกรณีและเงื่อนไขอย่างใดจะลงโทษตั้งระบุไว้ข้างต้นให้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง”

และในมาตรา 37 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดอาญาขึ้นภายใน เรือนจำ และความผิดนั้นเป็นเพียงลหุโทษ หรือความผิดต่อมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัตินี้ก็ดี หรือความผิดฐานประทุษร้ายแก่ทรัพย์สินของเรือนจำก็ดี ฐานพยายามจะหลบหนีก็ดี แทนที่จะนำ เรื่องนี้เสนอต่อเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการสอบสวน หรือฟ้องร้องตามกฎหมาย ให้ผู้บัญชาการเรือนจำ มีอำนาจวินิจฉัยลงโทษฐานผิดวินัยตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้

ข้อความตามมาตรา 35 นี้ไม่ตัดสิทธิของเอกชนที่จะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญา หรือคดีแพ่ง ดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

อย่างไรก็ตาม การลงโทษตามที่กล่าวไว้ในมาตรา 35 นั้น อาจจะถูกงดการลงโทษนั้น ไว้ก่อนได้ หากพบว่าผู้ต้องขังที่จะถูกลงโทษนั้นเจ็บป่วย หรือหากปรากฏเหตุอันสมควรอื่น ๆ ให้งดการลงโทษไว้ก่อนนั้น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 36 ว่า

“ถ้าปรากฏว่า ผู้ต้องขัง ที่จะได้รับโทษดังกล่าวในมาตราก่อนนั้นป่วยเจ็บหรือมีเหตุอันควรอย่างอื่นใด ซึ่งจะต้องยกขึ้นพิจารณา จะงดการลงโทษนั้นไว้ก่อนก็ได้

อนึ่ง พนักงานเจ้าหน้าที่อาจเพิกถอนการลงโทษอย่างใด ๆ เสียได้เมื่อมีเหตุสมควรแต่ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ”

อย่างไรก็ตาม ไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดรับรองหรือให้ความคุ้มครองสิทธิส่วนตัวใน ชีวิตร่างกายไว้ในกฎหมายฉบับนี้

2.7.2.3 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication)

การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสาร ได้มีการ บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ ในมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งบัญญัติว่า

“ให้ผู้ต้องขังได้รับการเขียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากทนายความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ ภายใต้อำนาจที่อธิบดีวางไว้”

นอกจากนี้ ยังมีข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอก ต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547⁸² ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ให้บุคคลภายนอกเข้าเยี่ยมหรือติดต่อผู้ต้องขังไว้อย่างละเอียด โดยกำหนดว่าผู้ที่เข้าเยี่ยม หรือติดต่อกับผู้ต้องขัง ได้นั้นจะต้องถูกตรวจค้นก่อนเข้าเยี่ยมหรือพบผู้ต้องขัง⁸³ หากบุคคลที่มา เยี่ยมประสงค์มอบสิ่งของหรือเงินให้แก่ผู้ต้องขัง ก็จะต้องมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อ ตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนที่จะส่งมอบให้แก่ผู้ต้องขัง บุคคลภายนอกผู้มาเยี่ยมไม่มีสิทธิ ส่งมอบสิ่งของหรือเงินให้แก่ผู้ต้องขังเองโดยตรง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่⁸⁴ ส่วนสถานที่ในการพบปะติดต่อกันนั้นจะต้องอยู่ในเขตที่ทางเรือนจำได้กำหนดไว้สำหรับเป็นที่ เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังเท่านั้น⁸⁵ การติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้ต้องขังกับผู้มาเยี่ยมนั้นจะต้อง สื่อสารกันด้วยภาษาไทยเท่านั้น หากจะใช้ภาษาอื่นต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ เสียก่อน และการสื่อสารกันมีข้อบังคับไว้ด้วยว่าจะต้องออกเสียงให้ดังพอที่พนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ควบคุมอยู่นั้นได้ยินการสนทนาด้วย⁸⁶

⁸² ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

⁸³ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการ หรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ซึ่งต่อไปนี้จะใช้คำว่า “ข้อบังคับ” ข้อ 10 “ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่า บุคคลภายนอกที่มาขออนุญาตหรือได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อแล้วมีสิ่งของที่ยังไม่ได้รับอนุญาตตามข้อ 9 หรือเงินหรือสิ่งของต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจขอหรือขอตรวจค้นได้ หากบุคคลภายนอกนั้นเป็นชายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ชายเป็นผู้ทำการตรวจค้นหากเป็นหญิงให้พนักงานเจ้าหน้าที่หญิง เป็นผู้ทำการตรวจค้นหรือให้ผู้นั้นแสดงเองหรือจัดให้ชายหรือหญิงอื่นที่ควรเชื่อถือทำการตรวจค้นแทนก็ได้”

⁸⁴ ข้อบังคับ ข้อ 9 “บุคคลภายนอกที่ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังจะนำสิ่งของใด ๆ เข้ามาหรือนำออกจากรือนจำส่งมอบให้หรือรับจากผู้ต้องขังโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ได้ กรณีที่บุคคลภายนอกประสงค์จะมอบเงินให้กับผู้ต้องขังให้นำฝากไว้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ ทางเรือนจำจัดไว้ให้เพื่อการนั้น”

⁸⁵ ข้อบังคับ ข้อ 11 “บุคคลภายนอกที่ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในเขตที่ ทางการเรือนจำกำหนดให้เป็นที่เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขัง”

⁸⁶ ข้อบังคับ ข้อ 13 “ผู้ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังต้องพูดภาษาไทยและออกเสียงให้ดัง พอที่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมอยู่นั้นได้ยินจะพูดภาษาอื่นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

ในกรณีเรือนจำจัดให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังโดยการพูดคุยผ่านเครื่องมือสื่อสารผู้ได้รับอนุญาต ให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังจะต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่ฟังการสนทนามันทีถึงเสียงและตัดการสื่อสารหากเห็นว่า ข้อความที่สนทนาเป็นไปโดยไม่เหมาะสม”

ในทางปฏิบัติโดยทั่วไปเจ้าหน้าที่เรือนจำจะทำการตรวจสอบข้อความในจดหมายที่ส่งเข้าออกเพราะถือว่าเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของเรือนจำ⁸⁷

2.7.2.4 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มิได้มีการบัญญัติถึงสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัยไว้แต่อย่างใด จะมีก็แต่เพียง มาตรา 8 ที่บัญญัติไว้เพียงว่า “เจ้าพนักงานเรือนจำจะไม่รับบุคคลใด ๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำเว้นแต่จะได้รับหมายอาญา หรือ เอกสารอันเป็นคำสั่งของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ” และมาตรา 11 ซึ่งกำหนดไว้เพียงว่า “รัฐมนตรีมีอำนาจแยกประเภทหรือชั้นของผู้ต้องขัง และวางเงื่อนไขในการย้ายจากประเภทหรือชั้นหนึ่งไปยังอีกประเภทหรือชั้นหนึ่ง โดยวิธีเลื่อนชั้น หรือลดชั้น ตลอดจนการปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับผู้ต้องขังคนต้องขังและคนฝาก ให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้” เท่านั้น

2.7.2.5 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องทรัพย์สินของผู้ต้องขัง

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้มีการบัญญัติถึงการปฏิบัติในเรื่องทรัพย์สินของผู้ต้องขัง ไว้ในหมวด 9 ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง ซึ่งอยู่ในมาตรา 38-40 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว

มาตรา 38 บัญญัติว่า “ให้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่า ทรัพย์สินชนิดใด ผู้ต้องขังอาจหรือไม่อาจนำเข้ามาเก็บรักษาไว้ในเรือนจำ กับทั้งการเก็บรักษาให้ความปลอดภัยและคืนทรัพย์สินนั้น ๆ”

มาตรา 39 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินของผู้ต้องขังนำเข้ามาหรือเก็บรักษาไว้ในเรือนจำ โดยมิได้อนุญาตเพื่อการนั้น โดยชอบจากเจ้าพนักงานเรือนจำ ถ้าเป็นสิ่งของต้องห้ามตามมาตรา ก่อนให้รับเป็นของแผ่นดิน ถ้าเป็นสิ่งที่มีสภาพเป็นของสละเสียได้ หรือเป็นของอันตรายหรือโสโครก ให้เจ้าพนักงานเรือนจำทำลายเสีย

สิ่งของอันจะเก็บรักษาไว้ในเรือนจำไม่ได้ เนื่องจากขนาดน้ำหนักหรือสภาพและ ผู้ต้องขังไม่สามารถจะฝากไว้กับบุคคลภายนอกได้นั้น อาจทำลาย หรือขายทอดตลาดเสียได้ เงินที่ขายนั้น ให้เก็บไว้ให้แก่ผู้ต้องขัง”

⁸⁷ นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย (น. 85-86). เล่มเดิม.

มาตรา 40 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินของผู้ต้องขังซึ่งตกค้างอยู่ในเรือนจำให้ริบเป็นของแผ่นดินในกรณีต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องขังหลบหนีพ้นกำหนด 1 ปี นับจากวันหลบหนี
- (2) ผู้ต้องขังถูกปล่อยตัวแล้วไม่รับทรัพย์สินหรือรางวัลของตนไป ภายในกำหนด 3 เดือน นับจากวันปล่อยตัว”

2.7.3 สิทธิตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้ก่อให้เกิดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดยมาตรา 200 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคีและเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข หากไม่มีการดำเนินการแก้ไขคณะกรรมการต้องรายงานต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาคำเนินการต่อไป นอกจากคณะกรรมการจะมีอำนาจในการตรวจสอบและรายงานการกระทำดังกล่าวแล้วยังมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะ โฆษณาและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายหรือข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วย

ต่อเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ประกาศใช้บังคับก็ได้มีการกำหนดอำนาจเพิ่มเติมให้อำนาจ มาตรา 257 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้อำนาจฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหาย เมื่อได้รับการร้องขอจากผู้เสียหายและเป็นกรณีที่เห็นสมควรเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นด้วยโดยให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองและที่กฎหมายบัญญัติตามลำดับ

ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง สิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองและคุ้มครองไว้ตามมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยนัยเช่นนี้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติย่อมมีอำนาจหน้าที่ที่จะกำกับดูแลมิให้มีการละเมิดสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล

ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบการกระทำ

หรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทย⁸⁸ เป็นสำคัญทั้งนี้ เมื่อสิทธิในความเป็นส่วนตัวเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์อันเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามคำนิยามของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542⁸⁹ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำ หรือการดำเนินมาตรการใด ๆ ที่เป็นการแทรกแซงหรือละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัว

⁸⁸ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15.

⁸⁹ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิทธิ ในความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ต้องขังตามกฎหมายของต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาถึงการให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง และมาตรการทางกฎหมายของแต่ละประเทศที่คุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวแก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงมาตรการต่าง ๆ ของแต่ละประเทศและนำมาเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ และควรจะมีการปรับปรุง พัฒนาต่อไปอย่างไร โดยจะทำการศึกษากฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ดังต่อไปนี้

3.1 การให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.1.1 ความเป็นมาของการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

แนวคิดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีที่มาจากกฎหมายธรรมชาติแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติมีบทบาทสำคัญในทางพัฒนาการแนวคิดในทางกฎหมายในยุคต่อมา โดยมีอิทธิพลทั้งในทางรูปแบบ (Formal) ซึ่งถือว่าแนวคิดกฎหมายธรรมชาติวางรากฐานในเรื่องลำดับชั้นของกฎหมาย ส่วนในทางเนื้อหา (inhaltlich) ของกฎหมายธรรมชาตินั้น คือ มีกฎเกณฑ์ที่สำคัญซึ่งยอมรับสิทธิที่ติดตัวมนุษย์ อันเป็นสิทธิที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคลด้วยกัน และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และต่อมาพื้นฐานของแนวคิดกฎหมายธรรมชาติที่ยอมรับสิทธิที่ติดตัวมนุษย์ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายพื้นฐาน (Legesfundamentals) ซึ่งเป็นกฎหมายบัญญัติที่อยู่ในลำดับชั้นที่สูงกว่า อันเป็นการนำแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติไปบัญญัติรับรองให้เป็นสิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งกฎหมายพื้นฐานในลักษณะดังกล่าวนี้เข้าไปมีบทบาทในประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปอย่างมาก แนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติจึงมีบทบาทต่อทฤษฎี

ในทางการเมือง และทฤษฎีในทางกฎหมายหากศึกษาการคลี่คลายของสิทธิและเสรีภาพ ที่มีพัฒนาการอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ของยุโรปแล้ว อาจแบ่งช่วงการพัฒนาออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้¹

ช่วงที่หนึ่ง เป็นช่วงของพัฒนาการเกี่ยวกับเสรีภาพในทางศาสนา ด้วยเหตุปัญหาความเชื่อในเรื่องศาสนาเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างยาวนานในช่วงยุคกลางก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวง เสรีภาพในทางศาสนาประสบผลสำเร็จครั้งแรก เมื่อสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นจากความแตกแยกในทางศาสนานั้นมักจะอาศัยอำนาจรัฐเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เองจึงเริ่มมีแนวความคิดที่จะให้รัฐเป็นกลางในทางศาสนา และเริ่มยอมรับกันว่าเรื่องการนับถือศาสนานั้นแท้จริงแล้วเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ดังนั้นพัฒนาการในช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่แยกความเป็นศาสนาจากรอกจากความเป็นรัฐ และการยอมรับว่าเรื่องการนับถือศาสนานั้นเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ซึ่งบุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะเชื่อในลัทธิหรือศาสนาที่แตกต่างกันออกไป

ช่วงที่สอง พัฒนาการในช่วงที่สองของสิทธิและเสรีภาพเป็นพัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ (die uirtsduafidrenGrundrelte) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการทำสัญญา (die Verfragsfreiheit) และเสรีภาพในการประกอบอาชีพ (Berufstfreiheit) พัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพในช่วงที่สองเป็นผลมาจากการล่มสลายของระบบศักดินา โครงสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลในโครงสร้างแบบสังคมศักดินาที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นใหม่ ซึ่งเรียกร้องการมีกรรมสิทธิในที่ดินและเรียกร้องเสรีภาพในการประกอบอาชีพเนื่องจากการประกอบอาชีพของชนชั้นใหม่มิได้อยู่ในภาคเกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่เกิดอาชีพใหม่ขึ้น เช่น ช่างฝีมือ พ่อค้า ทั้งนี้ เพราะในยุคนั้นมีการห้ามประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการห้ามมิให้ขุนนางทำการค้า และการผลิตใด ๆ

ช่วงที่สาม เป็นพัฒนาการในช่วงของสิทธิและเสรีภาพในทางประชาธิปไตย (die deunokratisdentfreiheiten) ซึ่งได้แก่ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ และเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม พัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพในช่วงนี้เป็นการเรียกร้องของชนชั้นกลางในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่การที่ชนชั้นกลางเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองได้จะต้องอาศัยเครื่องมือหรือปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น เสรีภาพในทางประชาธิปไตยจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ระบบการปกครองได้รับการพัฒนาไปสู่การปกครองในระบบประชาธิปไตย

¹ PierothSuhlink, GrundrechteStaatsrect, 9AufI, Heidelberg, 1993, s.14.

ช่วงที่สี่ เป็นพัฒนาการสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคม (die sozialen Grundrechten) สิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ การให้หลักประกันในอนาคต การให้ความดูแลทางด้านสุขภาพ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การศึกษา เป็นต้น สิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคมเป็นผลของการต่อสู้ทางความคิดกับแนวคิดแบบสังคมนิยม ซึ่งแนวคิดสังคมนิยมมองเรื่องสิทธิของฝ่ายเสรีนิยมว่าเป็นเพียงแต่ความเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย แต่ในความเป็นจริงแล้วมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ ย่อมไร้ความหมายเพราะบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมขาดไร้โอกาส ด้วยเหตุนี้จึงควรจะต้องให้บุคคลเหล่านี้สามารถเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้อย่างแท้จริง

คำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในศตวรรษที่ 1970 ได้อธิบายถึงสถานะของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ต้องขังอาจจะถูกจำกัดโดยพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาเท่านั้น และกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญา (Strafvollzugsgesetz – StVollzG) ควรจะต้องระมัดระวังประสงค์ของการจำคุกและวางกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่จะให้วัตถุประสงค์นี้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในการโต้เถียงทางรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีฉบับใหม่มีประเด็นสำคัญอยู่ที่การนำแนวความคิดเรื่อง นิติรัฐ (Rechtsstaat) และรัฐสังคม (Sozialstaat) มาใช้ แนวความคิดเรื่อง นิติรัฐ ถูกตีความในวิถีทางที่ค่อนข้างตรงไปตรงมาที่เป็นการกำหนดว่านักโทษควรจะมีค่าน้ำหนักที่แน่นอนเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของเขาทั้งหลาย และหนทางที่จะเข้าถึงศาลเพื่อใช้บังคับตามสิทธิของเขา ส่วนแนวความคิดเรื่องรัฐสังคม จะนำมาใช้ได้ยากกว่า โดยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าหลักการของรัฐสังคมมีความหมายว่า รัฐมีพันธะที่จะผูกพันตนเองต่อความผาสุกของประชาชน แต่ความหมายนี้จะขยายไปถึงหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญของรัฐในการที่จะอบรมแก้ไขผู้ต้องขังให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ด้วยหรือไม่ และผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิอันเนื่องมาจากภาระหน้าที่ที่กำหนดให้รัฐจากหลักการนี้หรือไม่

ในคำตัดสินคดี Lebach ศาลรัฐธรรมนูญมีท่าทีที่ชัดเจนว่า สิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญสำหรับทั้งผู้ต้องขังและผู้มีอำนาจในเรือนจำ ควรได้มาจากแนวความคิดเกี่ยวกับการทำให้เหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม (resocialisation) เนื่องจากแนวความคิดนี้จะต้องถูกทำให้บรรลุผลโดยหลักรัฐสังคม ศาลอธิบายว่าจากแง่มุมของผู้กระทำความผิด สิทธิตามกฎหมายในการอบรมให้สมบูรณ์สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพัฒนามาจากสิทธิตามรัฐธรรมนูญในเงื่อนไขของมาตรา 2 (1) (สิทธิในการพัฒนาบุคลิกภาพ) และมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) ของกฎหมายพื้นฐาน (Grundgesetz) จากแง่มุมทางสังคมของหลักการรัฐสังคม เรียกร้องสาธารณชนในการเอาใจใส่และให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนในสังคม ซึ่งเนื่องด้วยความผิดปกติหรือความอ่อนแอส่วนตัว ความทุพพลภาพ หรือความเสียเปรียบทางสังคมซึ่งทำให้การพัฒนาทางสังคมของพวกเขา

เป็นไปด้วยความล่าช้า นักโทษและอดีตผู้ต้องขังก็จัดว่าอยู่ในกลุ่มของคนพวกนี้ด้วย และปลายปี ค.ศ. 1976 กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาฉบับใหม่ซึ่งมุ่งหมายที่จะทำให้สอดคล้องกับมาตรฐานเหล่านี้มีผลใช้บังคับมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติใหม่ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการจำคุกว่าในวิธีการลงโทษจำคุก ผู้ต้องขังจะต้องได้รับสิทธิในการดำเนินชีวิตที่อยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้วิธีการของการลงโทษของเรือนจำในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ยังใช้ป้องกันสาธารณชนจากการกระทำความผิดต่อไปอีกด้วย²

3.1.2 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิในความเป็นส่วนตัว

สิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลแต่ละคนนั้นเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ก่อนที่จะมีรัฐ เสรีภาพและความเสมอภาคของปัจเจกบุคคลดังกล่าวเป็นเงื่อนไขอันชอบธรรมที่ก่อให้เกิดรัฐขึ้น ด้วยเหตุนี้สิทธิในเสรีภาพและสิทธิในความเสมอภาคจึงผูกพันและเป็นข้อจำกัดของการใช้อำนาจอรัฐ และยังรวมไปถึงสิทธิทั้งหลายซึ่งตกได้แก่ปัจเจกบุคคลมิใช่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ แต่หากได้รับสิทธิเช่นนั้นเพราะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ โดยสิทธิเหล่านั้นมิได้มีอยู่หากไม่มีรัฐ หากแต่สิทธิทั้งหลายนั้นบุคคลล้วนได้รับไปจากรัฐทั้งสิ้นตามแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาตินั้นเห็นว่า เสรีภาพและความเสมอภาคมีอยู่ก่อนที่จะมีสังคมและรัฐ ซึ่งหากมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคล ก็มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องอธิบายให้เหตุผลในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคลดังกล่าว ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ก่อนรัฐ ย่อมมีความหมายว่าการใช้สิทธิดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอธิบายให้เหตุผลต่อรัฐแต่อย่างใดแต่ในทางตรงกันข้ามหากรัฐจะจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวรัฐจะต้องอธิบายให้เหตุผลในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคลนั้นด้วย³

Albert Bleckmann เห็นว่าการให้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของปัจเจกบุคคลนั้น อาจให้ความหมายได้ 2 ลักษณะ คือ สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายในทางเทคนิคกฎหมาย (die Grundrechte in rechttechmischen Sinne) ลักษณะหนึ่ง และสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายโดยแท้ (in einem reinen Ordnungssinn) อีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ⁴

สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายในทางเทคนิคกฎหมาย (die Grundrechte in rechttechmischen Sinne) ก็ให้ความหมายในตัวมนุษย์นี้ หมายถึงการนิยามศัพท์ ซึ่งการนิยามศัพท์

² From *IS life imprisonment constitutional? – The German Experience* (pp. 265-267, by Dirk Van ZylSmit, 1992, Public Law.

³ Pieroth/Suhlink, *GrundrechteStaatsrecht*, 9Aufl., Heidelberg, 1993, s.14.

⁴ Albert Bleckmann, *Staatsrecht II- Die Grundrechte*, 4 Aufl., 1996, s 85.

เหล่านี้จะเชื่อมโยงไปสู่ผลของกฎหมาย ซึ่งในกรณีของสิทธิขั้นพื้นฐาน ย่อมหมายความว่า ผลของกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะนำมาใช้เมื่อเป็นกรณีที่เป็นเรื่องของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้น ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายนี้จึงหมายถึง “เงื่อนไขในส่วนขององค์ประกอบของกฎหมาย” (Tatbestandsvoraussetzung) นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ผลของกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19⁵ ย่อมผูกพันต่อความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ ซึ่งหากนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 แล้วการให้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐานอาจให้ความหมายในลักษณะอื่นได้ ดังเช่น สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายของมาตรา 19 วรรค 1 และวรรค 3 ความหมายเฉพาะ “สิทธิขั้นพื้นฐาน” ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 ถึงมาตรา 18 เท่านั้น ในขณะที่ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายของมาตรา 19 วรรค 2 และการทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักนิติรัฐ ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานย่อมหมายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1-18 และย่อมหมายความรวมถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่กระจัดกระจายอยู่ในมาตราอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญด้วย เช่น ตามมาตรา 101-103 การให้ความหมายตามหลักการนี้เป็นการให้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่สิทธิขั้นพื้นฐานเป็น “สิทธิในการป้องกัน” (Abwehrrechte) เท่านั้น สิทธิขั้นพื้นฐานมิได้หมายความรวมไปถึงความมุ่งหมายที่จะมุ่งคุ้มครองเชิงสถาบัน (institutiouelle Garantie) และไม่รวมถึงความมุ่งหมายที่จะให้เป็นสิทธิเรียกร้องให้กระทำการ (positive Leistungsrechte)

ส่วนสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายโดยแท้ (in-cinemreinen Ordnungssinn) เป็นการให้ความหมายโดยไม่คำนึงถึงผลในทางกฎหมายแต่อย่างใด การให้ความหมายในความหมายนี้จะต้องทำความเข้าใจในความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานภาคทั่วไปว่าสิทธิขั้นพื้นฐานภาคทั่วไปดังกล่าวจะต้องสรุปรวมถึงความทั้งหลายที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนั้น การให้ความหมาย

⁵ มาตรา 19 (การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน)

(1) ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้ สิทธิขั้นพื้นฐานอาจถูกจำกัดได้โดยกฎหมายหรือโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย กฎหมายในกรณีนี้จะต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป และจะใช้บังคับเพื่อกรณีใดกรณีหนึ่งมิได้ นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวจะต้องกล่าวอ้างถึงมาตราของสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นด้วย

(2) ไม่ว่ากรณีใด ๆ การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นมิได้

(3) สิทธิขั้นพื้นฐานนั้นให้นำมาใช้กับนิติบุคคลภายในประเทศด้วย เท่าที่สิทธิขั้นพื้นฐานนั้นสามารถนำมาใช้กับนิติบุคคลได้

(4) หากบุคคลใดถูกละเมิดสิทธิโดยอำนาจมหาชน บุคคลนั้นชอบที่จะใช้สิทธิทางศาลได้ ในกรณีที่ไม่มีศาลที่มีเขตอำนาจในเรื่องนั้น ให้ฟ้องยังศาลยุติธรรม.

สิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายนี้ สิทธิขั้นพื้นฐานจึงมิได้มีความหมายเฉพาะว่าเป็น สิทธิป้องกันอันเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนเท่านั้น แต่สิทธิขั้นพื้นฐานยังมีความหมายเป็นสิทธิเรียกร้องให้กระทำการ (liepositiven Leistungsansprüche) เป็นการให้หลักประกันในเชิงสถาบัน (dieinstitutionellen Garantien) สิทธิขั้นพื้นฐานยังเป็นปทัสถาน (objective Norm) จากลักษณะของสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่ได้อธิบายถึงจึงอาจนำมาสู่การได้ความหมายสิทธิขั้นพื้นฐานในความหมายโดยแท้ว่าหมายถึงปทัสถานของรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ

สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Basic law or grundgesetz, the german constitution) เพื่อใช้ในการป้องกันการกระทำของรัฐในการละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาตรา1และมาตรา2ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นหลักการพื้นฐานไว้ กล่าวคือรัฐต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของมนุษย์ที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยเสรีบทบัญญัติข้างต้นก่อให้เกิดการรับรองสิทธิในความเป็นตัวตนของบุคคลภายใต้สิทธิดังกล่าวปัจเจกชนมีอำนาจในการควบคุมพัฒนาและแสวงหาประโยชน์ในสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของตนและสิทธิในการได้รับความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้แก่จดหมายหรือวัสดุไปรษณีย์และการติดต่อสื่อสารจากการกระทำใดที่เป็นการแทรกแซงใด ๆ

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลไว้ โดยเฉพาะคือ Federal Data Protection Act และได้มีการแบ่งประเภทของสิทธิส่วนบุคคลไว้เป็น 5 ประเภท ได้แก่⁶

- 1) การล่วงล้ำเข้าไปในความเป็นส่วนตัวของบุคคล (intrusion into private sphere) เช่น การลักลอบถ่ายภาพส่วนตัวของบุคคล⁷
- 2) การเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวของบุคคล (the publication of personal information) เช่น การเผยแพร่ชื่อหรือข้อมูลส่วนตัวของบุคคล⁸
- 3) การกระทำให้บุคคลเสื่อมเสียชื่อเสียง (defamation) กรณีนี้จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการหมิ่นประมาทตามกฎหมายไทย

⁶ ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) (น. 39-40). เล่มเดิม.

⁷ เช่น ในคดี Caroline II, BGHZ 131, 332.

⁸ เช่น ในคดี Lebach, BVerfG 35, 202.

4) การไขข่าวแพร่หลายในข้อความอันเป็นเท็จ (false light) เช่นการนำภาพของบุคคลไปประกอบข้อความที่ไม่ตรงกับความจริงเช่นนำภาพของบุคคลไปประกอบกับยากระตุ้นอารมณ์ทางเพศเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจว่าบุคคลในภาพเป็นผู้เสนอขาย (presenter) ของยาดังกล่าว⁹

5) การหาประโยชน์เชิงพาณิชย์จากสิทธิเกี่ยวกับบุคคล (appropriation of personality) เช่นการนำภาพของบุคคลไปใช้ประกอบการโฆษณา (แม้โฆษณานั้นจะไม่เสื่อมเสียแต่เป็นโฆษณาที่ไม่ได้รับอนุญาตจากบุคคลที่อยู่ภาพ)

3.1.3 การรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

บทบัญญัติที่เป็นแม่บทในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี¹⁰ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นการคุ้มครองสิทธิโดยรวมทั่วไป ส่วนในรายละเอียดของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังนั้นจะมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองอีกชั้นหนึ่ง

บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่เกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังเรื่องสิทธิในความเป็นส่วนตัวนั้น¹¹ มีดังต่อไปนี้

มาตรา 1 “(1) เกียรติภูมิของมนุษย์จะละเมิดมิได้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งปวงแห่งรัฐที่จะต้องเคารพและปกป้องเกียรติมนุษย์

(2) บุคคลมีสิทธิในชีวิตร่างกายของตนที่จะละเมิดมิได้ เสรีภาพของบุคคลจะถูกละเมิดมิได้ การจำกัดสิทธิดังกล่าวอาจกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย

(3) ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ พึงเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งปวงอันรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เสมือนว่าเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้”

และในมาตรา 2 “บุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกันในกฎหมาย” ซึ่งย่อมาหมายความว่า ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะอยู่ในสถานะใดก็ตามเขาก็ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในลักษณะเช่นเดียวกันภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันนั่นเอง

การให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังโดยเฉพาะนั้น จะเห็นได้ว่าการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมุ่งเน้นวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างผู้ที่มีความรับผิดชอบและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากนั้นผู้ต้องขังต้องมีชีวิตอยู่ในเรือนจำอย่างปกติสุขที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อมิให้เขาได้รับผลร้ายจากการต้องโทษจำคุกและสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ตั้งนั้นการควบคุมตัวผู้ต้องขังใน

⁹ เช่นในคดี Herrenreiter, BGHZ 26, 349.

¹⁰ Basic Law For The Federal Republic of Germany 1961, Born, November 1994. p. 13.

¹¹ บัญญัติในหมวด 1 ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐาน.

เรือนจำจึงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีดังนี้

3.1.3.1 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีปรากฏอยู่ในกฎหมายบังคับโทษซึ่งบัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองข้อมูลในส่วนของผู้ต้องขังไว้อย่างละเอียด กล่าวคือ ในส่วนที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังกำหนดให้มีการนำไปใช้บังคับได้เฉพาะการดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนเท่านั้น โดยเจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากผู้ต้องขัง¹² แต่อย่างไรก็ตามจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังซึ่งถูกนำข้อมูลส่วนตัวไปใช้หรือเปิดเผยนั้นทราบถึงข้อมูลที่ถูกนำไปเปิดเผย บุคคลที่ได้รับทราบ และการนำข้อมูลไปใช้นั้นด้วยสาเหตุอะไร เว้นแต่กรณีที่ผู้นำข้อมูลไปใช้นั้นจะเป็นเจ้าหน้าที่¹³ ทั้งนี้การควบคุมการนำข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขังไปใช้นั้นอาจมีความเคร่งครัดแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้หรือเปิดเผยนั่นเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่มีสิทธินำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังไปใช้ได้เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการบังคับโทษทางอาญาเพื่อให้บรรลุตามคำพิพากษาของศาลเท่านั้น¹⁴ นอกจากนี้ข้อมูลของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปแล้วจะไม่ถูกนำมาเปิดเผยหรือใช้ได้อีก

3.1.3.2 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง โดยผู้เขียนจะขอแยกอธิบายออกเป็นส่วนการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังประการหนึ่ง และส่วนการทำงานของผู้ต้องขังอีกประการหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) การลงโทษทางวินัยของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องโทษในเรือนจำอาจถูกจำกัดสิทธิโดยการใช้อำนาจและดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำรวมทั้งการถูกดำเนินคดีอาญาคดีปกครองการถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดรักษาและการถูกลงโทษทางวินัยดังนั้นกฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงได้กำหนดบทบัญญัติให้นักโทษมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ในการกระทำอันมิชอบของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จากกระบวนการบังคับโทษ เพื่อเยียวยาสิทธิจากการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิตามกฎหมายหรือการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์โดยผู้ต้องโทษมีโอกาสร้องทุกข์และ

¹² Strafgesetzbuch, StGB, Section 187.

¹³ Strafgesetzbuch, StGB, Section 179.

¹⁴ Strafgesetzbuch, StGB, Section 180.

มีคำแนะนำแก่ผู้อำนวยการเรือนจำที่เกี่ยวกับเรื่องที่ดิน ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม หรือถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพนั้น ๆ รวมทั้งมีโอกาสพบเพื่อปรึกษาหารือด้วยนอกจากนั้นยังมีสิทธิในการยื่นคำร้องทุกข์กรณีการถูกลงโทษทางวินัยโดยไม่เป็นธรรมด้วยโดยจะมีผู้พิพากษาทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งอันเกิดจากกระบวนการในชั้นบังคับโทษทางอาญาดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ โดยตั้งเป็นแผนกคดีบังคับโทษทางอาญาในศาลยุติธรรมขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาทอันเกี่ยวกับกระบวนการบังคับโทษไว้โดยเฉพาะอีกด้วย

2) การทำงานของผู้ต้องขัง

วัตถุประสงค์ของการทำงาน การฝึกอบรมและการศึกษา ก็เพื่อให้ผู้ต้องขังมีทักษะและความรู้ที่จะทำให้ผู้ต้องขังมีความสามารถในการหาเลี้ยงชีพภายหลังจากการได้รับการปล่อยตัว หรือเพื่อส่งเสริมหรือรักษาไว้ซึ่งทักษะหรือความรู้ที่เข้าหน้าที่เรือนจำอาจจะกำหนดให้นักโทษทำงานที่ก่อให้เกิดผลในด้านการเงิน โดยพิจารณาถึงความสามารถ ทักษะ และความสนใจของผู้ต้องขังได้ ผู้ต้องขังซึ่งมีความสามารถจะได้รับโอกาสที่จะฝึกอบรมอาชีพ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ เกี่ยวกับการฝึกอบรม หรือการศึกษา ผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับงานที่ก่อให้เกิดผลทางการเงินหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม หรือการศึกษาจะถูกกำหนดรูปแบบกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสม หรือจะถูกกำหนดกิจกรรมในลักษณะที่เป็นการบำบัดรักษา¹⁵ เมื่อนักโทษสำเร็จการศึกษา หรือการฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพแล้ว เขาจะได้รับประกาศนียบัตรซึ่งจะไม่เปิดเผยว่าเขาเป็นผู้ต้องขัง¹⁶ ผู้ต้องขังจะถูกบังคับให้ทำงานซึ่งเหมาะสมกับความสามารถในทางกายภาพของเขา หรือทำงานใด ๆ เพื่อเป้าหมายในการบำบัดรักษา (Work – Therapeutic) หรือกระทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเขาสามารถที่จะทำตามเงื่อนไขทางกายภาพของเขา หรือทำงานเสริมปีละ 3 เดือน ถ้าผู้ต้องขังยินยอมอาจจะขยายเวลาการทำงานเพิ่มขึ้นได้ การจ้างงานของวิสาหกิจที่ดำเนินการโดยผู้รับเหมาเอกชนจะต้องได้รับความยินยอมของผู้ต้องขังก่อน การยกเลิกความยินยอมจะมีผลเมื่องานนั้นได้รับช่วงต่อโดยผู้ต้องขังอื่น หรือหลังจากนั้นเป็นเวลา 6 สัปดาห์¹⁷ ผู้ต้องขังที่ทำงานตามปกติครบ 1 ปี อาจจะอ้างสิทธิในการยกเว้นจากการทำงาน (ลาหยุด) ได้เป็นเวลา 18 วันทำงาน และลาป่วยได้ไม่เกินปีละ 6 สัปดาห์ การอนุญาตให้ลาหยุดออกจากเรือนจำซึ่งอยู่ภายในชั่วโมงการทำงานจะถูกพิจารณาเป็นช่วงเวลาการยกเว้นการทำงาน เว้นแต่การอนุญาตเนื่องจากความเจ็บป่วยที่อันตราย

¹⁵ Strafgesetzbuch, StGB, Section 37.

¹⁶ Strafgesetzbuch, StGB, Section 40.

¹⁷ Strafgesetzbuch, StGB, Section 41.

หรือความตายของญาติ¹⁸ ผู้ต้องขังที่ทำงานที่ได้รับมอบหมายจะได้รับเงินค่าจ้างตามที่ประมวลกฎหมายสังคมได้บัญญัติไว้หรือค่าจ้างพื้นฐาน (Basic Wages) โดยประเมินจากประสิทธิภาพและประเภทของงานที่ทำแต่ต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 75 ของค่าจ้างพื้นฐาน เว้นแต่ผู้ต้องขังจะทำงานไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนดไว้ผู้ต้องขังจะได้รับได้แจ้งให้ทราบถึงอัตราค่าจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร¹⁹

ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับมอบหมายให้ทำงานที่กฎหมายกำหนดไว้ ในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำ แต่ไม่ได้ทำงานโดยที่ไม่ใช่ความผิดของผู้ต้องขังเป็นเวลาเกินกว่าหนึ่งสัปดาห์ เขามีสิทธิได้รับเงินทดแทนเนื่องจากการสูญเสียรายได้²⁰ ผู้ต้องขังที่ชราภาพ หรือร่างกายอ่อนแอ และไม่สามารถทำงานได้ หรือไม่ได้รับเงินทดแทน จะได้รับเงินช่วยเหลือ (Pocket Money) จากรัฐ²¹ ส่วนผู้ต้องขังที่มีรายได้จากการทำงานจะได้รับอนุญาตให้ใช้จ่ายเงินจากรายได้จากการทำงานของตน (House Money) หรือเงินช่วยเหลืออย่างน้อยเดือนละ 30 มาร์ค ในกรณีที่ผู้ต้องขังคนใดมีรายได้จากการทำงานมากกว่าเดือนละ 300 มาร์ค เขาสามารถใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นได้อีกร้อยละ 10 นอกจากเงินช่วยเหลือ เงินรายได้จากการทำแล้วยังมีเงินประเภทต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ได้แก่เงินค่าบำรุงสถานที่ เงินช่วยค่าใช้จ่ายของเรือนจำ เงินหมุนเวียน และเงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินค่าบำรุงรักษาสถานที่ และค่าใช้จ่ายในเรือนจำ จากเงินรายได้ของตนซึ่งจะเข้าบัญชีไว้ในประเภทเงินหมุนเวียนหลังจากหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้วส่วนที่เหลือจะนำเข้าบัญชีส่วนตัวของผู้ต้องขัง²²

3.1.3.3 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสาร

กฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุคคลอื่นที่อยู่นอกเรือนจำได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้รวมทั้งได้รับการส่งเสริมให้ติดต่อกับผู้อยู่ข้างนอกเรือนจำเท่าที่จะทำได้²³ และให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยมเป็นประจำระยะเวลาเยี่ยมอย่างน้อยเดือนละ 1 ชั่วโมงทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ

¹⁸ Strafgesetzbuch, StGB, Section 42.

¹⁹ Strafgesetzbuch, StGB, Section 43.

²⁰ Strafgesetzbuch, StGB, Section 45.

²¹ Strafgesetzbuch, StGB, Section 46.

²² Strafgesetzbuch, StGB, Section 49-52.

²³ Strafgesetzbuch, StGB, Section 23.

ซึ่งการเขียนนอกเหนือจากนี้ควรได้รับอนุญาตและส่งเสริมเท่าที่จะทำได้²⁴ ถ้าหากการเขียนนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังหรือการกลับเข้าสู่สังคม

ทั้งนี้ ผู้อำนวยการเรือนจำมีอำนาจห้ามมิให้เขียนได้หากเห็นว่าจะเป็นการอันตรายต่อความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ หรือหากผู้มาเขียนไม่เกี่ยวข้องกับนักโทษภายในขอบเขตแห่งความหมายของประมวลกฎหมายอาญา และเกรงว่าเขาอาจจะชักจูงนักโทษไปในทางที่เสียหาย หรือขัดขวางนักโทษต่อการปรับตัวให้เข้ากับสังคม²⁵ การเขียนของทนายความ ที่ปรึกษาทนายความหรือ โนตารี (notary) ในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับนักโทษจะต้องได้รับอนุญาต แต่การตรวจข้อความในเอกสารและบันทึกอื่น ๆ ในความครอบครองของที่ปรึกษาทนายความไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาต²⁶ การควบคุมการเขียนและการสนทนาอาจจะกระทำด้วยเหตุผลเกี่ยวกับการแก้ไขอบรมหรือความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ การเขียนอาจถูกระงับโดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีการเตือนผู้มาเขียนหรือนักโทษที่ละเมิดกฎหมายหรือระเบียบหรือไม่และไม่จำเป็นต้องมีการเตือนเมื่อเห็นว่าจำเป็นต้องยุติการเขียนทันที การเขียนของที่ปรึกษาทนายความจะไม่ถูกควบคุมแต่การส่งมอบสิ่งของระหว่างเวลาการเขียนจะต้องได้รับอนุญาต ยกเว้นเอกสารและบันทึกอื่น ๆ ที่ส่งมอบในระหว่างการเขียนของทนายความหรือ โนตารี (notary) ที่จัดการเรื่องทางกฎหมายของนักโทษ การส่งมอบเอกสารและบันทึกอื่น ๆ ของทนายความและ โนตารีอาจจะต้องขออนุญาตด้วยเหตุผลทางด้านการรักษาความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ²⁷

นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิติดต่อกับญาติพี่น้องทางจดหมายได้และห้ามมิให้มีการจำกัดเสรีภาพในการติดต่อกับญาติพี่น้องที่มีใช้ญาติพี่น้องทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา 10 (1) ได้บัญญัติไว้ว่า “ความลับของจดหมาย ความลับทางไปรษณีย์ และทางโทรคมนาคมมีอาจล่วงละเมิดได้ (2) การจำกัดสิทธิดังกล่าวอาจจะกระทำได้โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเท่านั้น ถ้าการจำกัดสิทธิดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองหลักการพื้นฐานของรัฐเสรีประชาธิปไตย หรือเพื่อคุ้มครอง หรือเพื่อการดำรงอยู่ หรือเพื่อความมั่นคงของสหพันธ์หรือของมลรัฐ กรณีนี้กฎหมายอาจกำหนดว่าการจำกัดสิทธิดังกล่าวไม่จำเป็นต้องแจ้งให้บุคคลนั้น

²⁴ Strafgesetzbuch, StGB, Section 24.

²⁵ Strafgesetzbuch, StGB, Section 25.

²⁶ Strafgesetzbuch, StGB, Section 26.

²⁷ Strafgesetzbuch, StGB, Section 27.

ทราบ และอาจกำหนดให้การตรวจสอบการกระทำดังกล่าวกระทำโดยองค์กรที่ได้รับการแต่งตั้ง โดยตัวแทนของประชาชนแทนการใช้สิทธิทางศาลได้”

ดังนั้นผู้ต้องขังจึงมีสิทธิที่จะส่งและรับจดหมายโดยไม่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพแต่ ผู้อำนวยการเรือนจำอาจสั่งห้ามมิให้มีการติดต่อทางจดหมายกับบุคคลที่น่าจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำหรือบุคคลผู้ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังภายในขอบเขตแห่งความหมายของประมวลกฎหมายอาญา และเกรงว่าการติดต่อทางจดหมายกับบุคคลดังกล่าวอาจจะชักจูงผู้ต้องขังไปในทางที่เสียหายหรือขัดขวางผู้ต้องขังต่อการปรับตัวให้เข้ากับสังคม²⁸

การตรวจสอบการติดต่อทางจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งไปยังทนายความหรือสมาชิกรัฐสภา ทั้งของรัฐ และสหพันธรัฐหรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปจะกระทำมิได้ แต่การตรวจสอบการติดต่อทางจดหมายอื่น ๆ อาจกระทำได้โดยอาศัยเหตุผลทางด้านการอบรมแก้ไขหรือการรักษาความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำเท่านั้น²⁹

ผู้ต้องขังจะส่งและรับจดหมายโดยผ่านเรือนจำวันแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายเป็นอย่างอื่น จดหมายที่เข้ามาและออกไปจะได้รับการส่งต่อโดยไม่ชักช้า ผู้ต้องขังจะได้รับจดหมายส่งเข้ามาแบบที่เปิดเผยวันแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายเป็นอย่างอื่น ซึ่งผู้ต้องขังอาจจะได้รับจดหมายปิดผนึกพร้อมกับสิ่งของส่วนตัวได้³⁰ ซึ่งผู้อำนวยการเรือนจำอาจจะระงับมิให้ผู้ต้องขังได้รับจดหมายได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) หากจะเป็นอันตรายต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ หรือการรักษาความปลอดภัย หรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ
- (2) หากพิจารณาถึงข้อความในจดหมาย หากเปิดเผยอาจจะก่อให้เกิดความรำคาญทางอาญา หรือค่าปรับทางปกครอง หรือ
- (3) หากมีข้อความเกี่ยวกับสภาพเรือนจำที่คลาดเคลื่อนต่อความเป็นจริงอย่างมาก หรือบิดเบือนอย่างมาก หรือ
- (4) หากมีข้อความหมิ่นประมาทผู้อื่นอย่างร้ายแรง หรือ
- (5) หากจะเป็นอันตรายต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของผู้ต้องขังคนอื่น หรือ

²⁸ Strafgesetzbuch, StGB, Section 28.

²⁹ Strafgesetzbuch, StGB, Section 29.

³⁰ Strafgesetzbuch, StGB, Section 30.

(6) หากเขียนโดยใช้รหัสลับ อ่านไม่ออก อ่านไม่เข้าใจ หรือเขียนภาษาต่างประเทศ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

หากกรณีจดหมายที่ส่งออกนอกเรือนจำที่มีข้อความไม่ถูกต้อง หากผู้ต้องขังยื่นยันที่จะส่งจะต้องส่งไปพร้อมกับจดหมายของเจ้าพนักงาน จดหมายที่ถูกระงับจะต้องแจ้งให้นักโทษทราบ เหตุผลนั้น และจะส่งคืนไปยังผู้ส่งจดหมายนั้น หากทำไม่ได้หรือไม่สมควรด้วยเหตุผลพิเศษ จดหมายนั้นจะถูกเก็บรักษาไว้โดยทางการ³¹ และข้อมูลใด ๆ ที่ได้รับมาจากการที่เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการเยี่ยม หรือปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจสอบจดหมายนั้น จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ เพียงแต่เฉพาะในขอบเขตที่จำเป็นเพื่อการรักษาความปลอดภัยหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือ การป้องกัน ระงับ หรือการฟ้องร้องการกระทำความผิด หรือการฝ่าฝืนคำสั่ง หรือการอบรมแก้ไข ผู้ต้องขัง เท่านั้น โดยข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งผ่านไปถึงคณะกรรมการเรือนจำที่มีอำนาจ ศาลที่มีอำนาจ และเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในการป้องกัน ระงับ หรือฟ้องร้องการกระทำความผิดหรือการฝ่าฝืนคำสั่ง เท่านั้น³²

3.1.3.4 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัย

การรับรองสิทธิในเรื่องนี้จะเกี่ยวกับเสรีภาพในการที่จะดำรงชีวิตในความเป็นส่วนตัว โดยมีขอบเขตหรือจำกัดมิให้ผู้อื่นละเมิดหรือรुक้าเข้าไปในการอยู่หรือพักอาศัยของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับการฝึกอาชีพการงานหรือการแก้ไขฟื้นฟูรวมทั้งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเว้นแต่ผู้ต้องขังที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นหรือตกอยู่ภายใต้การบังคับในเรื่องระเบียบวินัย ในเวลากลางคืนนักโทษจะอยู่ในห้องขังที่จัดไว้เฉพาะของตนและอาจมีสิ่งของส่วนตัวไว้ในห้องขัง ได้ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้อยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น ได้ถ้าเขาต้องการความช่วยเหลือหรือเพราะ ความจำเป็นทางสุขภาพหรือไม่สามารถอยู่คนเดียวได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง

ผู้ต้องขังจะได้รับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็นที่ทางเรือนจำจัดไว้ให้รวมทั้งอาจขอ เครื่องใช้สำหรับการทำความสะอาดร่างกายเช่นสบู่ยาสีฟันแปรงสีฟันและหวีเป็นต้น

³¹ Strafgesetzbuch, StGB, Section 31.

³² Strafgesetzbuch, StGB, Section 34.

3.2 การให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

พัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เติบโตขึ้นในนานาประเทศทั่วโลกนั้น อธิปไตยจากรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกานับว่ามีส่วนผลักดันสำคัญประการหนึ่ง เพราะเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก ที่ได้นำความคิดทฤษฎีการเมืองต่าง ๆ ที่ครั้งหนึ่งเป็นเพียงงานทางวิชาการของนักคิดนักเขียนชื่อดัง ไม่ว่าจะเป็น ฮิวโก โกรตียุส, จอห์น มิลตัน, เจมส์ ฮาร์ริงตัน, จอห์น ล็อก และ มงเตสกีเยอ เป็นต้น โดยนำมาสังเคราะห์ออกแบบโครงสร้างการเมืองการปกครองใหม่ที่เหมาะสมกับประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่อย่างสหรัฐอเมริกา จนสำเร็จผลออกมาเป็นรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาที่มีการจัดองค์กรโครงสร้างทางการเมืองตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ที่ยังคงทันสมัยต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน³³ ดังนั้น การจะได้ศึกษาถึงรายละเอียดของบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาก็ย่อมมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาแนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยให้ลงรากปักฐานอย่างมั่นคงในสังคมไทย

3.2.1 ความเป็นมาของการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประวัติศาสตร์ทางสังคมและการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่มีส่วนผลักดันให้มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา โดยการก่อตั้งอาณานิคมในสหรัฐอเมริกาเริ่มจากการมีผู้อพยพหนีการกดขี่ข่มเหงในเรื่องสิทธิเสรีภาพจากกษัตริย์อังกฤษ จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้ปกครอง และเกิดความหวงแหนต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนที่ตนมีอยู่ โดยเริ่มมาจากสิทธิเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา (Freedom of Religion) ซึ่งพวกเขาถูกกษัตริย์อังกฤษในสมัยนั้นบังคับให้นับถือศาสนาคริสต์นิกายเดียว³⁴ นอกจากนี้ ยังมีสิทธิเสรีภาพที่สำคัญ ๆ ได้แก่ เสรีภาพในการตัดสินใจด้วยตนเอง (Right to Self Determination) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Expression) และเสรีภาพในการเลือกถิ่นฐานที่อยู่และเคลื่อนย้าย (Freedom of Movement) โดยชาวอาณานิคมเรียกเสรีภาพเหล่านี้ว่า “สิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติ” (Natural Rights)

³³ จาก *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (น. 129), โดย วิษณุ เครืองาม, 2530, กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.

³⁴ จาก *การเมืองอเมริกา* (น. 34), โดย สมบัติ จันทร์วงศ์, 2542, กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีวิวัฒนาการกลายมาเป็นรากฐานของแนวความคิดเป็น “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) นั่นเอง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมเสมอภาคกัน มีสิทธิ เสรีภาพในความเป็นมนุษย์คิดตัวมาตั้งแต่เกิดแล้ว ผู้ใดก็ตามไม่อาจลิดรอนสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ไปได้ สิทธิดังกล่าวมานี้ ก็คือ สิทธิ เสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ตลอดจนสิทธิในทรัพย์สิน และความเสมอภาค เท่าเทียมกัน สิทธิเสรีภาพเหล่านี้ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้เป็นอันขาด ซึ่งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครอง เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนพลเมืองสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เพื่อสถาปนาความยุติธรรม รักษาความสงบภายในประเทศ ส่งเสริมสวัสดิการ โดยทั่วไป และสร้างความมั่นคงในเสรีภาพอันศักดิ์สิทธิ์แก่พลเมืองสหรัฐอเมริกาต่อไป

โครงสร้างของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ คือ ส่วนแรกเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในรัฐธรรมนูญที่มีมาตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญครั้งแรกในปี ค.ศ. 1787 มีอยู่ 7 มาตรา และส่วนที่สองเป็นบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (Amendment) ซึ่งนับจนถึงปัจจุบันมีการแก้ไขเพิ่มเติมรวมทั้งสิ้น 27 ครั้ง³⁵ โดยการแก้ไขครั้งสำคัญนั้นเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1-10 ซึ่งเป็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ หรือที่เรียกกันว่า Bill of Rights และได้รับการให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1791 โดยการแก้ไขแต่ละครั้งมีสาระสำคัญโดยสรุปได้ดังนี้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการให้เสรีภาพเกี่ยวกับศาสนา การพูด การพิมพ์ การโฆษณา และการชุมนุมร่วมกันโดยสงบของประชาชน

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการรับรองสิทธิของประชาชนที่จะมีและถือศาสตราวุธจะถูกขัดขวางมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องที่พักของทหารซึ่งทหารจะเข้าไปอาศัยในบ้านใดโดยเจ้าของบ้านไม่ยินยอมไม่ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการรับรองสิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน และทรัพย์สินของตน บรรดาสิทธิดังกล่าวจะถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีเหตุอันควรมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบเกี่ยวกับการฟ้องศาล การสอบสวน และการลงโทษ (สิทธิทางกฎหมาย) เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน

³⁵ จาก การปกครองของสหรัฐอเมริกา (น. 16), โดย สำนักข่าวสารอเมริกัน, 2534, กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดี ในการดำเนินคดีอาญาจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเปิดเผย

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 7 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนคือคดีที่ฟ้องร้องตามกฎหมาย Common Law ที่มีมูลค่าเกินกว่า 20 ดอลลาร์ ข้อเท็จจริงใดที่พิจารณาแล้วศาลแพ่งสหรัฐฯจะพิจารณาใหม่เป็นอย่างอื่นมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 8 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องค่าประกันหรือค่าปรับ ห้ามการกำหนดสูงเกินควรและห้ามการลงโทษที่โหดร้ายและผิดปกติวิสัย

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 9 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญว่าสิทธิที่จำแนกไว้ในรัฐธรรมนูญนี้จะตีความให้เป็นการปฏิเสธหรือลดทอนสิทธิผู้อื่นไม่ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 10 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมโดยจำกัดอำนาจที่มีได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญหรืออำนาจที่มีได้ห้ามมลรัฐกระทำนั้นถือว่าอำนาจนั้นเป็นของมลรัฐหรือของประชาชน

ที่มาของสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา นั้นมีลักษณะเฉพาะที่พิเศษแตกต่างจากรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง เนื่องจากมิได้ถูกตราขึ้นมาตั้งแต่ต้นพร้อมกับบทบัญญัติในส่วนอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญ แต่ปรากฏอยู่ในบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญ โดยสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญอยู่ในมาตรา 1 ถึงมาตรา 10 ที่เรียกว่า Bill of Rights ของบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นภายหลังที่รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเจ็ดมาตราแรกได้ประกาศใช้ไม่นาน นอกจากนั้นก็ยังมีสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ ที่ติดตามมาจากบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลังจากนั้น

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 ซึ่งร่างโดย โทมัสเจฟเฟอร์สัน จะบ่งชี้แนวความคิดของสิทธิเสรีภาพประชาชนที่ต่อมาได้มีการรับรองเป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน ซึ่งมีเนื้อความของคำประกาศดังกล่าวบางส่วน ดังนี้³⁶

“เมื่อใดวิถีแห่งเหตุการณ์ของมนุษย์ได้บังเกิดความจำเป็นที่ประชาชนพวกหนึ่งจะต้องทำลายข้อผูกพันทางการเมืองซึ่งตนมีอยู่กับประชาชนพวกอื่นให้หมดไป และจะจัดตั้งแหล่งที่อันเป็นเอกเทศและเท่าเทียมกันขึ้นใหม่ในหมู่อำนาจบนพื้นพิภพนี้ตามที่กฎแห่งธรรมชาติและ

³⁶ จาก *มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ. 1776-1800* (คำแปลในภาคภาษาไทย) (น. 361-362), โดย โดช สมบัติ จันทรวงศ์, 2529, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระเจ้าแห่งธรรมชาติได้ทรงกำหนดไว้ เมื่อนั้นความเคารพที่พึงมีต่อความเห็นของมวลมนุษย์ เรียกร้องว่าพวกเขาจะต้องแถลงถึงสาเหตุที่บังคับให้ต้องก้าวไปสู่การแบ่งแยกดังกล่าว

เราถือว่าความจริงต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ประจักษ์แจ้งอยู่ในตัวเอง นั่นคือมนุษย์ทุกคน ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าผู้สร้างได้มอบสิทธิบางประการที่จะเพิกถอนมิได้ไว้ให้แก่ มนุษย์ ในบรรดาสิทธิเหล่านั้น ได้แก่ชีวิต เสรีภาพและการเสาะแสวงหาความสุข

เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเหล่านั้นให้มั่นคง รัฐบาลจึงถูกสถาปนาขึ้นในหมู่มวลมนุษย์ โดย ได้อำนาจที่ยุติธรรมอันเนื่องมาจากความยินยอมของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง เมื่อใดก็ตามที่รูปแบบ ของรัฐบาลใดเป็นสิ่งที่ทำลายเป้าหมายเหล่านี้ เมื่อนั้นย่อมเป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกรัฐบาลแบบนั้นเสีย และสถาปนารัฐบาลขึ้นใหม่โดยให้มีรากฐานอยู่บนหลักการดังกล่าว และโดยการกำหนดอำนาจของรัฐบาลนั้นให้เป็นไปในแบบที่พวกเขาเห็นว่าน่าจะมีผลต่อความ ปลอดภัยและความผาสุกของพวกเขามากที่สุด แน่แน่นอนว่าความสุขุมรอบคอบย่อมจะกำหนดว่า รัฐบาลที่จะได้จัดตั้งมาช้านานแล้ว ไม่ควรที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุเพียงเล็กน้อยและ ชั่วแฉะ และโดยเหตุนี้เองประสบการณ์ทั้งปวงก็ได้แสดงให้เห็นว่ามนุษยชาติมีแนวโน้มที่จะยอม อดทนหากความชั่วร้ายนั้นพอทนได้ ยิ่งกว่าที่จะแก้ไขให้แก่ตนเองโดยการทำลายล้างแบบอย่าง ที่ ตนเคยชินอยู่ แต่เมื่อการใช้อำนาจไปในทางที่ผิดและการช่วงชิงอำนาจมีอยู่อย่างยาวนาน โดย มุ่งหมายต่อวัตถุประสงค์เดิมอย่างไม่เสื่อมคลาย จนชี้ให้เห็นว่ามีแผนการที่จะกดพวกเขาลงภายใต้ การปกครองโดยเด็ดขาดของคน ๆ เดียวแล้ว ย่อมเป็นสิทธิ ย่อมเป็นหน้าที่ของพวกเขาที่จะล้มล้าง รัฐบาลเช่นนั้น และจัดหาเครื่องป้องกันใหม่สำหรับความมั่นคงในอนาคตของพวกเขา.... ”

3.2.2 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิในความเป็นส่วนตัว

สิทธิของผู้ต้องขัง (Prisoners' Rights) โดยทั่วไปมีที่มาจากสิทธิมนุษยชนและการรับรอง สิทธิจาก European Convention และสิทธิมนุษยชนมีที่มาจากสิทธิของมนุษย์ (The Rights of man) และ Bill of Rights ของอังกฤษและคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาในระยะเวลา 200 ปีผ่าน มาทัศนคติที่มีต่อผู้ต้องขังในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องมาจาก กระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประชญาประชาธิปไตย ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม และบ่อเกิดของวิชาพฤตินิยมศาสตร์อันนำไปสู่การปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติและความเข้าใจที่มีต่อลักษณะของผู้ต้องโทษ โดยผู้ที่นิยมในเหตุผลเชื่อว่าการศึกษ พฤตินิยมของผู้กระทำผิดน่าจะทำให้ได้เช่นเดียวกับการศึกษาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพและชีวภาพ

เป็นผลให้มีการเรียกร้องการลงโทษให้เหมาะสมแก่บุคคลแต่ละคน (individualization of punishment) แทนการลงโทษตามความคิด³⁷

ในปัจจุบันการรณรงค์ทางด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติและรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ประกอบกับความรู้ความเข้าใจในสาขาทัณฑวิทยา (Penology) ได้พัฒนามากขึ้น ประเทศต่าง ๆ มีการบัญญัติกฎหมายที่ให้หลักประกันสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขังมากขึ้น ในประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) การแก้ไขข้อบังคับได้กลายมาเป็นวัตถุประสงค์ของการลงโทษแทนที่จะให้เป็นผลพลอยได้จากการจำคุก ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการลงโทษซึ่งถือเป็นหลักการแห่งความมีมนุษยธรรมซึ่งให้หลักประกันขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอันเป็นการนำเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาสู่ระบบการราชทัณฑ์และการปฏิเสธการลงโทษที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือวิธีการลงโทษที่โหดร้ายและไร้มนุษยธรรม³⁸

ประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นประเทศที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพของนักโทษ การรับรองสิทธิเสรีภาพของนักโทษจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญและคำพิพากษาของศาล การตรวจสอบหรือการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของนักโทษจะเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ในอดีตศาลมีแนวทางในการปฏิบัติว่าจะไม่เข้าไปแทรกแซงในการบริหารงานราชทัณฑ์ในระดับสหพันธรัฐและมลรัฐหรือที่เรียกว่า “Hands off Doctrine” เนื่องจากศาลเห็นว่าเพื่อให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถใช้ดุลพินิจในการบริหารได้อย่างกว้างขวาง เพื่อความคล่องตัวและศาลเองก็ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ หากเข้าไปแทรกแซงอาจทำให้การบริหารงานเรือนจำไม่เป็นไปตามเป้าหมายในการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจของนักโทษ ต่อมาได้มีการปรับปรุงแนวความคิดที่สำคัญต่อนโยบายการบริหารงานตุลาการ โดยการให้นักโทษสามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้ สิทธิมนุษยชนของนักโทษมีการรับรองไว้ในบทบัญญัติของ Bill of Rights และ Federal Civil Right Act ซึ่งนักโทษอาจร้องขอต่อศาลได้ถ้าถูกจำกัดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ³⁹

นักเคลื่อนไหวเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในสหรัฐอเมริกาเห็นว่า ผู้ต้องขังมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประชาชนซึ่งอยู่ภายนอกเรือนจำทุกประการ ยกเว้นการใช้สิทธินั้นจะขัดกับการปฏิบัติงานของเรือนจำ ดังนั้นเรือนจำต้องแสดงเหตุผลว่า เหตุใดจึงมีความ

³⁷ สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย) (น. 332). เล่มเดิม.

³⁸ แหล่งเดิม.

³⁹ นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย (น. 34). เล่มเดิม.

จำเป็นต้องตัดสิทธิบางประการของผู้ต้องขังมากกว่าที่จะให้ผู้ต้องขังเป็นผู้กล่าวอ้างว่าเหตุใดตนจึงไม่ควรถูกตัดสิทธิเช่นการจำกัดสิทธิในการเยี่ยมเยียนของทนายความ คู่สมรส การสื่อสารทางจดหมายกับโลกภายนอก เป็นต้น⁴⁰ สิทธิของผู้ต้องขังจะมีมากน้อยประการใดศาลจะเป็นผู้ตีความว่าสิทธิประการใดเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป และโดยที่รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นนักโทษจึงได้รับความคุ้มครองให้มีสิทธิตามกฎหมายอย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน นอกจากกฎหมายรัฐธรรมนูญแล้ว แนวคำพิพากษาของศาลสูงก็ถือเป็นหลักที่ใช้ในการพิจารณาถึงการยอมรับสิทธิของนักโทษเช่นเดียวกัน เนื่องจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ถือว่าแนวคำพิพากษาของศาลสูงนั้นเป็นหลักที่ใช้ในการตัดสินคดีได้เช่นเดียวกับกฎหมายลายลักษณ์อักษร⁴¹

ศาลสหรัฐอเมริกาได้พยายามที่จะกำหนดขอบเขตการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายบัตรแห่งสิทธิ (Bill of Rights) และสิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมตามมาตรา 14 หลังจากทีบุคคลนั้นต้องโทษจำคุก สิทธิดังกล่าวได้แก่ เสรีภาพในการพูด เสรีภาพที่จะไม่ถูกกระทำการทารุณกรรมและการลงโทษโดยผิดปกติ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยชอบธรรม และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยเสมอภาค คำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกา และแนวทางปฏิบัติในเรื่องจำเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังพอสรุปได้คือ มีการนำหลักกฎหมายปกครองมาปรับใช้อย่างกว้างขวางในงานราชทัณฑ์ การกำหนดหลักเกณฑ์และกฎข้อบังคับต่าง ๆ มีโครงสร้างที่วางหลักประกันว่าการกำหนดนโยบายจะต้องกระทำโดยเปิดเผย การตัดสินใจใด ๆ จะอยู่ภายใต้การตรวจสอบของฝ่ายบริหาร และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวจะต้องมีความสมดุลระหว่างความจำเป็นในการรักษาความปลอดภัยและการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตราหนึ่ง และสิทธิตามรัฐธรรมนูญอื่นกับการกำหนดมาตรการรักษาความปลอดภัยในเรื่องจำ⁴²

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชาวอเมริกันที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วนั้น เราจะพบว่ามีการกำหนดสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างค่อนข้างครอบคลุม

⁴⁰ สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย) (น. 325). เล่มเดิม.

⁴¹ แหล่งเดิม.

⁴² สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย) (น. น.41-42). เล่มเดิม.

เกือบทุกด้าน โดยนอกจาก Bill of Rights ทั้ง 10 มาตราแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกายังมีการกำหนดว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ในมาตราอื่น ๆ ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งต่อ ๆ มา⁴³

โดยในหมวด 4 มาตรา 2 ได้บัญญัติว่า “ให้พลเมืองของแต่ละมลรัฐมีเอกสิทธิ์และความคุ้มกันของความเป็นประชาชนแห่งสหรัฐอเมริกาเหมือนกัน...”⁴⁴

นอกจากนี้ยังได้มีการแยกแยะการละเมิดสิทธิส่วนตัวออกเป็น 4 กลุ่ม โดยแบ่งแยกตามลักษณะและประโยชน์ในการคุ้มครองที่ต่างกัน ได้แก่ การรบกวนหรือการแทรกแซงความเป็นส่วนตัวในการประกอบกิจกรรมส่วนตัวของบุคคล (Intrusion) การละเมิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนบุคคลหรือการนำไปเปิดเผย (Public disclosure of private facts) การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง (False light in the public eye) และการใช้ชื่อหรือภาพของบุคคลอื่นโดยทุจริตและไม่ได้ได้รับความยินยอม (Appropriation)⁴⁵

3.2.3 การรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

3.2.3.1 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง

สภาพของเรือนจำเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีพของผู้ต้องขังซึ่งมาตรา 8 และมาตรา 14 แห่งรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติห้ามมิให้มีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายผิดปกติรวมทั้งการอ้างบทแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 14 ประกอบด้วยประเด็นที่นักโทษฟ้องเจ้าพนักงานและเรือนจำมากที่สุดได้แก่การกระทำการทารุณกรรมทางร่างกายสภาพของห้องขังเดียวการลงโทษที่ปราศจากเหตุผลที่เหมาะสมนักโทษถูกทำร้ายร่างกายจากนักโทษอื่นโดยเจ้าหน้าที่มิได้คุ้มครองและการไม่ได้รับการรักษาพยาบาล

ในปัจจุบันหลักประกันตามมาตรา 8 มีขอบเขตครอบคลุมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังนี้

(ก) การลงโทษอาจถือได้ว่าทารุณโหดร้ายและผิดปกติถ้าการกระทำนั้น ไร้มนุษยธรรมในตัวเองหรือ “กระทบกระเทือนต่อจิตสำนึก” ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในบทแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 8

⁴³ จาก *เดอะเฟเดอรัลลิสต์เปเปอร์: เอกสารความคิดทางการเมืองอเมริกัน* (The Federalist Papers หมายเลข 84) (น.605-614), โดย สมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการแปล), 2530, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁴ *The Constitution of the United States*, Article IV, Section. 2 “The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States...”

⁴⁵ William L. Prosser. (1960). *Privacy*, 48 Calif.L.Rev.383, 389.

(ข) การลงโทษอาจถือได้ว่าทารุณโหดร้ายและผิดปกติและฝ่าฝืนบทแก้ไขมาตรา 8 ได้ ถ้าการลงโทษนั้นไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่ถูกลงโทษหรือนัยหนึ่งการลงโทษนั้นรุนแรงเกินกว่าความผิดที่ได้กระทำ

(ค) ศาลอาจจะเห็นว่าการใช้มาตรการลงโทษบางประการฝ่าฝืนก็สามารถทบทวนแก้ไขได้ถ้าการลงโทษนั้นรุนแรงเกินความจำเป็นในการบรรลุเป้าหมายของงานราชทัณฑ์ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ศาลอุทธรณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Circuit Court) ได้มีคำพิพากษาในคดีสำคัญ 2 คดีเกี่ยวกับการลงโทษทางร่างกายต่อนักโทษในคดี Talley V. Steaphens, 1965 และ Jackson V. Bishop, 1968 ซึ่งทั้งสองคดีศาลได้พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการเขียนนักโทษในเรือนจำรวมทั้งการใช้เชือกหนั่มักนักโทษอันเป็นการลงโทษทางวินัยในคดีแรกศาลอุทธรณ์ได้วางข้อจำกัดการลงโทษทางร่างกายส่วนในคดีหลังศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาให้การเขียนนักโทษเป็นการขัดต่อบทบัญญัติการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 8 โดยศาลให้เหตุผลว่าการลงโทษทางกายไม่อาจควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ตราบไคที่ยังอนุญาตให้ใช้วิธีการดังกล่าวในการลงโทษนักโทษในเรือนจำ⁴⁶

คำวินิจฉัยคดี Bell v Wolfish เรื่องการตรวจค้นร่างกายในเรือนจำ ปี ค.ศ. 1979 ศาลสูงสุดถือเอาความจำเป็นต่อความปลอดภัยของเรือนจำสำคัญยิ่งกว่าสิทธิความเป็นส่วนตัวของนักโทษ อย่างไรก็ตาม ผู้วิเคราะห์คำพิพากษาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีทางรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการป้องกันสิทธิความเป็นส่วนตัวของนักโทษว่าให้การป้องกันที่ยืดหยุ่นและกว้างขวางมากที่สุดหลักการของรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 คือ ใช้ในขอบเขตของการตรวจค้นและสรุปว่าประเภทของการตรวจค้นในเรือนจำที่แตกต่างกัน เช่น การตรวจค้นโดยการเปลื้องผ้า การตรวจค้นภายในด้วยมือและด้วยสายตา และการเจาะเลือด ควรจะต้องมีการกำหนดระดับของมูลเหตุในอดีตที่ต่างกันด้วย เพราะการตรวจค้นเหล่านี้มีความแตกต่างกัน ในด้านการรักษาความปลอดภัยและล่วงล้ำสิทธิความเป็นส่วนตัวของนักโทษ ในคดีนี้การคัดค้านไม่ใช่แต่เฉพาะการตรวจค้นที่ไม่มีเหตุผลเท่านั้นแต่รวมถึงความแออัดยัดเยียด และข้อจำกัดในการรับหนังสือและสิ่งของส่วนตัวด้วย ซึ่งศาลแขวงและศาลอุทธรณ์เห็นว่าการปฏิบัติทั้งหมดขัดต่อรัฐธรรมนูญเรื่อง due process โดยถือเป็นผู้ถูกกักขังระหว่างพิจารณา สามารถจะถูกจำกัดความเป็นส่วนตัวในกรณีที่รัฐสามารถแสดงให้เห็นความจำเป็นเท่านั้น แม้ว่าศาลสูงกลับคำตัดสินของศาลล่างโดยเห็นว่า หลัก due process ใช้ใน

⁴⁶ ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) (น. 50-51). เล่มเดิม.

การป้องกันผู้ถูกกักขังจากการถูกลงโทษเท่านั้นและกล่าวว่าคดีนี้ไม่มีการแสดงให้เห็นเจตนาที่เป็น การลงโทษของเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือมีความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมระหว่างความจำเป็นพิเศษและ วัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางทัณฑวิทยาที่ชอบด้วยกฎหมาย⁴⁷ อย่างไรก็ตาม ศาลสูงได้ เริ่มต้นแสดงข้อสงสัยว่านักโทษที่ถูกตัดสินว่ากระทำผิดและผู้ถูกกักขังยังคงมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 หรือไม่ และศาลได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยการสันนิษฐานตามวัตถุประสงค์ ในปัจจุบันว่ารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 ได้ประยุกต์ใช้จริง อย่างไรก็ตามศาลก็ลังเลใจที่จะ วางกฎเกณฑ์ใด ๆ สำหรับการประเมินค่าการตรวจค้นร่างกายภายใน ซึ่งการตรวจค้นร่างกายภายใน นั้นมีการคัดค้านว่า การตรวจค้นเหล่านี้เป็นมาตรการป้องกันที่อ้างเหตุผลสนับสนุนได้น้อยที่สุด และละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ร้องทุกข์รุนแรงที่สุด และประเด็นที่เสียงส่วนน้อยได้คัดค้าน เสียงส่วนใหญ่ คดีนี้ผู้วิเคราะห์คำพิพากษาเห็นว่าศาลสูงไม่ได้ดำเนินการใด ๆ ที่เป็นการจำเป็นต่อ การกลับคำวินิจฉัยของศาลล่างที่ว่า การตรวจค้นร่างกายภายในด้วยสายตาสามารถดำเนินการได้ เฉพาะที่วางอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่อาจเป็นไปได้เท่านั้น กือนักโทษอาจจะถูกตรวจค้นโดย สาสเหตุที่อาจเป็นไปได้ที่จะเชื่อว่าเขากำลังซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามตามกฎหมายอยู่เท่านั้น และใน คดีนี้ศาลสูงได้ระมัดระวังที่จะบันทึกว่าการตรวจทวารและอวัยวะสืบพันธุ์จะต้องอาศัยกฎข้อบังคับ ที่จะกระทำในลักษณะที่เหมาะสมและแนะนำว่าการตรวจค้นปัจเจกชนจะบกพร่องตามรัฐธรรมนูญ ถ้ากระทำโดยการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือไม่เหมาะสม⁴⁸

นักโทษอาจถูกค้นและยึดทรัพย์สินจากการตรวจค้นหาสิ่งของที่ผิดกฎหมาย รวมทั้ง การรักษาความปลอดภัยในเรือนจำได้ เรือนจำในสหรัฐได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการค้นและ การยึดสิ่งของรวมถึงการสังเกตหรือการค้นหาห้องขังโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ด้วย เช่น การค้น และการยึดสิ่งของในห้องขังจะต้องมีหลักฐานรายงาน และได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาที่ รับผิดชอบ การค้นหาหรือยึดสิ่งของของนักโทษซึ่งจะทำให้ให้นักโทษถูกดำเนินคดีในศาล หรือได้รับ การพิจารณาโทษอย่างชัดเจนตามบทบัญญัติ 4 แห่งรัฐธรรมนูญนักโทษจะต้องได้รับการแจ้งสิทธิ ด้วยว่าเขาอาจดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธินั้นได้ ในกรณีที่ผู้ต้องขังถูก สอบสวนในความผิดใดอันนำไปสู่การดำเนินคดีในศาลของมลรัฐหรือศาลสหรัฐอเมริกา หรือ สูญเสียสิทธิเนื่องจากการถูกลงโทษทางวินัย เขาจะต้องได้รับแจ้งสิทธิตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับ

⁴⁷ From "Constitutional Limitations on Body Searches in Prisons," by David C. James, 1982, *Columbia Law Review*, 1033-1035.

⁴⁸ *Constitutional Limitations on Body Searches in Prisons* (pp. 1036-1038). Op.cit.

ผู้ต้องหาในคดีอาญาด้วย เช่นสิทธิที่จะไม่ให้การ สิทธิในการมีทนายความ และไม่ถูกบังคับให้สารภาพ ยกเว้นการรับสารภาพจะกระทำด้วยความสมัครใจ⁴⁹

ในปี ค.ศ. 1960 – ค.ศ. 1970 ผู้พิพากษาศาลสหพันธรัฐรับรองว่านักโทษของรัฐมีสิทธิตามเกณฑ์ขั้นต่ำ ตามรัฐธรรมนูญในระหว่างการคุมขัง⁵⁰ ในคดี *Rhodes v Chepman* ศาลใช้รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ในการบริหารจัดการเรือนจำ โดยกำหนดว่าสภาพเรือนจำที่จำกัดสิทธิของนักโทษออกจากเกณฑ์ขั้นต่ำแห่งความจำเป็นของการดำรงชีวิตเป็นการลงโทษที่โหดร้ายภายใต้เกณฑ์มาตรฐานความเหมาะสมในเวลาปัจจุบัน⁵¹ ซึ่งคำว่า “โหดร้าย และ ผิดปกติ” ที่ปรากฏในกฎบัตรแห่งสิทธิ (Bill of Right) หมายถึงการลงโทษที่ไม่มีอำนาจ และที่ไม่ได้สัดส่วนกับความผิด ศาลสูงใช้บังคับรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ในคดีการลงโทษประหารชีวิตเกี่ยวกับรูปแบบของการปฏิบัติให้บรรลุผลของคำพิพากษา เช่น การเผาที่หลัก การจิ้งพืดถือเป็นการลงโทษที่โหดร้าย⁵²

ในคดี *Weems v United State* คดีนี้ *Weems* ถูกตัดสินจำคุก 15 ปี ที่ *Cadena temporal* และถูกตัดสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานในความผิดฐานปลอมแปลงเอกสารราชการ โดยการจำคุกมีการใช้เครื่องพันธนาการข้อมือและข้อเท้าและให้การทำงานที่ยากลำบากทำให้ได้รับความเจ็บปวดศาลเห็นว่าเป็นการลงโทษที่เกินสมควร เมื่อเปรียบเทียบกับความผิดจึงเป็นการลงโทษที่โหดร้ายหลังจากคดีนี้ศาลสูงได้อธิบายเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 โดยรวมถึงวิธีการปฏิบัติ ระยะเวลาและสภาพของการลงโทษ

ในกรณีสภาพเรือนจำ *Arkansas* ผู้พิพากษา *Henley* พิจารณาบทแก้ไขที่ 8 และเห็นว่าในกรณีความน่ากลัวของอากาศตามฤดูกาล และการใช้อำนาจตามอำเภอใจและโหดร้ายโดยผู้คุมเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ แนวคิดการลงโทษที่ผิดธรรมดาและโหดร้าย ไม่ได้จำกัดถึงกรณีที่นักโทษอยู่ภายใต้การลงโทษในฐานะปัจเจกชนเท่านั้น แต่รวมถึงการคุมขังในตัวเองอาจมีค่าเท่ากับการลงโทษที่ผิดธรรมดาและโหดร้าย ถ้าโดยสภาพการคุมขังและการปฏิบัตินั้นขัดต่อความรู้สึกผิดชอบของประชาชนที่มีเหตุผล ศาลรับหน้าที่ในการดูแลระบบการลงโทษของรัฐเนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อระบบการแก้ไขและต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ใน ปี ค.ศ. 1980 ศาลได้พิจารณาถึงอำนาจคุมขังที่ผิดธรรมดาและโหดร้ายอย่างสมบูรณ์ของระบบเรือนจำอย่างน้อย 24 รัฐ

⁴⁹ สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา (รายงานผลการวิจัย) (น. 44). เล่มเดิม.

⁵⁰ From *The Contours of Eighth Amendment Prison Jurisprudence: Conditions of Confinement* (p. 374), by Melvin Gutterman.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

และจำนวนมากกว่า 8,000 คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา ในคดี Estelle v Gamble ศาลกำหนดว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำมีหน้าที่ในการรักษาทางการแพทย์ต่อนักโทษและการเพิกเฉยโดยเจตนาต่อความต้องการทางการแพทย์ของนักโทษเป็นเหตุให้ได้รับความทรมานและความเจ็บปวดที่รุนแรงถูกห้ามโดยรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8⁵³ คดีนี้ ผู้พิพากษา Marshall กล่าวถึงการลงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาและการศึกษาที่เกี่ยวกับช่วงเวลาอันยาวนานของการถูกจองจำนักโทษ ควรจะต้องได้รับอย่างน้อยที่สุดพื้นที่ว่าง 50 ตารางฟุต เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการเสื่อมลงทางอารมณ์และทางจิตใจ⁵⁴

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ไม่เพียงมีบทบาทในการแก้ไขการกระทำมิชอบของรัฐแต่ยังรวมถึงปรัชญาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 นั่นคือการป้องกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ศาลใช้ควบคุมโดยอาศัยความเจ็บแสบของคำพิพากษาในการก่อรูปแบบความคิดที่เป็นนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมและเป็นมาตรฐานความเหมาะสมในเวลาปัจจุบัน

ในปี ค.ศ. 1970 ศาลมลรัฐ Arkansas ตัดสินว่าการที่ผู้คุมเรือนจำกระทำการทารุณโหดร้ายต่อนักโทษโดยการเขียนและการใช้เครื่องทรมานไฟฟ้าที่เรียกว่า Tucker Telephone เป็นการลงโทษที่ทารุณขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยศาลถือว่าชีวิต ความปลอดภัย และสถานภาพของนักโทษพึงได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

ในปี ค.ศ. 1976 ศาลสูงตัดสินว่าการลงโทษนักโทษโดยการขังเดี่ยวเกิน 30 วันถือเป็นการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

ในคดี Duckworth v Franzen ปี ค.ศ. 1985 ศาลตัดสินว่าการทำให้ได้รับความทรมานจากการลงโทษ คือการกระทำโดยเจตนาที่มุ่งหมายต่อการทำให้ได้รับความทรมานด้วยการลงโทษอย่างรุนแรงโดยเฉพาะการเขียน หรือการข่มขู่ให้เกรงกลัวโดยการทำร้ายหรือการฆ่า การอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญของนักโทษจะต้องแสดงว่าเจ้าหน้าที่กระทำในลักษณะโหดร้าย และถ้าเป็นการละเลยโดยเจตนาของผู้คุมก็จะเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ ผู้พิพากษา Posner ตีความ “การละเลยโดยเจตนา” (deliberate indifference) โดยใช้เกณฑ์กฎหมายอาญาเรื่อง “การกระทำโดยประมาท” (Recklessness) ในกฎหมายอาญา ซึ่งศาลสูงสหรัฐก็รับรองทัศนคตินี้ในคดี Farmer v Brennan ด้วยการวางหลักว่า การที่นักโทษจะบรรลุถึงการอ้างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 เขาทั้งหลายจะต้องแสดงว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำได้รู้ถึงอันตรายที่พวกเขาจะได้รับ⁵⁵

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

ในคดี Rhodes ผู้พิพากษา Scalia เห็นว่าถ้าสภาพเรือนจำโดยลำพังจะไม่ใช่การล่วงละเมิดบทแก้ไขที่ 8 เว้นแต่เมื่อสภาวะนั้นมีผลสิทธิที่เขาพึงได้รับ เช่น ห้องขังที่อุณหภูมิต่ำประกอบกับการขาดผ้าห่ม และนักโทษจะบรรลุผลในการอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 เขาจะต้องแสดงว่าเป็นการตัดสิทธิความจำเป็นของมนุษย์ ดังเช่น อาหาร ความอบอุ่น หรือการออกกำลังกาย

ในคดี Hudson v McMillian ศาลถือว่าการใช้กำลังที่เกินสมควรแม้นักโทษจะได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยอาจจะเป็นการลงโทษที่โหดร้าย คดีนี้เจ้าหน้าที่ McMillian ต่อยนักโทษที่ใส่กุญแจมือและใส่ตรวนหลายครั้งที่ตา หน้าอก และท้อง แม้เขาได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย แต่ศาลเห็นว่าสิ่งที่เจ้าหน้าที่เรือนจำใช้กำลังโดยเจตนาร้ายและโหดร้ายก่อให้เกิดการบาดเจ็บต่อนักโทษเป็นการละเมิดมาตรฐานความเหมาะสมในปัจจุบัน⁵⁶

แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ถูกตีความเช่นเดียวกับการห้ามการปฏิบัติที่เกินสมควร และใช้ไปในทางการแก้ไขสภาพที่เป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด และให้ประกันการปฏิบัติต่อนักโทษที่แน่นอน⁵⁷ ศาลสหรัฐพิจารณาจากสภาพการดำรงชีวิตในเรือนจำแล้วมุ่งหมายที่จะป้องกัน และคุ้มครองนักโทษจากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เสื่อมลงทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ จำนวนนักโทษที่แออัดยัดเยียด ก่อให้เกิดสภาพที่โหดร้าย ความบีบคั้น ความรุนแรง และความต้องการเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่สงบภายในเรือนจำหลายอย่าง นอกจากนี้ปัจจัยที่มีส่วนช่วยถึงความโหดร้ายคือ การใช้อำนาจในทางที่ผิดในทางร่างกายของผู้คุมต่อนักโทษ หรือโดยนักโทษอื่น ๆ การขาดการดูแลทางการแพทย์ สุขอนามัยที่ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอาหาร การขาดโอกาสการศึกษา อาชีพ การพักผ่อนหย่อนใจ ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อนักโทษเพิ่มขึ้น ศาลมุ่งที่จะตรวจสอบสภาพเรือนจำที่มีผลกระทบต่อนักโทษในทางร่างกายและความสามารถในการตัดสินใจที่จะเลือกด้วยตนเองภายใต้ข้อกำหนดของเรือนจำที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยเห็นว่าการขาดงาน อาชีพ และรูปแบบการแก้ไขอบรมจะทำลายความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวเอง การปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ การไม่ทำงาน การขาดโครงการอบรมแก้ไขจะช่วยทำให้นักโทษเสื่อมลงทั้งร่างกายและจิตใจ⁵⁸

ในคดี Wilson ผู้พิพากษา Scalia เห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้ประสงค์ให้มีเรือนจำที่สะดวกสบายแต่การตัดสิทธิเกี่ยวกับเกณฑ์ขั้นต่ำของความจำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้นที่จะเป็น

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

มูลเหตุของการละเมิดรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 และการวินิจฉัยตีความรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 ไม่ควรจะเป็นไปในทางอติวิสัยของผู้พิพากษาแต่ละคน แต่ควรจะวินิจฉัยโดยอาศัยแนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁵⁹

ในคดี *Helling v McKinney* โดย McKinney ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้หรือห้ามมิให้บุคคลกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (Injunctive) และเรียกค่าเสียหายจากผู้บัญชาการเรือนจำ พศติ และคนอื่น ๆ สำหรับการละเมิดสิทธิเสรีภาพจากการลงโทษที่ผิดธรรมดาและโหดร้ายที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของนักโทษที่ไม่ได้สูบบุหรี่เนื่องจากควันบุหรี่ของเพื่อนนักโทษที่สูบบุหรี่ 5 ห่อต่อวัน คดีนี้ศาลตีความรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 รวมถึงอันตรายในอนาคตด้วย และการชี้แจงเหตุผลในคดีถึงความเสี่ยงอันตรายทางกายและทางจิตใจในปัจจุบันอาจจะเกี่ยวกับผลมาจากจำนวนนักโทษที่มากเกินไปอาจจะเกิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษ⁶⁰

ในคดี *Wilson* ศาลไม่ได้ตีความรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 เพียงแต่สภาพเรือนจำที่ไร้มนุษยธรรมเท่านั้นแต่รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่เรือนจำ “ละเลยโดยเจตนา” ก่อให้เกิดอันตรายต่อนักโทษ เช่น คดีการจลาจลในเรือนจำนักโทษ *Albers* เรียกเรื่องความเสียหายภายใต้รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 สำหรับบาดแผลที่เกิดจากการบาดเจ็บจากกระสุนที่เข้าในระหว่างการพยายามระงับเหตุจลาจลในเรือนจำของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ศาลปฏิเสธการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 เนื่องจากในสถานการณ์เหล่านี้การกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำได้กระทำภายใต้ความเร่งรีบ ความกดดัน และไม่มีทางเลือกและเจ้าหน้าที่เรือนจำใช้กำลังบังคับโดยสุจริตเพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อย และเห็นว่าการที่จะทำให้ศาลเห็นตามข้ออ้างของนักโทษจะต้องแสดงว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำกระทำโดยประสังข์ร้ายและโหดร้ายในการก่อให้เกิดการบาดเจ็บต่อเขา⁶¹

ในคดี *Farmer v Brennan* คดีนี้ *Due Farmer* เรียกเรื่องค่าเสียหายและคำสั่งศาลที่สั่งให้หรือห้ามมิให้บุคคลกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (Injunctive) ในการที่เขาถูกตีและข่มขืนโดยนักโทษอื่นและขอให้ศาลสั่งให้ยกเว้นการคุมขังเขาในเรือนจำใด ๆ ในอนาคต และกล่าวหาเจ้าหน้าที่สหพันธรัฐและเจ้าหน้าที่เรือนจำกระทำด้วย “เจตนาละเลย” ต่อความปลอดภัยของเขา เพราะเจ้าหน้าที่รู้ว่าเรือนจำที่เขาถูกส่งตัวไปมีประวัติการทำร้ายร่างกายนักโทษที่รุนแรงและโดยเฉพาะการทำร้ายทางเพศ ผู้พิพากษา *Souter* และเสียงส่วนใหญ่เห็นว่า “บุคคลที่ถูกกักขังมีพฤติกรรมไปในทางชั่วร้าย มีความประพฤติที่ใช้ความรุนแรง รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

“ไม่มีความประสงค์จะให้เกิดสภาพเช่นนั้น” และปฏิเสธคำร้อง⁶² ในคดีนี้เสียงส่วนน้อยเห็นว่าการวางแผนที่รวบรัดส่งผลกระทบต่อนักโทษและเห็นว่าสภาพเรือนจำกระทำโดยมีมูลเหตุและเหตุจูงใจที่ไม่เหมาะสมก็ตามเช่นเดียวกับในคดี Wilson ที่เสียงส่วนน้อยเห็นว่าถ้ารัฐเลือกการจำคุกเป็นรูปแบบของการลงโทษ รัฐจะต้องประกันว่าสภาพเรือนจำจะต้องเหมาะสมกับมาตรฐานในเวลาปัจจุบันและไม่เห็นด้วยที่เสียงส่วนใหญ่ยอมให้เจ้าหน้าที่เรือนจำลบล้างการคัดค้านตามรัฐธรรมนูญในกรณีสภาพเรือนจำที่ไร้มนุษยธรรม โดยการอ้างว่าสภาพดังกล่าวเป็นเหตุจากงบประมาณที่ไม่เพียงพอจากรัฐสภามากกว่าการละเลยโดยเจตนาของเจ้าหน้าที่ซึ่งศาลล่างก็เห็นด้วยว่าการเงินที่ไม่เพียงพอไม่เป็นข้อแก้ตัวให้คลุมไปถึงสภาพการคุมขังที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ⁶³

คำวินิจฉัยในคดีของศาลแสดงว่าสภาพของการคุมขังผู้ต้องขังถือเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษโดยสภาพอยู่แล้ว และอาจจะยอมรับให้เจ้าหน้าที่ยกเหตุทางด้านงบประมาณที่อยู่ นอกเหนือความรับผิดชอบของเขาทั้งหลายที่จะป้องกันสภาพที่ไร้มนุษยธรรมได้และเห็นว่าถ้ารัฐเลือกการจำคุกในฐานะเป็นรูปแบบของการลงโทษจะต้องประกันว่าสภาพเรือนจำจะต้องเหมาะสมกับมาตรฐานความเหมาะสมในเวลาปัจจุบัน⁶⁴

ความแออัดของนักโทษในเรือนจำมีผลลบเกือบทุกด้านในการดำรงชีวิตของนักโทษ ไม่เพียงก่อให้เกิดความรุนแรงแต่รวมถึงความเสี่ยงภัยต่อสุขภาพ โรคกระเพาะอาหารเนื่องจากการเร่งรีบในสิ่งแวดล้อมที่เสียงดังและตึงเครียด โรคที่อาจติดต่อกันทางสัมผัส ความสามารถที่จะจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพทางจิตใจของนักโทษมีข้อจำกัด ข้อบกพร่องที่เกิดจากจำนวนนักโทษที่แออัดยัดเยียด ต้องถูกพิจารณารวมกันแม้ข้อใดข้อหนึ่งจะชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ทุก ๆ สภาพที่รวมกันก่อผลร้ายที่เพิ่มขึ้นให้กับนักโทษ อาจจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขการลงโทษที่โหดร้าย เช่น ในคดี Capp v Atiye ศาลลงความเห็นว่านักโทษที่แออัดยัดเยียดได้เพิ่มอันตรายต่อสุขภาพของนักโทษอย่างชัดเจน เช่น กระทบต่อการรักษาสุขภาพทางร่างกายและทางจิตใจ ลดโอกาสที่นักโทษจะมีส่วนร่วมใน โครงการอบรมฟื้นฟูก่อให้เกิดความเกียจคร้าน บรรยากาศความตึงเครียด และความกลัวระหว่างนักโทษและคณะทำงาน ลดความสามารถของเรือนจำที่จะป้องกันนักโทษจากการทำร้ายร่างกายและจะก่อให้เกิดผู้ต้องขังที่มีท่าทีเคืองแค้นและมีพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคมสูง

ในคดี Holt ศาลเห็นว่าแนวความคิดทางสังคมวิทยาจะถูกนำมาประกอบการใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญศาลไม่ได้ถือว่า การคุมขังในทัณฑสถานที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะทัณฑสถานไม่ได้ก่อตั้งโรงเรียน การฝึกอาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการในการ

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

อบรมฟื้นฟูที่สถานที่คุมขังอื่นในปัจจุบันให้ หากแต่เป็นสภาพเรือนจำที่ก่อผลต่อความสามารถที่จะตัดสินใจด้วยตนเองของนักโทษ โครงการฟื้นฟูที่ไม่เพียงพอก่อให้เกิดความเสื่อมลงทางร่างกายและจิตใจ ความตึงเครียดและความกังวลที่เกิดจากการทำร้ายทางเพศโดยเพศเดียวกัน การขาดความเมตตาากรุณาของเจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งนำมาสู่ความเสื่อมลงของท่าที และความมั่นคงทางอารมณ์ของนักโทษ ผู้พิพากษา Powell วางแนวทางว่า สภาพเรือนจำจะต้องไม่ก่อให้เกิดความโหดร้าย และทำให้ได้รับความทรมานโดยไม่จำเป็น และจะต้องได้สัดส่วนกับความรุนแรงของอาชญากรรม⁶⁵ และการจะตัดสินว่าสภาพเรือนจำได้มาตรฐานตามข้อเรียกร้องตามรัฐธรรมนูญหรือไม่นั้น ศาลจะต้องตรวจสอบการก่อให้เกิดผลตามความเป็นจริงของสภาพเรือนจำที่ถูกคัดค้าน บนความเป็นอยู่ของนักโทษ โดยศาลจะต้องใช้การสังเกต พยานผู้เชี่ยวชาญ หลักเกณฑ์และวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการแก้ไขการกระทำผิด การใช้เหตุผล รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล⁶⁶

3.2.3.2 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสาร

ศาลสหรัฐอเมริกายังได้ขยายขอบเขตของสิทธิผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษาห้ามการตรวจจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำรวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการติดต่อกันทางจดหมายระหว่างนักโทษกับบุคคลที่อยู่นอกเรือนจำการตรวจจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้แต่ห้ามอ่านข้อความในจดหมายรวมทั้งอนุญาตให้ทำการตรวจด้วยอุปกรณ์และการสัมผัสด้วยมือนอกจากนั้นเรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของนักโทษที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ปฏิบัติการในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำและการตรวจสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งให้นักโทษในเรือนจำให้กระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

การใช้โทรศัพท์ของเรือนจำ ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์สาธารณะที่ติดตั้งในเรือนจำได้สัปดาห์ละ 2-3 นาทีรวมทั้งการให้ใช้โทรศัพท์ฉุกเฉิน เช่น การติดต่อทนายความเป็นต้น

การเยี่ยมผู้ต้องขังในเรือนจำได้รับการขยายเวลาให้มากขึ้นและสะดวกยิ่งขึ้นในวันหยุดหรือในเวลาเย็นและได้ยกเลิกข้อจำกัดในเรื่องจำนวนและการแต่งกายของผู้มาเยี่ยมแต่ผู้มาเยี่ยมจะถูกตรวจค้นร่างกายและกระเป๋าก่อนเข้าเยี่ยม

นอกจากนี้ สมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของนักโทษไว้ใน Standardson Treatment of Prisoners 23-6.1 ดังนี้⁶⁷

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย (น. 70-71). เล่มเดิม.

a) การสื่อสารของนักโทษจะถูกจำกัดลงก็เฉพาะในกรณีจำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยความมั่นคงของเรือนจำ และเพื่อความปลอดภัยของสาธารณะเท่านั้น

b) จดหมาย พัสดุภัณฑ์ และสิ่งของต่าง ๆ ที่ส่งออกไปหรือส่งเข้ามาหานักโทษ อาจถูกเปิดตรวจสอบเพื่อดูว่าสิ่งของนั้น ๆ บรรลุสิ่งของต้องห้ามไว้หรือไม่

c) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อาจใช้อำนาจตรวจอ่านการสื่อสาร ซึ่งเป็นข้อเขียน และตรวจสอบการสนทนา เมื่อได้รับข้อมูลที่เชื่อถือได้ว่า การสื่อสารของนักโทษนั้นจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของสาธารณะ หรือต่อความมั่นคงปลอดภัยของทัณฑสถาน หรือการสื่อสารนั้นกำลังใช้เพื่อกระทำกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย

d) การติดต่อสื่อสารด้วยการอ่านและการฟังจะไม่ถูกขัดขวาง เว้นแต่เป็นคำสั่งของศาลหรืออยู่ในอำนาจแห่งกฎหมายเท่านั้น โดยเฉพาะเมื่อการสื่อสารนั้น 1) เกิดขึ้นระหว่างนักโทษกับทนาย 2) ระหว่างนักโทษกับเจ้าพนักงาน หรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะศาล ที่ปรึกษากฎหมาย เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ภาคทัณฑ์ เจ้าพนักงานบริหารรัฐและท้องถิ่น

e) นักโทษที่ยากจนจะได้รับอุปกรณ์เครื่องเขียน แสตมป์ สำหรับใช้ในการเขียนติดต่อกับทนายความ ศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนครอบครัวของตนเองด้วย

f) นักโทษที่ยากจนจะได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์เพื่อใช้ติดต่อกับทนาย และเจ้าหน้าที่ของศาลตามสมควร ในระหว่างที่กำลังดำเนินคดีอยู่ หากผู้บริหารงานเรือนจำเห็นว่าการติดต่อสื่อสารทางด้านจดหมายจะไม่ได้ผล นอกจากนี้ นักโทษสามารถใช้โทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง

ส่วนระเบียบในเรื่องการติดต่อทางจดหมายระหว่างทนายความกับนักโทษนั้น จะต้องมีความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของรัฐกับประโยชน์ของนักโทษในการติดต่อทางจดหมายกับที่ปรึกษากฎหมาย ประโยชน์ของรัฐในการอ่าน การเซ็นเซอร์ หรือการยับยั้งจดหมายของนักโทษต้องอยู่บนพื้นฐานการพิจารณาถึงความปลอดภัยของเรือนจำและการแก้ไขอบรมนักโทษ ความกังวลของเจ้าหน้าที่เรือนจำเบื้องต้นประการหนึ่งคือ การตรวจหาสิ่งของต้องห้าม เช่น อาวุธ เอกสาร โลหะ และยาเสพติด แม้ว่าการป้องกันการนำวัตถุดังกล่าวเข้ามาในเรือนจำจะเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการรักษาความเรียบร้อย แต่สิ่งของต้องห้ามเหล่านั้นก็สามารถตรวจหาได้โดยการตรวจสอบด้วยมือ การใช้หลอดฟลูออโรสโคป (Fluoroscopes) และเครื่องตรวจจับโลหะหรือการตรวจสอบ จดหมายต่อหน้านักโทษ หากเจ้าหน้าที่เรือนจำได้เถียงว่าต้องอ่านจดหมายเพื่อตรวจหาและขัดขวางแผนการหลบหนีนั้น ตามสถิติ ความเสี่ยงภัยและความน่าจะเป็นที่อาจเกิดความสำเร็จของการพยายามหลบหนีด้วยวิธีนี้บ่งชี้ว่า ภัยที่เกิดจากแผนการหลบหนีที่ตรวจไม่พบมีน้อยมาก ยิ่งกว่านั้น ความน่าจะเป็นไปได้ของแผนการหลบหนี ยาเสพติด หรือสิ่งของต้องห้ามอื่น ๆ ที่อาจจะรวมเข้ามา

ในการติดต่อทางจดหมายจากทนายความ ยังไม่ใช่สิ่งสำคัญเพียงพอที่จะสนับสนุนการอ้างเหตุผลด้านความปลอดภัยโดยการตรวจสอบจดหมายระหว่างทนายความกับลูกความ⁶⁸ การตรวจสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งให้นักโทษในเรือนจำให้กระทำได้เท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งของผิดกฎหมาย หรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

3.2.3.3 การรับรองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัย

สหรัฐอเมริกาได้กำหนดสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัยไว้ โดยมีเพียงข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายของยุติธรรมทางอาญาแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) โดยเสนอไว้ว่าในเรือนจำแต่ละแห่งควรจัดให้ผู้ต้องขังมีที่พักอาศัยเป็นส่วนตัว โดยมีขนาดห้องพักที่เหมาะสม รวมทั้งมีอุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับในแต่ละฤดูกาลจะต้องมีแสงสว่างอย่างเพียงพอ และมีการดูแลรักษาความสะอาดที่ดี⁶⁹

นอกจากนี้กฎหมายราชทัณฑ์ของสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดมาตรฐานในเรื่องขนาดห้องขังไว้โดยเฉลี่ยว่าผู้ต้องขังแต่ละคนควรจะต้องมีพื้นที่ในการใช้สอยอย่างน้อย 60 ตารางฟุต (square feet) และในกรณีที่มีพื้นที่ใช้สอยของผู้ต้องขังแต่ละคนโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 80 ตารางฟุต ก็ไม่ควรให้ผู้ต้องขังอยู่ในห้องขังนั้นเกินกว่าวันละ 10 ชั่วโมง⁷⁰

3.3 สรุปหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังตามกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษาถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง ทั้งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นว่า การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญกฎหมายบังคับโทษทางอาญา และคำพิพากษาของศาล การตรวจสอบและการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในประเทศสหรัฐอเมริกา จะเป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรม โดยศาลจะเป็นผู้ตีความว่าสิทธิประการใดเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังที่พึงมีพึงได้รับตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป และพยายามที่จะกำหนดขอบเขตการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

⁶⁸ From “Prisoner – Privileged Communications – Inmates Have A Right to Receive Correspondence from Attorney Concerning Unionization Within Prison Goodwin v Oswald 462 F2d 1237 (2d Cir 1972),” by Recent Cases, 1993, *Harvard law review*, 1615-1616.

⁶⁹ From *Constitutional Rights of Prisoners* (p. 881), by John W. Palmer, 1985, Anderson Publishing Co.

⁷⁰ From *Tim Owen QC and Alison Macdonald* (p 181), by Stephen Livingstone, 2003, *Prison Law*, London: Oxford University Press.

สิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังนั้น ทั้งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้ต้องขังอาจถูกจำกัดเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารได้ด้วยเหตุผลเฉพาะในกรณีที่จำเป็นเพื่อการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของเรือนจำหรือความปลอดภัยของสาธารณชนเท่านั้น แต่โดยหลักการแล้ว การติดต่อกับบุคคลภายนอกเรือนจำจะต้องได้รับการส่งเสริม การได้รับการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกนั้น นอกจากที่กฎหมายกำหนดไว้หากจะเป็นการส่งเสริมต่อการอบรมแก้ไขหรือการปรับตัวให้เข้ากับสังคมหรือมีความจำเป็นต่อสวัสดิภาพของผู้ต้องขังหรือครอบครัวผู้ต้องโทษ จะได้รับอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อทางจดหมายเพิ่มขึ้น ในการติดต่อทางจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเรือนจำ การอ่านเพื่อตรวจ หรือการยับยั้งจดหมายของรัฐจะต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยของเรือนจำ และการแก้ไขอบรมผู้ต้องขังเป็นสำคัญในทำนองเดียวกับในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะส่งและรับจดหมายโดยไม่จำกัด แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจจะห้ามการติดต่อทางจดหมายกับบุคคลที่นั้นจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือความสงบเรียบร้อยของเรือนจำหรือต่อการปรับตัวให้เข้ากับสังคมของผู้ต้องขัง

ในเรื่องสิทธิส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 14 ใช้ในการป้องกันสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในกรณีการตรวจค้นร่างกายด้วย ในการตรวจค้นภายในร่างกายมีข้อสังเกตว่า การตรวจทวารและอวัยวะสืบพันธุ์จะต้องอาศัยกฎข้อบังคับที่จะต้องกระทำในลักษณะที่เหมาะสมเท่านั้น และการตรวจค้นดังกล่าวจะขัดต่อรัฐธรรมนูญมิได้ หากมีการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้น โดยการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือไม่เหมาะสม มีข้อสังเกตว่าการตรวจค้นร่างกายภายในควรจะสามารถทำได้เฉพาะบนพื้นฐานของการมีเหตุอันควรสงสัยเท่านั้น คือผู้ต้องขังอาจจะถูกตรวจค้นโดยสาเหตุทำให้เชื่อว่าเขากำลังซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามตามกฎหมายอยู่เท่านั้นและในสหรัฐอเมริกายังได้กำหนดรับรองสิทธิผู้ต้องขังในอันที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม โดยศาลสหรัฐได้ตัดสินว่าสภาพของเรือนจำที่แออัด ยัดเยียด การขาดสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตขั้นต่ำในเรือนจำ การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เรือนจำตามอำเภอใจ การทำให้ผู้ต้องขังได้รับความทรมาณในระหว่างการคุมขัง การลงโทษที่ไม่ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของอาชญากรรม ถือว่าเป็นการละเมิดบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 และในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ศาลได้ใช้แนวความคิดเรื่อง การป้องกันสิทธิศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย เช่นเดียวกับในประเทศเยอรมนี รัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติรับรองและคุ้มครอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในมาตรา 1 (1) และอธิบายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยให้พิจารณาจากลักษณะการกระทำของรัฐเป็นเรื่อง ๆ ไปว่าการกระทำใดบ้างเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญ

เยอรมันเคยวินิจฉัยว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การทำให้ได้รับความอับอาย การลงโทษที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย เป็นต้น

นอกจากนี้ ศาลสหรัฐอเมริกายังได้วางแนวทางในเรื่องการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของเรือนจำไว้ดังนี้ ประการแรก หลักเกณฑ์การลงโทษทางวินัยจะต้องเป็นเรื่องที่ได้รับทราบของนักโทษและเจ้าพนักงานเรือนจำโดยจัดทำเป็นคู่มือแนะนำหรือเผยแพร่ ประการที่สองหลักเกณฑ์การลงโทษทางวินัยจะเป็นหลักประกันความรับผิดชอบและความแน่นอนในการพิจารณาความผิดวินัยของนักโทษ ประการสุดท้าย หลักเกณฑ์การพิจารณาโทษทางวินัยจะต้องมีวิธีพิจารณาที่เป็นธรรม ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน ถือเป็นบทบังคับตามรัฐธรรมนูญว่าจะต้องมีกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม (due process) แม้จะไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ ศาลถือว่า จะต้องดำเนินโดยวิธีวินิจฉัยที่เป็นทางการ เช่น การเพิกถอนคำสั่งปล่อยตัวจากคุกโดยมีเงื่อนไข (Parole) การย้ายนักโทษไปจากสถานพยาบาลสำหรับการคุมตัวโดยผู้ไม่น่าไว้วางใจ เป็นต้น เช่นเดียวกับศาลอังกฤษที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายมหาชนในเรื่องวินัยภายในเรือนจำ

ในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ต้องขังในเรือนจำอาจถูกจำกัดสิทธิโดยการใช้อำนาจและดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ รวมทั้งการถูกจำกัดสิทธิในการดำเนินคดีอาญา คดีปกครอง ถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดรักษา และถูกลงโทษทางวินัย รัฐธรรมนูญและกฎหมายเรือนจำเยอรมันได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องขังในการร้องทุกข์เพื่อเยียวยาการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิตามกฎหมาย หรือการใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่โดยการยื่นคำร้องทุกข์แก่ผู้อำนวยการเรือนจำเกี่ยวกับเรื่องของตน และมีโอกาสพบเพื่อปรึกษาหารือด้วย รวมถึงโอกาสติดต่อหรือพบกับผู้ตรวจการเรือนจำเป็นการส่วนตัวในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง และการร้องทุกข์ในการถูกลงโทษทางวินัยโดยไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ผู้ต้องขังในเรือนจำยังมีสิทธิในการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้พิจารณาการใช้มาตรการที่ไม่เป็นธรรมแก่ตนได้และในการยื่นคำร้องขอต่อศาลกรณีนี้จะต้องเป็นเรื่องที่ผู้ต้องขังถูกละเมิดสิทธิ การไม่อนุญาตให้กระทำหรือละเว้นการกระทำตามกฎหมายเท่านั้น โดยผู้ต้องขังจะต้องยื่นอุทธรณ์คดีของตนต่อเจ้าหน้าที่ ผู้รับผิดชอบจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาทางปกครองแล้ว

ส่วนสิทธิส่วนตัวในเรื่องทรัพย์สินของประเทศสหรัฐอเมริกาตามกฎหมายนั้น ผู้ต้องขังอาจถูกดำเนินการค้นและยึดทรัพย์สินในกรณีที่พบสิ่งของผิดกฎหมาย หรือการยึดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของเรือนจำ นอกจากนี้ตามระเบียบข้อบังคับของเรือนจำผู้ต้องขังที่ถูกการดำเนินการค้นและยึดนี้จะต้องได้รับการพิจารณาและถูกลงโทษทางวินัย หรือถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลด้วย แต่ทั้งนี้ การดำเนินการของเจ้าหน้าที่จะต้องอยู่ภายใต้บังคับ

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 14 ด้วย กล่าวคือ หากการกระทำของเจ้าหน้าที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขัง จะต้องมีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องขังด้วยว่าผู้ต้องขังนั้นอาจดำเนินคดีแพ่งหรือเรียกร้องค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธินั้นได้

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง สิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ

จากแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน (All men are created equal) อันเป็นที่มาของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ โดยมีการนำไปบัญญัติเพื่อให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในประเทศของตน ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีลักษณะที่คล้ายกัน ได้แก่ มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมและเสมอภาคกัน และนอกจากนี้ แนวความคิดดังกล่าวยังนำมาซึ่งหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของพลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขัง ด้วยเงื่อนไขที่ว่า ผู้ต้องขังก็ถือเป็นพลเมืองคนหนึ่งของประเทศด้วยเช่นกันจึงย่อมมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลทั่ว ๆ ไปที่ได้รับความคุ้มครองนั่นเอง อีกทั้งเมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ในการควบคุมและจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขังแล้วพบว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างผู้ที่มีความรับผิดชอบและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากนี้ ผู้ต้องขังต้องมีชีวิตอยู่ในเรือนจำอย่างปกติสุขที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อมิให้เขาได้รับผลร้ายจากการต้องโทษจำคุกและสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ดังนั้น การควบคุมตัวผู้ต้องขังในเรือนจำ จึงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังของแต่ละประเทศก็จะมี ความแตกต่างกันไป แต่ก็ยังคงยึดถือหลักการที่เป็นมาตรฐานสากลในสาระสำคัญที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนในการนำบทบัญญัติดังกล่าวไปบังคับใช้แก่พลเมืองที่อยู่ในสถานะเป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษของแต่ละประเทศก็จะขึ้นอยู่กับความสำคัญแก่สิทธิผู้ต้องขัง และกฎหมายลำดับรองที่ใช้บังคับ โดยเฉพาะแก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

ในบทนี้ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงการให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง และมาตรการทางกฎหมายของแต่ละประเทศเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเสนอแนวทางและมาตรการในการให้ความสำคัญคุ้มครองและรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังที่เหมาะสมต่อไป

4.1 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy)

4.1.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวของบุคคลทั่วไป

จากการที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 35 ให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลไว้ ซึ่งได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของบุคคลทั่ว ๆ ไปในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว หากมีการกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายไปสู่สาธารณชน ไม่ว่าจะเปิดเผยหรือภาพ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ย่อมถือเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลนั้น ซึ่งการละเมิดสิทธิในเรื่องดังกล่าว ย่อมเป็นความผิดทั้งตามกฎหมายแพ่ง¹ และกฎหมายอาญา² และนอกจากนี้อาจเป็นความผิดตามกฎหมายเฉพาะบางฉบับอีกด้วย³

ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ความเจ็บป่วย หรือการรักษา ก็ถือเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวที่ได้รับการรับรองมิให้ถูกเปิดเผยโดยชัดแจ้งไว้ในข้อ 12 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในข้อ 8 วรรคหนึ่ง แห่งอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน หรือที่เรียกว่าสิทธิในความเป็นส่วนตัวในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ป่วยนั้นนั่นเอง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดหน้าที่หรือความผูกพันต่อบุคคลอื่นที่จะต้องเคารพต่อสิทธิดังกล่าวโดยไม่กระทำการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวโดยมิได้รับความยินยอมของผู้ป่วยนั้น โดยชัดแจ้ง มิฉะนั้นย่อมถือว่าเป็นการแทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ป่วยนั้น และนอกจากนี้ยังเป็นการกระทำที่ขัดต่อสิทธิของผู้ป่วยตามข้อ 7 ของคำประกาศรับรองสิทธิผู้ป่วย ออกโดยแพทยสภา สภากาชาด สภากาชาด สภาเภสัชกรรม ทันตแพทยสภา คณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะเพื่อถือปฏิบัติร่วมกันและเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ป่วยเป็นหลัก ในข้อ 7 ซึ่งกำหนดว่า “ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับตนเองจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยเคร่งครัด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วน”

¹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, มาตรา 422 และมาตรา 423.

² ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 322 และมาตรา 323.

³ เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540, พระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 (มาตรา 40), พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 (มาตรา 27) เป็นต้น.

บุคคลทุกคนที่สูญเสียอิสรภาพย่อมมีสิทธิได้รับการแจ้งให้ทราบเหตุผลแห่งการจับกุม และการคุมขัง ตามที่ปรากฏในข้อ 9(1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกกลั่นแกล้งหรือทารุณกรรมต่อตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุ และโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ข้อ 9 (2) ของ ICCPR บัญญัติว่า “ในขณะที่จับกุม บุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน” คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เน้นว่าการแจ้งให้ผู้ถูกควบคุมตัวทราบว่าตนถูกจับกุมแล้วยังไม่เพียงพอหากไม่แจ้งให้ทราบถึงสาระสำคัญของข้อหาที่ใช้ในการ กล่าวหาที่ชัดเจนว่าเขากระทำความผิดอย่างไร⁴ แม้ในคดี “ความมั่นคงของรัฐ” เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงยังต้องแจ้งเหตุผลแห่งการจับกุมเป็นหนังสือต่อผู้ถูกจับซึ่งต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณะและได้รับการตรวจสอบโดยศาล

นอกจากนี้ในหลักการว่าด้วยการปกป้องบุคคลทุกคนจากการถูกคุมขังหรือจำคุกทุกรูปแบบของสหประชาชาติ มีข้อบัญญัติว่า “บุคคลใดในขณะที่ถูกจับกุมและขณะที่เริ่มต้นถูกคุมขังหรือจำคุกหรือโดยพลันหลังจากนั้น ต้องได้รับการจัดการอย่างเคารพในความเป็นมนุษย์ของเขา โดยเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการจับกุม คุมขังหรือจำคุก ด้วยการให้ข้อมูลและอธิบายเกี่ยวกับสิทธิของเขาและตัวเขาจะได้รับประโยชน์อย่างไรจากสิทธิเหล่านั้น” ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักการข้อที่ 13

4.1.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขัง

เมื่อกล่าวถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะแล้ว กลับพบว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักสำหรับการนำมาบังคับใช้แก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาโดยตรงของประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลเอาไว้แต่อย่างใด ทั้งในส่วนที่ควรให้ความคุ้มครองข้อมูลอันเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ประวัติอาชญากรรม และเรื่องที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งไม่ควรเปิดเผยต่อสาธารณชนนอกจากจะใช้เพื่อประโยชน์ในการบังคับโทษแก่บุคคลผู้นั้น และทั้งในส่วนของการให้ข้อมูลแก่ผู้ต้องขังใหม่ในเรื่องการรับรู้ถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ตามกฎหมาย ที่ให้ความคุ้มครองในการเข้าสู่กระบวนการบังคับโทษทั้งหมดแก่เขาด้วย

⁴ ดูคดีระหว่าง Adolfo Drescher Caldas และ Uruguay, Communication No. 43/1979 (11 January 1979), U.N. Doc. Supp. No. 40 (A/38/40) at 192 (1983).

ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่า การมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังนั้นมีความสำคัญและสมควรได้รับการบัญญัติให้มีขึ้น ตัวอย่างเช่น บทบัญญัติที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขังต่อบุคคลทั่วไปภายนอกหรือนำไปใช้ในการอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับประโยชน์ในการบังคับโทษแก่ตัวผู้ต้องขังนั่นเอง ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลนั้น อาจกล่าวโดยเฉพาะได้แก่ ข้อมูลการต้องโทษ ข้อมูลการกระทำความผิด ประวัติอาชญากรรม ข้อมูลการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่จะไม่เป็นผลดีต่อผู้ต้องขังภายหลังจากพ้นโทษออกไปแล้ว เช่นเดียวกับในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่มีการบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังไว้ในกฎหมายบังคับโทษ และนอกจากนี้ผู้เขียนยังเห็นว่าควรจะมีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิผู้ต้องขังสำหรับในกรณีที่เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอาชีพ และการเข้าศึกษาต่าง ๆ ควรมีการออกใบเกียรติคุณหรือประกาศนียบัตร ไว้ให้แก่ผู้ต้องขังโดยไม่มีภาระระบุว่าการฝึกอบรมนั้นกระทำในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง เช่นนี้ย่อมจะทำให้กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของประเทศไทยสามารถให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลได้ดียิ่งขึ้น

4.2 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy)

4.2.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของบุคคลทั่วไป

สิทธิในชีวิตร่างกายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อความมีชีวิตของมนุษย์ทุกคนซึ่งเป็นเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลทุกคนย่อมได้รับติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่ว่าบุคคลใดจะมีเพศ ชี้อาชีพ ศาสนา สีผิว เผ่าพันธุ์ ภาษา ความเชื่อ ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่น ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเช่นใดก็จะมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และผู้อื่นไม่สามารถล่วงละเมิดได้จากแนวความคิดที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคล รัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายไว้โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะไม่ถูกคุมขัง ตรวจสอบ และถูกลงโทษทางอาญาด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและไม่เป็นธรรมนั้น ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ตามกฎหมายหลายประการด้วยกัน อันได้แก่ สิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค เท่าเทียมกัน ตามกฎหมาย การได้รับความคุ้มครองจากการถูกลงโทษทางอาญา โดยมาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้การรับรองคุ้มครองแก่บุคคลทั่ว ๆ ไปในฐานะที่เป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

(1) บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย จึงถือเป็นภารกิจของรัฐในการดำเนินมาตรการในการป้องกันและลงโทษการทำลายชีวิตตามกฎหมายอาญา และที่สำคัญที่จะต้องมีการป้องกันหรือลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สังหารบุคคลโดยพลการรวมถึงการหายสาบสูญของบุคคลอีกด้วย

(2) ห้ามการทรมาน การทรมานกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม เพราะการทรมานหรือทรมานกรรมเป็นการกระทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสทั้งด้านร่างกายและจิตใจของบุคคล รวมทั้งการเขียนตีหรือมาตรการลงโทษที่เกินกว่าเหตุ เพราะบุคคลเหล่านั้นทำผิดกฎหมาย ทำผิดวินัย หรือต้องการตั้งสอนก็ตาม ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวอาจจะเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่นก็ตาม

(3) ห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐทำการจับกุม คุมขัง ตรวจสอบบุคคลหรือกระทำการใด ๆ ต่อบุคคลโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

ซึ่งย่อมหมายถึงความรวมถึงการคุ้มครองรับรองให้แก่ผู้ต้องขังในฐานะที่ผู้ต้องขังเองก็มีฐานะเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่งด้วย การที่ผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถาน มิได้ทำให้ถูกตัดสิทธิจากการเป็นพลเมืองไทยแต่อย่างใด

นอกจากนี้ในเรื่องการทำงาน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงฉบับปัจจุบัน ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติให้ความรับรองและคุ้มครองสิทธิแก่ประชาชนพลเมืองทั่ว ๆ ไปในเรื่องนี้ไว้ในส่วนที่ 6 สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ในมาตรา 43 ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเศรษฐกิจของประเทศ การคุ้มครองประชาชนในด้านสาธารณสุข โภค การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การจัดระเบียบการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผังเมือง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพของประชาชน หรือเพื่อป้องกันการผูกขาดหรือขัดขวางไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน”

และในมาตรา 44 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน รวมทั้งหลักประกันในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงานและเมื่อพ้นภาวะการทำงาน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

4.2.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง

ส่วนการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกายของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะนั้น ประเทศไทยเองก็ได้มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้ไว้เช่นกัน โดยผู้เขียนจะขอแยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังประการหนึ่ง และส่วนการทำงานของผู้ต้องขังอีกประการหนึ่ง ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 การลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง

จากแนวความคิดที่ว่า นักโทษเด็ดขาดถือเป็นพลเมืองของประเทศ แม้จะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยผลของกฎหมาย แต่ยังมีสิทธิเสรีภาพบางประการเหลืออยู่ กรณีการลงโทษจำคุกถือเป็นการกระทำต่อชีวิตร่างกายของบุคคลผู้กระทำความผิด ที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ซึ่งรัฐหรือองค์กรของรัฐสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย แต่จะปฏิบัติอย่างขาดความเคารพเป็นการทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมไม่ได้ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ได้บัญญัติรับรองไว้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลหรือนักโทษเด็ดขาดพึงได้รับการคุ้มครอง ดังนั้น การใช้อำนาจของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 26 ว่าการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เพราะสิทธิและเสรีภาพถือเป็นประโยชน์มหาชนที่รัฐต้องปกป้องคุ้มครองให้แก่ประชาชนทุกภาคทุกคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมราชทัณฑ์ซึ่งมีหน้าที่ในการบังคับโทษแก่นักโทษผู้กระทำความผิดจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของนักโทษเด็ดขาด ต้องดำเนินแนวทางการปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการบังคับโทษให้เป็นไปในลักษณะที่ไม่เป็นการทารุณโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม

กฎหมายของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักสำหรับการนำมาบังคับใช้แก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาโดยตรงนั้น พบว่ามีบทบัญญัติห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่ กรณีที่เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น หรือเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือผู้ที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม หรือกรณีเมื่อมีการควบคุมตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ หากเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นสมควร ก็ให้ใช้เครื่องพันธนาการ⁵

⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่

ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ยังมีการบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำ อาจใช้อาวุธแก่ผู้ต้องขังในระหว่างถูกคุมขังอยู่ภายในเรือนจำได้ในบางกรณีตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้⁶ และกรณีดังกล่าวนี้กฎหมายยังให้ความคุ้มครองแก่การกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำผู้ใช้อำนาจที่ได้ให้ไว้ตามกฎหมายนี้โดยสุจริตและตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ ไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งหรืออาญาในผลแห่งการกระทำของตน⁷

หากพิจารณาถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) ข้อ 9 ที่กำหนดให้บุคคลทุกคน มีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่อง

พันธนาการ

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น.”

⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 16 “เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธนอกจากอาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีต่อไปนี้

(1) เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังกำลังหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี และไม่มีทางจะป้องกันอย่างอื่นนอกจากใช้อาวุธ

(2) เมื่อผู้ต้องขังหลายคนก่อการวุ่นวายหรือพยายามใช้กำลังเปิดหรือทำลายประตู รั้ว หรือกำแพงเรือนจำ

(3) เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังจะใช้กำลังทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น”.

และมาตรา 17 “เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธปืนแก่ผู้ต้องขังได้ในกรณีต่อไปนี้

(1) ผู้ต้องขังไม่ยอมวางอาวุธ เมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้วาง

(2) ผู้ต้องขังที่กำลังหลบหนีไม่ยอมหยุด ในเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุดและไม่มีทางอื่นที่จะจับกุมได้

(3) ผู้ต้องขังตั้งแต่สามคนขึ้นไป ก่อการวุ่นวายหรือพยายามใช้กำลังเปิดหรือทำลายประตู รั้ว หรือกำแพงเรือนจำหรือใช้กำลังทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น และไม่ยอมหยุดในเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้หยุด

ถ้ามีเจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีอำนาจเหนือตนอยู่ในที่นั้นด้วย จะใช้อาวุธปืนได้ก็ต่อเมื่อ ได้รับคำสั่งจากเจ้าพนักงานผู้นั้นแล้วเท่านั้น.”

⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 21 “เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ใช้อำนาจที่ได้ให้ไว้ในหมวดนี้โดยสุจริต และตาม เงื่อนไขที่ระบุไว้ ไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งหรืออาญาในผลแห่งการกระทำของตน.”

บุคคลจะถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้ ในข้อ 10 ยังกล่าวอีกว่า ระบบราชทัณฑ์ต้องประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักโทษ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานะทางกฎหมาย ซึ่งกล่าวได้ว่าการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการลิดรอนเสรีภาพของบุคคลนั้น ผู้ใช้อำนาจจะกระทำได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น ไม่อาจกระทำได้โดยตนเอง

นอกจากนี้ การศึกษากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็พบว่า การบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ของผู้ต้องขังในกระบวนการชั้นบังคับโทษทางอาญาอย่างมาก กล่าวคือ หากผู้ต้องขังคนใดถูกล่วงละเมิดสิทธิ เสรีภาพ หรือได้รับการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย กฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดช่องทางการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้หลายช่องทาง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่มีอำนาจในการควบคุมดูแล หรือร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาได้โดยตรง ได้แย้ง ยื่นคำร้องต่อศาลในเรื่องที่ตนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพจากกระบวนการในชั้นบังคับโทษทางอาญา ซึ่งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะมีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งอันเกิดจากกระบวนการในชั้นบังคับโทษทางอาญาทั้งหลายไว้โดยเฉพาะ โดยตั้งเป็นแผนกคดีบังคับโทษทางอาญาในศาลยุติธรรมขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาทอันเกี่ยวกับกระบวนการบังคับโทษไว้โดยเฉพาะ

ส่วนในสหรัฐอเมริกา มีการบัญญัติไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 8 และมาตรา 14 ได้บัญญัติห้ามมิให้มีการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย ผิดปกติ และศาลในสหรัฐอเมริกายังได้พิพากษาโดยให้เหตุผลไว้ว่า การที่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำมีสิทธิลงโทษผู้ต้องขังได้นั้น ก็ย่อมไม่อาจแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกายของผู้ต้องขังได้ เพราะไม่สามารถจำกัดและควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่เรือนจำได้โดยเฉพาะการลงโทษทางกาย⁸

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการจะแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องการละเมิดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเกี่ยวกับชีวิตร่างกายได้นั้น ต้องไม่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำใช้ดุลพินิจในการที่จะปฏิบัติการลงโทษผู้ต้องขังได้เองในทันที แต่ทั้งนี้

⁸ ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) (น. 50-51). เล่มเดิม.

เจ้าพนักงานเรือนจำคงมีสิทธิควบคุมตัวไว้เพื่อรอการพิจารณาวินิจฉัยลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังนั้นต่อไป และเนื่องจากการลงโทษทางวินัยเป็นการปฏิบัติที่มีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพในชีวิต ร่างกายของผู้ต้องขังอย่างมาก ดังนั้น การพิจารณาวินิจฉัยเพื่อลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังจึงควรเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่ควรมีการตัดสินลงโทษโดยผิดพลาดหรือรุนแรงเกินกว่าเหตุหรือกลั่นแกล้งผู้ต้องขัง ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดให้การพิจารณาวินิจฉัยลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังนั้น เป็นการดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยความผิดและมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าว มีการรับฟังพยานหลักฐานและบันทึกข้อความที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้จัดทำขึ้นประกอบการพิจารณาวินิจฉัยความผิดนั้นว่าสมควรลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังนั้นหรือไม่ ประการใด และทำการบันทึกการวินิจฉัยไว้เป็นหลักฐานสามารถตรวจสอบได้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้แก่ผู้ต้องขัง

การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังในอันที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย การถูกทรมาน หรือการลงโทษที่ไม่เป็นธรรมจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ และเป็นการลดข้อครหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำไปในทางที่มีชอบ อีกทั้ง ยังทำให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นขั้นตอนที่สามารถตรวจสอบถึงความชอบธรรมได้มากยิ่งขึ้น

4.2.2.2 การทำงานของผู้ต้องขัง

การทำงานของผู้ต้องขังในอดีตยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษที่ใช้ควบคู่ไปกับการบังคับโทษจำคุก โดยมุ่งเน้นการอบรมแก้ไขให้ผู้ต้องขังกลับตัวเป็นพลเมืองดี ต่อมาก็เริ่มมีพัฒนาการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยให้การทำงานของผู้ต้องขังมีจุดประสงค์เพื่อการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังและทำให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานและการประกอบอาชีพ อันนำไปสู่ประโยชน์ในการประกอบอาชีพโดยสุจริตของผู้ต้องขังเมื่อผู้ต้องขังนั้นพ้นโทษไปแล้ว ซึ่งย่อมเป็นประโยชน์แก่ทั้งตัวผู้ต้องขังและสังคมด้วย⁹

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกฎหมายเฉพาะในเรื่องการบังคับโทษของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องขังไว้ด้วยเช่นกัน โดยปรากฏอยู่ในมาตรา 22-26 กล่าวโดยสรุปได้ว่า เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้ต้องขังต้องทำงานตามคำสั่ง โดยกฎหมายได้แยกออกเป็นกรณีคนต้องขังหรือคนฝากขังกับนักโทษเด็ดขาด ดังนี้

⁹ คำอธิบายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เรียงมาตรา (น. 475). เล่มเดิม.

1) คนต้องขังหรือคนฝากขัง กฎหมายกำหนดให้ต้องทำงานแต่เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความสะอาดหรืออนามัยของตน หรือการสุขาภิบาลในสวนใดส่วนหนึ่งแห่งเรือนจำ ส่วนกรณีของคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาอาจต้องทำงานเพื่อยังการบำรุงรักษา เรือนจำให้ดียิ่งขึ้น และหากประสงค์จะทำงานอย่างอื่นนอกจากที่กล่าวไว้เจ้าพนักงานเรือนจำก็มีอำนาจอนุญาตให้ทำได้

2) นักโทษเด็ดขาด กฎหมายกำหนดให้ต้องทำงานตามคำสั่งเจ้าพนักงานเรือนจำ โดยมีการกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย¹⁰ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่ให้ความคุ้มครองผู้ต้องขังบางประการ ได้แก่ การกำหนดให้มีวันหยุดทำงานเป็นกรณีพิเศษ¹¹ ข้อกำหนดห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำใช้แรงงานผู้ต้องขังในกิจการส่วนตัวของเจ้าพนักงานเอง¹² และกำหนดให้ผู้ต้องขังอาจได้รับการพิจารณาจ่ายรางวัลสำหรับกรณีที่ทำงานที่ได้ผลกำไร¹³ โดยมีการกำหนดรายละเอียดของการคำนวณรางวัลที่จะพิจารณาจ่ายแก่ผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงฉบับนี้ด้วย¹⁴

หากพิจารณาถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) ข้อ 8 ที่กำหนดว่า บุคคลจะถูกเอาตัวลงเป็นทาสมิได้ และจะถูบบังคับให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาสมิได้ บุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือ บังคับใช้แรงงานมิได้ ในประเทศที่การลงโทษจคุกควบกับการทำงานหนักเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง มิได้ห้ามการทำงานหนักตามคำพิพากษาที่ให้ลงโทษเช่นนั้นของศาลที่มีอำนาจ หมายความว่า จะต้องมีการมีคำสั่งไว้ในคำพิพากษาว่าให้ผู้ต้องขังทำงานประเภทใดได้ มิฉะนั้น เจ้าพนักงานเรือนจำก็ไม่มีอำนาจสั่งหรือบังคับให้ผู้ต้องขังทำงานโดยไม่เต็มใจ

¹⁰ ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

¹¹ กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 54 “นอกจากงานที่เกี่ยวข้องกับอนามัยของผู้ต้องขังและการสุขาภิบาลของเรือนจำ

(1) วันที่ 31 มีนาคมและวันที่ 1 เมษายน รวม 2 วัน

(2) วันฉลองรัฐธรรมนูญ 1 วัน

(3) วันเฉลิมพระชนมพรรษา 1 วัน

(4) สัปดาห์ละ 1 วัน

(5) วันอื่นใดที่รัฐมนตรีมีคำสั่งเป็นครั้งคราว.”

¹² กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 55 “ห้ามมิให้เจ้าพนักงานใช้ผู้ต้องขังทำงาน เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เว้นแต่อนุญาตไว้ในระเบียบข้อบังคับซึ่งกรมราชทัณฑ์อนุมัติ.”

¹³ กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 59 “หากงานหาผลประโยชน์มีกำไร ผู้ต้องขังต่อไปนี้จะได้รับการพิจารณาจ่ายรางวัล

(ก) ผู้ต้องขังที่มีส่วนร่วมมือในงานนั้น โดยตรง

(ข) ผู้ต้องขังที่ได้กระทำการอันจัดเป็นอุปสรรคสำคัญของงานนั้น.”

¹⁴ กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 59-63.

นอกจากนี้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของผู้ต้องขังไว้หลายประการ ได้แก่¹⁵

- 1) งานที่ให้ผู้ต้องขังทำนั้นจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการทรมานให้หลายจำ
- 2) ผู้ต้องขังพึงศึกษาให้ลงโทษแล้ว จะต้องทำงานภายในบังคับแห่งความสมบูรณ์ทางกายและจิตใจตามที่แพทย์ได้วินิจฉัย
- 3) ให้ผู้ต้องขังทำงานที่เกิดประโยชน์ในปริมาณพอที่จะไม่ให้เกินกำลังผู้ต้องขังตามจำนวนชั่วโมงทำงานปกติประจำวัน
- 4) งานที่จัดให้ผู้ต้องขังทำควรเป็นงานที่คงไว้หรือเพิ่มพูนสมรรถภาพของเขาที่จะทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริตเมื่อพ้นโทษไปแล้วเท่าที่สามารถทำได้
- 5) ควรจัดให้ผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เข่าว้ายได้รับการฝึกวิชาชีพในงานที่เป็นประโยชน์และบังเกิดผลกำไร
- 6) ผู้ต้องขังควรเลือกงานที่ตนประสงค์จะทำได้ภายในกรอบวิชาชีพที่เหมาะสมและตามความต้องการของทางการเรือนจำและการรักษาระเบียบวินัย

นอกจากนี้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญายังกล่าวไว้ด้วยว่าการทำงานในเรือนจำควรจะมีจัดรูปแบบ ลักษณะ วิธีการทำงานให้คล้ายกับสังคมภายนอกเรือนจำมากที่สุด โดยให้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการทำงานหรือการฝึกอาชีพนั้นเป็นหลัก มิใช่ผลกำไรที่ทางเรือนจำจะได้รับจากการใช้แรงงานผู้ต้องขัง¹⁶ อีกทั้งยังได้กำหนดถึงเรื่องต่าง ๆ โดยรวม ไม่ว่าจะเป็นการจ้างงาน การจ่ายค่าจ้าง สวัสดิการ ค่าชดเชย ค่าตอบแทน จำนวนชั่วโมงการทำงาน วันหยุด ฯลฯ ซึ่งกำหนดไว้ว่าควรจะต้องเป็นไปในลักษณะที่ตนเองเกี่ยวกับการทำงานของบุคคลทั่ว ๆ ไปภายนอกเรือนจำ หรือมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมื่อได้วิเคราะห์พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทย เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 6 สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และเปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) เห็นได้ชัดเจนว่ายังไม่มีความสอดคล้องต้องกันแต่อย่างใด บทบัญญัติในส่วนนี้ได้ถูก

¹⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 71.

¹⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 72.

กำหนดให้อยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำเพียงอย่างเดียว โดยมีได้คำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการฝึกวิชาชีพเลย และกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่มีบทพิจารณาเทียบเคียงให้มีความเหมาะสมใกล้เคียงกับกฎหมายแรงงานที่ใช้บังคับแก่ลูกจ้างหรือผู้ต้องขังใช้แรงงานซึ่งเป็นบุคคลทั่ว ๆ ไปนอกเรือนจำโดยสิ้นเชิง

นอกจากผู้ต้องขังจะไม่มีเสรีภาพในการทำงานในเรือนจำ โดยจะต้องทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ¹⁷ ตามที่กฎหมายได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้¹⁸ อีกทั้งกฎหมายยังบัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้ค่าจ้าง แต่ทั้งนี้อาจมีการแบ่งรายได้อันเกิดจากการงานของผู้ต้องขังให้เป็นรางวัลแก่ผู้ต้องขังก็ได้¹⁹ อันเป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวในชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยตรงแล้ว ยังพบว่าในทางปฏิบัติ การทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำ ทัณฑสถานในปัจจุบันของประเทศไทยนั้น จากการสอบถามผู้ต้องขังจึงทำให้ทราบเบื้องต้นว่า เมื่อมีการรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้ว ผู้ต้องขังทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา หรือเป็นนักโทษเด็ดขาด ก็จะต้องถูกจำแนกไปตามกองงานต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ “กองงานที่มียอดงาน”²⁰ และ “ไม่มียอดงาน”²¹ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 25 บัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้ค่าจ้าง แต่อย่างไรก็ตามอาจมีการจ่ายเงินปันผลจากการใช้แรงงานให้แก่ผู้ต้องขังได้ แต่เมื่อกลับมาดูข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นพบว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งเรียกว่า “หัวหน้ากองงาน” จะมอบหมายงานให้ผู้ต้องขังแต่ละคนรับผิดชอบ ซึ่งงานที่มอบหมายมิได้มีลักษณะเป็นการฝึกอาชีพหรือพัฒนาพฤตินิสัยแต่อย่างใด ซึ่งเป็นงานที่เน้นการใช้แรงงานอย่างหนัก โดยจากการสอบถามผู้ต้องขังที่ได้รับมอบหมายงานทำด้วยกระดาด

¹⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 22 “นักโทษเด็ดขาดต้องทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ.”

¹⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 23 “คนต้องขังและคนฝากต้องทำงานแต่เฉพาะที่เกี่ยวกับความสะอาดหรืออนามัยของตน หรือการสุขาภิบาลในส่วนตัวส่วนหนึ่งแห่งเรือนจำ
คนต้องขังระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกาอาจต้องทำงานเพื่อยังการบำรุงรักษาเรือนจำให้ดียิ่งขึ้น
ผู้ต้องขังคนใดสมัครเข้าทำงานอย่างอื่น ก็อาจอนุญาตให้ทำได้.”

¹⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 25 “ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้ค่าจ้าง แต่กฎกระทรวงที่กล่าวไว้ในมาตราก่อน อาจกำหนดให้แบ่งรายได้อันเกิดจากการงานของผู้ต้องขังโดยหักค่าใช้จ่ายออกเสียก่อนให้เป็นรางวัลแก่ผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานเรือนจำ”. ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทยข้อ 59-63.

²⁰ กองงานที่มียอดงาน ได้แก่ กองงานปั่นถ้วยกระดาด กองงานเย็บรองเท้า เป็นต้น ถือเป็นกองงานที่ใช้ในการลงโทษก็ได้ เช่น กรณีถ้ามีนักโทษคนไหนทำผิดวินัยก็จะถูกย้ายไปลงกองงานนี้.

²¹ สำหรับกองงานที่ไม่มียอดงาน ก็อย่างเช่น กองงานปลั๊กไฟ (จัดเรียงกล่องปลั๊กไฟใส่กล่อง) กองงานโรงเลี้ยง กองงานพัฒนาแดน.

เจ้าหน้าที่จะให้ผู้ต้องขังแต่ละคนรับผิดชอบงานให้ได้อย่างน้อยวันละ 4-5 กิโลกรัม (ประมาณ 2,000-2,500 ถ้วย) หากทำไม่เสร็จตามที่ได้รับมอบหมายก็จะถูกลงโทษ และอาจต้องจ่ายเงินเป็นค่าจ้างให้ผู้อื่นทำแทน หรือเรียกว่า “ตัดยอดงานกับหัวหน้ากองงาน” เมื่อจ่ายเงินแล้วก็จะไม่ต้องทำงาน ส่วนในเรื่องค่าตอบแทนในการทำงาน ที่เรียกว่า “เงินปันผล” นั้น หากผู้ต้องขังทำได้ตามที่ได้รับมอบหมายก็อาจได้รับเงินปันผลโดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 90-120 บาทเท่านั้น²²

ทั้งที่วัตถุประสงค์แท้จริงของการลงโทษก็เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ และขณะเดียวกันก็เป็นการให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้รับการฝึกอาชีพ ได้รับความรู้ ความสามารถ และพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อให้สามารถกลับออกไปสู่สังคมภายนอกได้อย่างปกติและหาเลี้ยงชีพได้โดยสุจริต แต่กลับพบว่าในความเป็นจริงแล้วที่เป็นอยู่กลับไม่เป็นเช่นนั้น การทำงานกลับทำให้ผู้ต้องขังมีความเครียดเพิ่มเข้าไปอีก เหมือนเป็นการซ้ำเติมผู้ต้องขังที่ทุกข์ทรมานอยู่แล้วให้ทุกข์มากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ควรจะได้รับการแก้ไขโดยเร็ว

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ตามหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังและตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น ผู้ต้องขังเป็นปัจเจกชนซึ่งต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับบุคคลทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน การที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกไปจากสังคมก็เพียงเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้วยเหตุผลบางประการอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด แต่ข่อมไม่สูญเสียไปซึ่งสิทธิในความเป็นมนุษย์ และชอบที่จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปในสังคม ดังนั้น การให้ผู้ต้องขังทำงานในลักษณะที่เป็นอยู่ในเรือนจำในปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมและไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังเองไม่มีสิทธิเรียกร้องใด ๆ ให้ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากการทำงานของผู้ต้องขังกรณีดังกล่าวไม่อยู่ภายใต้กฎหมายแรงงาน แต่เป็นเพียงการทำงานที่เกิดจากการบังคับใช้แรงงานตามนโยบายของรัฐไม่ใช่เกิดจากสัญญาจ้างแรงงาน²³

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การให้ผู้ต้องขังทำงานควรอยู่ภายใต้กฎหมายแรงงานเช่นเดียวกับแรงงานทั่วไปในสังคมภายนอกเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็นชั่วโมงการทำงาน อัตราค่าจ้าง สวัสดิการ ลูกจ้าง เป็นต้น โดยควรให้บริษัทเอกชนหรือบุคคลที่ประสงค์จะจ้างงานผู้ต้องขังอาจทำการแสดงความประสงค์ไว้ต่อกรมแรงงาน และกรมราชทัณฑ์²⁴ เพื่อจัดสรรงานให้แก่ผู้ต้องขังภายในเรือนจำ

²² เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย). (2555, มกราคม 25). <http://prachatai.com/journal/2012/01/38931>.

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีแรงงานที่ 2241/2525.

²⁴ กรมราชทัณฑ์ สำนักพัฒนาพฤตินิสัย ส่วนบริหารแรงงานและเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ ได้มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้บุคคลภายนอกทราบถึงการจ้างแรงงานผู้ต้องขัง โดยรายได้ส่วนหนึ่งผู้ต้องขังจะได้รับ

ต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดของการจ้างงานและมีการทำสัญญากับผู้ต้องขังอย่างชัดเจน เสมือนการจ้างงานภายนอกเรือนจำ ซึ่งเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปย่อมมีหน้าที่การงานรองรับ หรืออาจใช้ประโยชน์จากการทำงานดังกล่าวไปพัฒนาเป็นอาชีพของตนเองได้อย่างยั่งยืนเมื่อพ้นโทษ และการมีกฎหมายรองรับก็เท่ากับเป็นการคุ้มครองการทำงานของผู้ต้องขังเช่นเดียวกับที่สังคมจำเป็นจะต้องมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานบังคับใช้แก่นายจ้างและลูกจ้างทั่ว ๆ ไปนั่นเอง ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง คคืออาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners)

4.3 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication)

4.3.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารของบุคคลทั่วไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้การรับรองคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนพลเมืองโดยทั่วไปในเรื่องการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย ในมาตรา 36 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

4.3.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง

ส่วนมาตรการที่เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิในเรื่องการติดต่อสื่อสารให้แก่ผู้ต้องขังโดยเฉพาะนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพบว่าการใช้วิธีคุมขังโดยห้ามติดต่อโลกภายนอกเป็นการนำไปสู่การทรมาน²⁵ และอาจเป็นการละเมิด กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ในข้อที่ 7 และข้อ 10 อีกด้วย²⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยังมีความเห็นว่ากฎหมายภายในของแต่ละประเทศ จะต้องมิบัญญัติว่าด้วยการห้ามการคุมขังที่

เป็นรางวัลปันผลไว้ใช้จ่ายระหว่างต้องโทษ และเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงานของผู้ต้องขังก่อนกลับสู่สังคมภายนอกเมื่อพ้นโทษออกไปสามารถหางานทำในสถานประกอบการและมีรายได้.

²⁵ ข้อสังเกตเบื้องต้นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน กรณีเปรู เอกสารสหประชาชาติ UN Doc. CCPR/C/79/Add.67 ข้อหน้า 18 และ หน้า 24 ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 1996.

²⁶ ดูกรณีระหว่าง Albert Womah Mukong และ Cameroon, (458/1991), 21 กรกฎาคม 1994 เอกสารสหประชาชาติ UN Doc. CCPR/C/51/D/458/1991; และกรณีระหว่าง El-Megreisi และ Libyan Arab Jamahiriya, (440/1990), 23 มีนาคม 1994, เอกสารสหประชาชาติ UN Doc. CCPR/C/50/D/440/1990.

ไม่อนุญาตให้ติดต่อกับโลกภายนอกเพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่เลวร้าย²⁷ และนอกจากนี้ ยังมีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) ซึ่งได้มีการกำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารไว้ในข้อ 17 ว่าบุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ คือหากจะต้องมีการจำกัดสิทธินี้ไว้ก็อาจกระทำได้โดยการบัญญัติกฎหมายรองรับและมีเหตุผลอันสำคัญประกอบ

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ อาจนำเรื่องการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังมาแยกพิจารณาตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ออกเป็น 3 กรณีดังต่อไปนี้

4.3.2.1 การคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารกับญาติและบุคคลทั่วไป

จากการศึกษาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับเรื่องการให้ความคุ้มครองสิทธิส่วนตัวผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication) ไว้เช่นกัน โดยมีปรากฏอยู่ในข้อ 37-39 ซึ่งกำหนดให้พึงอนุญาตให้ผู้ต้องขังได้รับการติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนของเขาอย่างสม่ำเสมอทั้งทางจดหมายและโดยการเข้าเยี่ยมในเรือนจำ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่อาจเข้าควบคุมการติดต่อดังกล่าวได้เพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

หากได้พิจารณาถึงกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแล้ว พบว่ามีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการที่จะติดต่อกับบุคคลภายนอกและได้รับการเยี่ยมเป็นประจำ โดยกำหนดว่าระยะเวลาเยี่ยมอย่างน้อยเดือนละ 1 ชั่วโมง ทั้งนี้เพราะเห็นว่าการเยี่ยมจะเกิดประโยชน์และส่งผลดีต่อการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังในการกลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อกับญาติของตนและบุคคลที่ตนประสงค์จะติดต่อได้โดยทางจดหมาย ซึ่งในการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังอาจกระทำได้โดยอาศัยเหตุผลทางด้านการรักษาความปลอดภัยและการรักษาความสงบในเรือนจำ และการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเพราะเกรงว่าการติดต่อทางจดหมายนั้นจะเป็นผลร้ายต่อผู้ต้องขัง เท่านั้น

ส่วนในสหรัฐอเมริกานั้น ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาได้มีคำพิพากษาห้ามการตรวจจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ รวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการติดต่อกันทางจดหมายระหว่างนักโทษกับบุคคลที่อยู่นอกเรือนจำ การตรวจจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้ แต่ห้ามอ่าน

²⁷ ข้อเสนอแนะทั่วไป 20 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ย่อหน้า 11.

ข้อความในจดหมาย การเยี่ยมนักโทษในเรือนจำได้รับการขยายเวลาให้มากขึ้น และสะดวกยิ่งขึ้น ในวันหยุดหรือในเวลาเย็น และได้ยกเลิกข้อจำกัดในเรื่องจำนวนและการแต่งกายของผู้มาเยี่ยมด้วย

ส่วนตามกฎหมายไทยซึ่งมีเพียงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 33 ที่กำหนดสิทธิความเป็นส่วนตัวในเรื่องการติดต่อสื่อสารไว้ ซึ่งบัญญัติไว้แต่เพียงว่าผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะทนายความ²⁸

และต่อมาในปี พ.ศ. 2547 มีการออกข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าคูักิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547²⁹ ขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้นมา โดยมีสาระสำคัญอันเป็นข้อจำกัดสิทธิในความเป็นส่วนตัวที่ไม่สมควร ในข้อ 13 ที่กำหนดว่า

“ผู้ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขัง ต้องพูดภาษาไทย และออกเสียงให้ดังพอที่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมอยู่ ณ ที่นั้น ได้ยิน จะพูดภาษาอื่นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

ในกรณีเรือนจำจัดให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังโดยการพูดคุยผ่านเครื่องมือสื่อสาร ผู้ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อจะต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่ฟังการสนทนา บันทึกเสียง และตัดการสื่อสาร หากเห็นว่าข้อความที่สนทนาเป็นไปโดยไม่เหมาะสม”

ผู้เขียนเห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการที่จะติดต่อกับบุคคลอื่นเกินสมควร เนื่องจากการที่บุคคลภายนอกจะเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังได้จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว และยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสถานที่ที่จัดให้มีการเยี่ยมต้องเป็นสถานที่ที่ทางเรือนจำจัดไว้เท่านั้น ซึ่งอยู่ในสายตาของเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างใกล้ชิดอยู่แล้ว การที่ผู้ต้องขังได้มีโอกาสพบปะและสนทนากับบุคคลผู้มาเยี่ยม ซึ่งอาจเป็นญาติหรือคนใกล้ชิด ได้มีโอกาสสนทนาซึ่งกันและกันในระยะเวลาอันจำกัด ย่อมไม่มีเหตุอันสมควรที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรับรู้ข้อความการสนทนานั้น อันถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้ต้องขังเกินสมควรโดยใช่เหตุ

จากบทบัญญัติ มาตรา 36 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังมีสิทธิส่วนตัวที่จะติดต่อกับผู้อื่นได้ แต่สิทธิดังกล่าวนี้ก็อาจถูกจำกัดไว้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้จะกระทำได้แต่เพื่อ

²⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 33 “ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเขียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะ อย่างยิ่งจากทนายความที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีวางไว้.”

²⁹ ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

การรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งจากการศึกษาไม่พบว่า มีกฎหมายฉบับใดหรือกฎ ระเบียบใด ๆ ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจตรวจสอบและอ่านข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังที่ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ แต่ในทางปฏิบัติโดยทั่วไปกลับพบว่าเรือนจำทุก ๆ แห่งจะทำการตรวจสอบและอ่านข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังที่มีการส่งเข้าออก โดยอาศัยเหตุผลว่าเป็นการที่จะรักษาความปลอดภัยภายในเรือนจำ³⁰ ปัญหาที่ควรนำมาพิจารณาบทวนคือกรณีดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หรือไม่ ทั้งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็มีได้บัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานไว้โดยตรงในอันที่จะลิดรอนสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการที่จะติดต่อกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้โดยเสรี

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่าวิธีการปฏิบัติหรือความเป็นจริงที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนั้น การส่งจดหมายระหว่างผู้ต้องขังภายในเรือนจำกับบุคคลภายนอกเรือนจำจะมีการส่งเข้าออกทุกวันทำการ จดหมายทุกฉบับที่มีการส่งออกไปภายนอกเรือนจำต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำก่อนทุกครั้งเสมอ โดยมีเหตุผลว่าเพื่อเป็นการคัดกรองเนื้อหาหรือข้อความที่ไม่เหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น การติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างขบวนการค้ายาเสพติด เป็นต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการตรวจสอบโดยละเอียด แต่ในทางกลับกันแล้วก็ถือว่าเป็นช่องทางที่เจ้าหน้าที่จะกระทำการ โดยมีขอบอันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนตัวของผู้ต้องขังได้ โดยเฉพาะจดหมายที่มีการร้องเรียนเจ้าหน้าที่เรือนจำ เช่น จดหมายของผู้ต้องขังที่ร้องเรียนว่าได้รับความเดือดร้อนจากการถูกบังคับให้ทำงานอย่างหนักและคนไม่ประสงค์ที่จะทำ จดหมายที่มีการบอกเล่ารายละเอียดที่เกี่ยวกับความเสื่อมเสียอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำนั้น เช่น กล่าวอ้างว่าผู้ต้องขังถูกข่มขืนโดยไร้เหตุผล การถูกผู้ต้องขังด้วยกันรุมทำร้าย หรือการทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ต้องขังภายในเรือนจำ การฆ่าตัวตายภายในเรือนจำ เป็นต้น จดหมายเหล่านี้จะถูกทำลายและไม่มีการส่งออกไปภายนอกเรือนจำ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ต้องขังซึ่งเป็นผู้เขียนข้อความในจดหมายดังกล่าวจะถูกเจ้าหน้าที่เรียกมาสอบถามและว่ากล่าว หรือในบางกรณีก็อาจถูกลงโทษด้วยการข่มขืน เพราะเหตุผลว่าเป็นผู้ที่ทำให้เรือนจำได้รับความเสื่อมเสียหรือเสียหาย³¹

ด้วยเหตุนี้ นอกจากการกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนตัวของผู้ต้องขังอย่างมากอันเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ขัดต่อข้อกำหนดมาตรฐาน

³⁰ นักโทษเดือดดาลกับสิทธิทางกฎหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 63). เล่มเดิม.

³¹ ตอนจบ เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย). (2555, มกราคม 27). <http://prachatai.com/journal/2012/01/38960>.

ขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา รวมถึงขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เกินสมควรแล้ว ยังกระทบไปถึงความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และการได้รับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่เรือนจำอีกด้วย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า การทำหน้าที่ตรวจตราของเจ้าพนักงานเรือนจำก็ถือว่าเป็นการอันจำเป็น แต่ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ เช่น ในเรื่องของการบังคับให้เจ้าพนักงานเรือนจำต้องรับรู้ถึงการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังกับผู้ที่มาติดต่อเยี่ยมหรือการตรวจตราจดหมายของผู้ต้องขังโดยมีการเปิดอ่านข้อความก่อนส่งให้ผู้ต้องขังหรือส่งออกนอกเรือนจำนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเกี่ยวกับเรื่องการติดต่อสื่อสารมากเกินสมควร การตรวจตราภายนอกเพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำก็ย่อมเพียงพอแล้ว เช่น กรณีที่ผู้มาติดต่อขอเยี่ยมผู้ต้องขัง กฎหมายได้กำหนดว่าจะต้องจัดให้เยี่ยมเฉพาะในสถานที่ที่ทางเรือนจำกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งมีเจ้าพนักงานเรือนจำดูแลอยู่ก็จะเป็นการเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดกำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องได้รับรู้ข้อความในการสนทนานั้น ๆ ด้วย ส่วนในเรื่องการส่งจดหมายนั้น เพียงแต่เจ้าพนักงานตรวจตราภายนอกก็เพียงพอแล้วไม่มีความจำเป็นอย่างใดที่จะต้องเปิดอ่านข้อความในจดหมายนั้น ทั้งนี้อาจมีข้อยกเว้นสำหรับนักโทษเด็ดขาดในความผิดร้ายแรงซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อสังคมและประเทศชาติ อันเป็นการใช้เหตุผลเพื่อรักษาความสงบในเรือนจำและความปลอดภัยของประเทศชาตินั่นเอง โดยเป็นไปตามแนวทางเดียวกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศสหรัฐอเมริกา

4.3.2.2 การคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารและการเยี่ยมพิเศษในวันพบญาติและการเยี่ยมผู้ต้องขังป่วย

สำหรับการราชทัณฑ์ในประเทศไทยก็ได้มีการให้สิทธิผู้ต้องขังในการเยี่ยมไว้เช่นกัน โดยแบ่งออกเป็น

1) การเยี่ยมผู้ต้องขังในกรณีปกติ ผู้ต้องขังและผู้มาเยี่ยมจะสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้โดยมีลูกกรงเหล็กหรือลวดตาข่ายกั้นไว้ระหว่างผู้ต้องขังกับผู้มาเยี่ยม แต่จากการศึกษาพบว่าในบางประเทศจะแบ่งประเภทเรือนจำไว้ โดยเรือนจำประเภทที่มีความมั่นคงต่ำซึ่งใช้คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษเล็กน้อย และเป็นผู้ที่ไม่มียุทธภัย การเยี่ยมผู้ต้องขังซึ่งอยู่ในเรือนจำที่มีความมั่นคงต่ำนี้จะสามารถเข้าเยี่ยมกันแบบใกล้ชิดได้ ผู้ต้องขังกับผู้มาเยี่ยมสามารถที่จะนั่งพูดคุยกันอย่างใกล้ชิดภายในห้องเยี่ยม นอกจากนี้อาจมีการรับประทานอาหารร่วมกันหรือทำกิจกรรมเล็กน้อยร่วมกันภายในสถานที่ที่จัดไว้สำหรับเยี่ยมได้ด้วย การเปิดโอกาสให้เยี่ยมในลักษณะนี้จะทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้สึกผ่อนคลายจากความเครียด มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลดีและต้องตาม

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (rehabilitation) และยอมทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีความคิดที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

อย่างไรก็ตาม อาจมีภาระในด้านงบประมาณ อาคาร สถานที่ และความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำได้ ซึ่งกระบวนการในการจำแนกประเภทผู้ต้องขัง และประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ สามารถช่วยแก้ปัญหาในเรื่องความมั่นคงปลอดภัยลงไปได้³²

ทั้งนี้ การเชื่อมโยงในลักษณะดังกล่าวข้างต้นได้มีการนำมาใช้ในประเทศไทย โดยจัดเป็นเทศกาลที่เรียกว่า “วันพบญาติ” ซึ่งจะจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง โดยอนุญาตให้ผู้ต้องขังประเภทที่อยู่ในเกณฑ์ที่มีความประพฤติดี เคารพกฎหมายและข้อบังคับ ไม่เคยกระทำความผิดวินัยของทางเรือนจำ ได้รับโอกาสให้พบปะกับญาติอย่างใกล้ชิดภายในสถานที่ที่ทางเรือนจำจัดเตรียมไว้ให้สำหรับการเยี่ยมหรือพบปะกัน โดยผู้ต้องขังและญาติที่มาเยี่ยมสามารถรับประทานอาหาร พุดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่มีสิ่งกีดกันแต่อย่างใด³³

นอกจากการให้สิทธิผู้ต้องขังที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกและญาติตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็จะมีข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547³⁴ ที่กำหนดหลักเกณฑ์อันเป็นการจำกัดสิทธิในเรื่องการเยี่ยมการติดต่อจากบุคคลภายนอกและญาติเท่านั้น มิใช่บทคุ้มครองหรือรับรองสิทธิในเรื่องนี้แต่อย่างใด ซึ่งข้อกำหนดที่เป็นการจำกัดสิทธินี้ก็เช่น กำหนดว่าบุคคลภายนอกจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการเรือนจำจึงจะเข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังได้ ผู้เข้าเยี่ยมต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรที่ออกโดยทางราชการที่ปรากฏภาพถ่ายมาแสดงและให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐานด้วย³⁵ ผู้ต้องขังที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกนั้นจะต้องเป็นผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมหรือไม่ใช่ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัย โดย

³² จาก เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ หน่วยที่ 1-8 (น. 370), โดย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, 2551, กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ออกข้อบังคับโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

³⁵ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547. ข้อ 7.

ตัดการเยี่ยม³⁶ และการเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังจะต้องอยู่ภายในบริเวณที่เรือนจำกำหนดไว้เท่านั้น³⁷ เป็นต้น

2) การเยี่ยมผู้ต้องขังในกรณีที่ผู้ต้องขังนั้นป่วย ตามกฎหมายไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังที่ป่วยได้รับการเยี่ยมเป็นกรณีพิเศษไว้ในข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ซึ่งจะปรากฏอยู่ในหมวด 6 เรื่องการเยี่ยมผู้ต้องขังป่วย โดยมีสาระสำคัญอยู่ในข้อ 30 ที่กำหนดว่า “ผู้ต้องขังคนใดที่เจ็บป่วยอาการหนักและได้รับการรักษาตัวอยู่ในทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำ หากผู้อำนวยการทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือผู้บัญชาการเรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังนั้นได้รับการเยี่ยมจากญาติภายในทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำก็ได้แล้วแต่กรณี โดยพิจารณาจากรายงานของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสถานพยาบาลนั้น” และข้อ 31 ที่กำหนดว่า “ให้มีการเยี่ยมจากญาติผู้ต้องขังป่วยได้ในระหว่างวันและเวลาราชการปกติโดยให้จัดเยี่ยมในทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำหรือสถานใดอันสมควร แต่ต้องเป็นสถานที่ที่ญาติและผู้ต้องขังได้สนทนากันอย่างใกล้ชิด และเยี่ยมได้ครั้งละไม่เกิน 30 นาที”

นอกจากนี้ยังมีการจำกัดบุคคลที่มีสิทธิได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องขังป่วยไว้ในข้อ 33 โดยกำหนดว่า “ญาติต่อไปนี้เท่านั้นที่จะได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องขังป่วย

- (1) บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย
- (2) สามีหรือภรรยา
- (3) บุตร ธิดา หรือหลาน
- (4) พี่น้องร่วมบิดา มารดา หรือร่วมแต่บิดา หรือมารดาเดียวกัน
- (5) บุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด หรือผู้ที่ผู้ต้องขังป่วยร้องขอ”

จากข้อบังคับดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการบังคับโทษของประเทศไทยเองก็ได้มีการคำนึงถึงความสำคัญของผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอยู่พอสมควร แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าข้อบังคับดังกล่าวข้างต้นได้กำหนดหลักเกณฑ์บางประการในลักษณะที่มีความเคร่งครัดมากเกินไป กล่าวคือ บุคคลผู้ได้รับสิทธิตามข้อบังคับนี้จะต้องเป็นผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอาการหนักและ

³⁶ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2547. ข้อ 8.

³⁷ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พ.ศ. 2547. ข้อ 11.

รักษาตัวอยู่ในทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำ ทั้งจะต้องได้รับการอนุญาตให้เยี่ยมได้จากผู้อำนวยการทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือผู้บัญชาการเรือนจำเป็นรายกรณี ซึ่งการกำหนดให้เฉพาะผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอาการหนักเท่านั้นที่มีสิทธิได้รับการเยี่ยมอย่างใกล้ชิดนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าผู้ต้องขังทุกคนที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำทัณฑสถานย่อมถูกรีดรอนสิทธิเสรีภาพและมีความทุกข์ทรมานจากการถูกจำกัดเสรีภาพอยู่แล้ว เมื่อเกิดการเจ็บป่วยซึ่งต้องมีการรักษาตัวอยู่ในทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์หรือสถานพยาบาลของเรือนจำจึงสมควรได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดด้วยเช่นเดียวกันทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อเป็นการเยียวยาทั้งสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้ต้องขังนั่นเอง จึงเห็นสมควรว่าข้อบังคับควรใช้คำว่า “ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย” เท่านั้น เพื่อเป็นการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในกรณีพิเศษเมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้น

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าข้อบังคับดังกล่าว ในข้อ 31 กำหนดเวลาเยี่ยมผู้ต้องขังป่วยไว้อย่างเคร่งครัดว่าต้องเป็นวันและเวลาราชการตามปกติและมีสิทธิเยี่ยมได้เพียงครั้งละไม่เกิน 30 นาทีเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลาดังกล่าวไม่เพียงพอสำหรับการพบปะ พูดคุย การให้กำลังใจและการดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ในอาการเจ็บป่วย และไม่ควรมีการกำหนดกรอบเวลาไว้เคร่งครัดเช่นนี้แต่ควรได้รับการพิจารณาเป็นรายกรณีไป ซึ่งข้อบังคับ ข้อ 30 ก็ได้วางหลักเกณฑ์การอนุญาตว่าจะต้องให้ผู้บัญชาการทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือผู้บัญชาการเรือนจำอนุญาตให้เยี่ยมโดยพิจารณารายงานของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสถานพยาบาลนั้นประกอบอยู่แล้ว ดังนี้ การกำหนดเวลาให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องขังป่วยจึงควรให้เป็นดุลพินิจของผู้บัญชาการทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือผู้บัญชาการเรือนจำโดยกำหนดตามควรแก่กรณีแห่งความจำเป็น และพิจารณารายงานของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสถานพยาบาลนั้นประกอบ น่าจะทำให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4.4 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy)

4.4.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวการอยู่หรือพักอาศัยของบุคคลทั่วไป

สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับการอยู่หรือพักอาศัย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนพลเมืองทั่วไปได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ในมาตรา 33 กำหนดว่าบุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน และได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่รโหฐาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และในมาตรา 34 ยังให้สิทธิแก่พลเมืองทั่วไปไว้อีกด้วยว่าบุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการ

เดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

การให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในเรื่องการอยู่อาศัย การเดินทาง และการเลือกถิ่นที่อยู่ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 33 และมาตรา 34 ดังกล่าวมานี้ย่อมไม่อาจนำมาใช้คุ้มครองแก่ผู้ต้องขังได้อย่างแน่นอน เนื่องจากเหตุผลที่ต้องมีการแยกตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ในระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

4.4.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวการอยู่หรือพักอาศัยของผู้ต้องขัง

การรับรองคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการอยู่หรือพักอาศัยของผู้ต้องขังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเองก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิความเป็นส่วนตัวในเรื่องการพักอาศัยของผู้ต้องขังไว้เช่นกัน โดยเน้นย้ำว่า “เพื่อการรับประกันอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องมีข้อกำหนดให้นำตัวผู้ถูกคุมขังไปยังสถานที่ที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการให้เป็นสถานคุมขัง โดยจะต้องมีการลงทะเบียนชื่อของบุคคลที่ถูกคุมขัง สถานที่คุมขัง รวมทั้งชื่อผู้ที่รับผิดชอบดูแลสถานที่คุมขัง โดยจัดเก็บแบบการลงทะเบียนไว้ให้พร้อมที่ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งญาติและเพื่อนของผู้ต้องขังด้วย”³⁸ และนอกจากนี้ในหลักการว่าด้วยการปกป้องบุคคลทุกคนจากการถูกคุมขังหรือจำคุกทุกรูปแบบของสหประชาชาติยังได้กำหนดไว้ด้วยว่า “เพื่อเป็นการกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด จะต้องมีการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังอย่างสม่ำเสมอโดยบุคคลที่มีคุณสมบัติและมีประสบการณ์ที่ได้รับการแต่งตั้งและรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่แท้จริง ซึ่งจะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่แยกจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลสถานที่ใช้ในการคุมขังหรือสถานที่ลงโทษจำคุกบุคคลที่ถูกคุมขังหรือจำคุกต้องได้รับสิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างอิสระและเป็นความลับกับบุคคลที่เข้ามาเยี่ยมสถานที่คุมขังหรือจำคุก ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้แน่ใจในเรื่องความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในสถานะนั้น” ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักการข้อที่ 29

³⁸ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ข้อเสนอแนะทั่วไป 20 ข้อ 7 (การประชุมครั้งที่สี่สิบสี่ ในปี 1992) และเอกสารรวมความเห็นทั่วไปและข้อเสนอแนะทั่วไปที่ได้รับการรับรองโดยกลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่จัดตั้งขึ้น โดยสนธิสัญญา ดูเอกสารสหประชาชาติ U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.1. at 30 (1994), para. 11.

ส่วนในประเทศไทยมีกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479³⁹ หมวด 4 การควบคุมผู้ต้องขัง ข้อ 31⁴⁰ ได้จำกัดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการพักอาศัยไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งกำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องใช้อำนาจในการสั่งให้ผู้ต้องขังขึ้นเรือนนอนและออกจากเรือนนอนเป็นเวลาตามที่กำหนดไว้ คือ ผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในเรือนนอนตั้งแต่ 18.00 น. – 6.00 น. เท่านั้น นับเป็นเวลา 12 ชั่วโมง ทั้งนี้ มิได้มีการคำนึงถึงขนาดที่พักอาศัยของผู้ต้องขังประกอบด้วย ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับสถานที่ที่จัดเป็นเรือนนอนของผู้ต้องขังซึ่งมีลักษณะคับแคบและแออัดอย่างมาก โดยพื้นที่เรือนนอนมีความเบียดเสียด⁴¹ ผู้ต้องขังจะต้องใช้ชีวิตอยู่ในสภาพเรือนนอนที่ไม่ได้มาตรฐานและแออัดเป็นเวลาถึง 12 ชั่วโมง ต่อ 1 วัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาสุขภาพจิตและสุขภาพร่างกาย การเกิดโรคระบาด วัณโรค โรคติดต่อ ได้อย่างง่ายดายแล้ว ยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกาย การพักอาศัย การมีที่อยู่หลับนอนของผู้ต้องขังเกินสมควรอีกด้วย

นอกจากนี้ ที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับมาตรฐานของที่พักอาศัยของผู้ต้องขังในเรือนจำ ไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทยฉบับที่ 33 พ.ศ. 2535 ว่าด้วยการระบายอากาศในอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่โดยวิธีกล⁴² ไว้ก็ไม่ปรากฏว่ามีกฎ ระเบียบใด ๆ ที่กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องมาตรฐานการให้สิทธิในความเป็นส่วนตัวในเรื่องที่พักอาศัยสำหรับผู้ต้องขังไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเรือนจำประเทศไทยประสบกับปัญหาจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำและพื้นที่ของเรือนจำไม่เพียงพอที่จะรองรับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ แม้จะมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อกำหนดมาตรฐานเรื่องพื้นที่และที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ต้องขัง แต่ก็ยังไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้จริงอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตาม การจัดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิตามมาตรฐานสากลในเรื่องความเป็นอยู่ส่วนตัวเกี่ยวกับที่พักอาศัยสำหรับผู้ต้องขังนั้น ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งอันจะมีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ การดำรงชีวิตประจำวันของ

³⁹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 54 ตอนที่ 6 วันที่ 26 เมษายน 2480.; ซึ่งในการศึกษานี้จะใช้คำว่า “กฎกระทรวง.”

⁴⁰ กฎกระทรวง ข้อ 31 “ให้นำผู้ต้องขังเข้าห้องขังเวลา 18.00 นาฬิกา และนำออกจากห้องขังเวลา 6.00 นาฬิกา หากกำหนดเวลานี้ไม่เหมาะแก่กิจการหรือสภาพการณ์แห่งเรือนจำ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำกำหนดเวลาใหม่ เมื่ออธิบดีอนุมัติแล้วให้ใช้ได้.”

⁴¹ ในปัจจุบันมีพื้นที่เฉลี่ยคิดเป็น 1.65 ตารางเมตรต่อคน และในแต่ละห้องจะมีผู้ต้องขังอาศัยอยู่รวมกันประมาณ 20-25 คน.

⁴² กฎกระทรวง ฉบับที่ 33 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522.

ผู้ต้องขังที่จำเป็นจะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดขอบเขตและบริเวณอันมีความคับแคบและไม่ได้มาตรฐาน

อย่างไรก็ดี สำนักทัณฑวิทยาได้มีบันทึกสำนักทัณฑวิทยา กำหนดรายละเอียดและมาตรฐาน เป็นแนวทางปฏิบัติภายในเรือนจำไว้เช่นกัน เช่น การกำหนดมาตรฐานของลักษณะของเรือนนอน ขนาดของพื้นที่เรือนนอนต่อคน กำหนดระบบการระบายอากาศ ระบบการกำจัดของเสีย ลักษณะของห้องน้ำห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอแก่จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ⁴³ แม้ว่าแนวทางปฏิบัติที่สำนักทัณฑวิทยากำหนดขึ้นดังกล่าวนี้จะมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ แต่ความเป็นจริงแล้วก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามที่ปรากฏในบันทึกสำนักทัณฑวิทยาได้ เพราะเป็นการยากที่จะขยายพื้นที่ของเรือนจำแต่ละแห่งโดยจัดระบบระเบียบ การวางเรือนนอนและสถานที่ต่าง ๆ ในเรือนจำเสียใหม่ อีกทั้งบุคลากรที่มีจำนวนไม่เพียงพออยู่แล้วหากจะปรับปรุงดังที่กล่าวมาก็ย่อมจะต้องเพิ่มจำนวนบุคลากรให้เพียงพอตามไปด้วย

ตามมาตรฐานสากล ได้มีการกำหนดพื้นที่นอนของผู้ต้องขังที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานไว้ 1 คนต่อพื้นที่นอน 7.5 ตารางเมตร ส่วนในประเทศไทยนั้นกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของพื้นที่นอนสำหรับผู้ต้องขังไว้ 1 คนต่อพื้นที่นอน 2.25 ตารางเมตร โดยจะต้องมีการระบายอากาศในห้องขังอยู่ในเกณฑ์ที่ดีด้วย แต่ในปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่สถานที่ที่จะรองรับจำนวนผู้ต้องขังนั้นมีเท่าเดิม จึงทำให้มีพื้นที่นอนสำหรับผู้ต้องขัง 1 คนต่อ 0.85 ตารางเมตร เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานถึง 3 เท่า

ตามที่คุณเขียนได้ทำการค้นคว้าพบว่ามีคำบอกกล่าวของผู้ต้องขังที่แสดงถึงลักษณะการอยู่ในเรือนนอนว่าในแต่ละแดนจะมีขนาดเรือนนอนที่แตกต่างกันออกไป เล็กบ้างใหญ่บ้าง ในแต่ละห้องจะมีผู้ต้องขังอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนหลายสิบชีวิตขึ้นอยู่กับขนาดของห้อง เมื่อขึ้นเรือนนอนแล้วก็มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจนับจำนวนผู้ต้องขัง จากนั้นก็ต่างคนต่างปูที่นอนของตนเอง จากนั้นทางเรือนจำก็จะเปิดโทรทัศน์ให้ผู้ต้องขังดูภายในเรือนนอนนั้น โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เข้าเวรในเวลา นั้นจะเป็นผู้ทำหน้าที่เปิด-ปิดตามเวลา และโทรทัศน์จะถูกปิดลงโดยพร้อมกันทุกแดน ในเวลา 21.30 น. โดยประมาณ เป็นสัญญาณให้ผู้ต้องขังนอนนั่นเอง⁴⁴

⁴³ บันทึกสำนักทัณฑวิทยาที่ ขธ. 0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

⁴⁴ ตอนจบ เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย). (2555, มกราคม 27). <http://prachatai.com/journal/2012/01/38960>.

เนื่องจากสภาพเรือนจำของประเทศไทยมีลักษณะเป็นห้องขังรวม และจากปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังต้องอาศัยอยู่กันอย่างแออัด อันมีผลต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง อันมีแนวโน้มให้เกิดเป็นปัญหาด้านสุขภาพกายและจิตเสื่อม ปัญหาการเกิดโรคติดต่อ โรคระบาดต่าง ๆ ตามไปด้วย เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง โรคเครียด เป็นต้น อันจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง โดยกรมราชทัณฑ์ไม่สามารถที่จะให้บริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ต้องขังได้อย่างเพียงพอตามมาตรฐานสากลที่กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องอาศัยอยู่ในเรือนนอนที่มีขนาดกว้างพอสมควร มีเตียงนอนเป็นเอกเทศ มีการดำเนินการด้านสุขาภิบาลที่ดีเพื่อให้เรือนจำและเรือนนอนมีความสะอาด อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดหลายประการทำให้เรือนจำทัณฑสถานในประเทศไทย ไม่สามารถจัดการในด้านที่อยู่อาศัยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลได้ ซึ่งสาเหตุประการสำคัญได้แก่การมีผู้กระทำความผิดหลังไหลเข้าสู่เรือนจำเป็นจำนวนมาก และเพิ่มสูงขึ้นทุก ๆ ปี ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวย่อมกระทำได้ด้วยวิธีการนำมาตรการหลักเลี่ยงการใช้โทษจำคุก มาใช้แก่ผู้ต้องขังบางประเภท และนำมาตรการลงโทษอย่างอื่นมาใช้บังคับแทนการจำคุกผู้กระทำความผิด ก็น่าจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหากับที่อยู่อาศัยได้ในระดับหนึ่ง และหากนำมาตรการดังกล่าวมาใช้จริงจริง ประเทศไทยอาจให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในด้านนี้ได้ตามมาตรฐานสากล

หากได้พิจารณาถึงกฎหมายสหรัฐอเมริกาได้กำหนดสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการอยู่หรือพักอาศัยไว้ โดยมีข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายอาญายุติธรรมแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) โดยเสนอไว้ว่าในเรือนจำแต่ละแห่งควรจัดให้ผู้ต้องขังมีที่พักอาศัยเป็นส่วนตัว และในกฎหมายราชทัณฑ์ของสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดมาตรฐานในเรื่องขนาดห้องขังไว้โดยเฉลี่ยว่าผู้ต้องขังแต่ละคนควรจะต้องมีพื้นที่ในการใช้สอยอย่างน้อย 60 ตารางฟุต (square feet) และในกรณีในห้องขังใดมีพื้นที่ใช้สอยของผู้ต้องขังแต่ละคนโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 80 ตารางฟุต ก็ไม่ควรให้ผู้ต้องขังอยู่ในห้องขังนั้นเกินกว่าวันละ 10 ชั่วโมง⁴⁵

ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางการลดปัญหาในเรื่องการอยู่หรือพักอาศัยในเรือนจำที่จะเป็นการดูแลและคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับที่พักอาศัยได้ทางหนึ่ง ได้แก่ การจัดให้มีการตรวจตราสถานที่คุมขังอย่างสม่ำเสมอ โดยควรกำหนดให้การตรวจตราสถานที่คุมขังหรือเรือนจำนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบการตรวจเยี่ยมอย่างเป็นทางการเป็นระยะ ๆ อีกทั้งน่าจะเป็นการสร้างมาตรการที่มีประสิทธิภาพรูปแบบหนึ่งในการต่อต้านการกระทำละเมิดหรือการอันมิชอบจาก

⁴⁵ Tim Owen QC and Alison Macdonald (p. 181). Op.cit.

เจ้าหน้าที่ ตามที่คณะกรรมการเพื่อป้องกันการทรมาน (CPT) ระบุว่า “ส่วนสำคัญของการกำหนดให้มี การเยี่ยมเรือนจำแต่ละแห่งเป็นประจำโดยองค์กรอิสระ (คณะกรรมการตรวจเยี่ยม หรือ ผู้พิพากษาที่ กำกับดูแล) ทำให้สามารถรับรู้ ข้อร้องเรียนจากผู้ต้องขัง (และดำเนินการต่อหากจำเป็น) และได้ ตรวจตราสถานที่ คณะกรรมการเช่นนี้สามารถแสดงบทบาทสำคัญในการเชื่อมความแตกต่างที่ เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารเรือนจำและผู้ต้องขังที่ให้ข้อมูลหรือผู้ต้องขังทั่วไป สำหรับกลไกที่มีอยู่ ในการตรวจตราสถานที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นเรื่องที่ควรกระทำเพื่อ “เป็นการสร้างความ รับผิดชอบที่สำคัญต่อการป้องกันการปฏิบัติที่เลวร้ายต่อบุคคลที่ถูกคุมขังโดย เจ้าหน้าที่ตำรวจและ ทำให้แน่ใจว่าสถานที่คุมขังในสถานีดำรวจมีสภาพที่น่าพอใจ”

กฎหมายของแต่ละประเทศมักกำหนดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการ และ/หรืออัยการมี หน้าที่ในการตรวจตราสถานที่คุมขัง เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานของจำเลย เจ้าหน้าที่ การแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญอิสระ และผู้แทนของภาคประชาสังคมอาจมีส่วนร่วมในการตรวจตราด้วย ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (Ombudsmen) หรือสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการ กษาคสากล (ICRC) และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ควรได้รับอนุญาตให้สามารถเข้าถึงสถานที่ คุมขังทุกแห่งได้ตามที่มีการร้องขอ ทั้งนี้ โดยเห็นว่าสถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ในการคุมขังควรต้องได้รับการ ตรวจเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ และโดยไม่ต้องมีการแจ้งเตือนล่วงหน้า และต้องมีความพยายามทุก ประการที่จะสื่อสารโดยตรงและอย่างเป็นทางการกับบุคคลที่ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก สถานที่ที่ต้อง ได้รับการตรวจเยี่ยมนั้น รวมถึงห้องขังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานที่คุมขังก่อนการพิจารณาคดี บริเวณสถานที่ให้บริการเกี่ยวกับความมั่นคง สถานที่คุมขังของการใช้อำนาจทางปกครองและ เรือนจำคณะผู้ตรวจตราต้องมีอิสระที่จะรายงานสิ่งที่พวกเขาพบต่อสาธารณะหากว่าเลือกที่จะทำ เช่นนั้น

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น จากการศึกษาพบว่า มีกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความ ในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในส่วนที่ 6 เรื่องการอนามัยและการ สุขภาพในข้อ 66 กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่เข้าทำการตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนามัย ของผู้ต้องขังและการสุขภาพของเรือนจำโดยทั่ว ๆ ไป ทุก ๆ 3 วัน และมีระเบียบกระทรวง สาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พ.ศ. 2521 ซึ่งกำหนดให้มีแพทย์ปฏิบัติหน้าที่ เกี่ยวกับการอนามัยเรือนจำ⁴⁶ โดยระเบียบกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนด ให้แพทย์หรือแพทย์ที่

⁴⁶ ระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พ.ศ. 2521. ซึ่งต่อไปนี้จะใช้คำว่า “ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข.” ข้อ 4 “ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์ อำนาจและหน้าที่ เกี่ยวกับ การอนามัยเรือนจำ มีดังต่อไปนี้

(1) การตรวจรักษาโรค

ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบแทน⁴⁷ นั้นเข้าทำการตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวกับการอนามัยของผู้ต้องขัง และการสุขาภิบาลของเรือนจำโดยทั่ว ๆ ไป ทุก 3 วัน⁴⁸ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ถือเป็นการสอดคล้องต้องตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ที่กำหนดไว้ในข้อ 26(1)(ข) ที่กำหนดให้แพทย์ทำการตรวจอนามัยและความสะอาดของเรือนจำ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถนำข้อกำหนดดังกล่าวมาใช้ได้เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางด้าน การแพทย์

ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าเนื่องจากการเพิ่มขนาดพื้นที่ของเรือนจำเป็นไปได้ค่อนข้างยาก วิธีการแก้ปัญหาอีกทางหนึ่งได้แก่ การหามาตรการลงโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษจำคุก เพื่อลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ และควรกำหนดเวลาให้ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนนอนที่แออัดเฉพาะเวลา

- (2) การควบคุมป้องกันโรค
- (3) การตรวจและแนะนำการสุขาภิบาล
- (4) การส่งเสริมสุขภาพอนามัย
- (5) การฟื้นฟูสมรรถภาพ”
- (6) การส่งผู้ต้องขังไปรับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลนอกเรือนจำ.”

⁴⁷ ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ข้อ 5 “ให้นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด หรือผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิชาการ และบริการสาธารณสุข หรือนายแพทย์ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลจังหวัด หรือแพทย์ที่ได้รับมอบหมาย เป็นแพทย์ประจำเรือนจำประจำจังหวัด และให้นายแพทย์ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลอำเภอ หรือนายแพทย์ผู้อำนวยการศูนย์การแพทย์และอนามัย ในอำเภอนั้น ๆ หรือแพทย์ผู้ได้รับมอบหมายเป็น แพทย์ประจำเรือนจำประจำอำเภอ และปฏิบัติหน้าที่ตามข้อ 4 ตามความเหมาะสม

ในกรณีที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ตามวรรคแรกไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้จะมอบหมายให้แพทย์อื่นที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือแพทย์ที่สังกัดหน่วยราชการอื่นในเขตจังหวัด หรือในเขตอำเภอนั้น ๆ รับผิดชอบงานอนามัยเรือนจำในเขตจังหวัด หรือในเขตอำเภอนั้น ๆ ก็ได้ โดย ให้แพทย์ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำอยู่ในขณะนั้น เสนอจังหวัดออกคำสั่งแต่งตั้งและมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้รับผิดชอบแทนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐาน.”

⁴⁸ ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ข้อ 6 “ให้แพทย์ผู้รับผิดชอบตามความในข้อ 5 เข้าตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวกับการ อนามัยของผู้ต้องขัง และการสุขาภิบาลของเรือนจำโดยทั่ว ๆ ไป ทุก 3 วัน

กรณีมีเหตุจำเป็นที่จะต้องกระทำการ โดยเร็วโดยต่อเนื่องกัน เพื่อให้การรักษาผู้ต้องขัง ที่เจ็บป่วยหรือป้องกันและกำจัดภาวะระบาดของโรคติดต่อ ให้แพทย์ผู้รับผิดชอบกำหนดช่วงระยะเวลา การเข้าปฏิบัติงานในเรือนจำได้ตามความจำเป็น ให้แพทย์แจ้งให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดส่งผู้ป่วยไปเข้า รับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาล ตามความในข้อ 7 โดยทางเรือนจำมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดส่งผู้ป่วยหนัก หรือผู้ป่วยฉุกเฉินไปรับการรักษาพยาบาลตามคำแนะนำของแพทย์ และควบคุมดูแล ผู้ต้องขัง โดยปฏิบัติตามระเบียบและคำสั่งของกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการนั้น.”

นอนเท่านั้น โดยอาจมีการหากิจกรรมพิเศษให้สำหรับผู้ต้องขังที่ต้องการทำกิจกรรมนันทนาการ หรือออกกำลังกายมากกว่าการบังคับให้ผู้ต้องขังขึ้นไปอยู่แออัดรวมกันบนเรือนนอนเป็นเวลานาน

4.5 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัว

4.5.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลทั่วไป

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนพลเมืองทั่ว ๆ ไปไว้ในส่วนที่ 5 มาตรา 41 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ...” จึงอาจกล่าวได้ว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเต็มทีในความเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ๆ หากจะจำกัดสิทธิดังกล่าวจะทำให้ต่อเมื่อมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมารองรับเท่านั้น

4.5.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง

กฎหมายบังคับโทษทางอาญาของไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็มีการกล่าวถึงเรื่องทรัพย์สินของผู้ต้องขังไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวด 9 ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง โดยกำหนดให้อาศัยกฎกระทรวงในการพิจารณาว่าผู้ต้องขังมีสิทธินำทรัพย์สินชนิดใดเข้ามาเก็บรักษาไว้ในเรือนจำได้บ้าง ตลอดจนเรื่องการเก็บรักษา และการคืนทรัพย์สิน⁴⁹ หากผู้ต้องขังคนใดนำทรัพย์สินใดเข้ามาภายในเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำก่อน เจ้าพนักงานเรือนจำมีสิทธิริบเป็นของแผ่นดิน หรือทำลายเสีย แล้วแต่ชนิดและประเภทของทรัพย์สิน⁵⁰ ซึ่งในกฎกระทรวงมหาดไทย⁵¹ ได้กำหนดเรื่องทรัพย์สินของผู้ต้องขังไว้ในส่วนที่ 8 แบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวด 1 เป็นข้อกำหนดสิ่งของต้องห้าม ได้แก่ ผิ่น กัญชา หรือยาเสพติดสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่น เครื่องอุปกรณ์สำหรับเล่นการพนันและการหลบหนี อาวุธ สิ่งของมีพิษ ต่อร่างกาย วัตถุระเบิด หรือน้ำมันเชื้อเพลิง และสัตว์มีชีวิต⁵² หมวด 2 เป็นข้อกำหนดสิ่งของที่อนุญาตให้นำมาเข้ามาได้ในจำนวนที่พอสมควร ได้แก่ ของใช้ที่เกี่ยวกับการรักษาอนามัย เช่น

⁴⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 38.

⁵⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 39.

⁵¹ ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งต่อไปนี้จะใช้คำว่า “กฎกระทรวง.”

⁵² กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 127.

แปรงสีฟัน ยาสีฟัน หวี สบู่ ผ้าเช็ดตัว เป็นต้น และอาหารที่ปรุงสำเร็จ⁵³ และหมวด 3 กำหนดเรื่อง สิ่งของอย่างอื่นซึ่งมิใช่เป็นสิ่งของต้องห้ามและซึ่งมิใช่เป็นสิ่งของที่อนุญาต โดยหลักแล้วก็จะ ไม่อนุญาตให้ผู้ต้องขังมีไว้ในเรือนจำ⁵⁴

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ได้มีการออกหนังสือเวียนกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/ว 9 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขัง โดยกรม ราชทัณฑ์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าในปัจจุบันเรือนจำ/ทัณฑสถานแต่ละแห่งมีแนวทางในการปฏิบัติ เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังนำสิ่งของเครื่องใช้เข้ามาหรือเก็บรักษาไว้ในเรือนจำแตกต่างกันออกไป จึงทำให้ขาดความเป็นระเบียบและกระทบต่อประสิทธิภาพในการควบคุมผู้ต้องขัง แม้ว่าเรื่อง ดังกล่าวจะมีข้อกำหนดไว้แล้วตามกฎหมายกระทรวงออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 69 ข้อ 70 และข้อ 128 ก็ตาม แต่เพื่อให้การปฏิบัติงานของเรือนจำ/ ทัณฑสถานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเพิ่มประสิทธิภาพการ ควบคุมผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์จึงกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้สำหรับผู้ต้องขังไว้ ดังนี้

1. เครื่องแต่งกาย ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 และอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีเครื่องแต่งกายได้จำนวนไม่เกิน 5 ชุด สำหรับนักโทษ เด็ดขาดให้งดสวมใส่เครื่องแต่งกายส่วนตัว โดยจะต้องสวมใส่เครื่องแต่งกายที่ทางเรือนจำจัดเตรียม ไว้ให้เท่านั้น
2. เครื่องหลับนอน ให้มีคนละ 1 ชุด หากของเดิมหมดสภาพการใช้งานเมื่อจะแจกจ่าย ของใหม่จะต้องให้ผู้ต้องขังนำของเก่ามาแลกคืน
3. สิ่งของเครื่องใช้จำเป็นเกี่ยวกับอนามัย นอกจากที่ทางเรือนจำจัดเตรียมให้ เช่น แปรงสีฟัน ขันอาบน้ำ ผ้าเช็ดตัว ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน แชมพู ฯลฯ แล้ว ไม่อนุญาตให้ผู้ต้องขังมี สิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ที่เป็นของส่วนบุคคล เช่น กระจกน้ำร้อน หม้อหุงข้าว ฯลฯ
4. อาหารสำเร็จรูปอนุญาตให้มีได้ แต่จะต้องไม่ให้มีจำนวนมากเกินสมควร เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป อนุญาตให้มีได้ไม่เกิน 1 แพ็ค หรือ 10 ซอง ส่วนบรรจุภัณฑ์ที่เป็นแก้ว ห้ามนำเข้าและอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีเก็บไว้เป็นอันขาด อาหารกระป๋องและเครื่องดื่มที่บรรจุ กระป๋องต้องเป็นสินค้าที่ซื้อจากร้านสะดวกซื้อผู้ต้องขังเท่านั้น โดยอยู่ในความควบคุมของ

⁵³ กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 128.

⁵⁴ กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 129-131.

เรือนจำในการกำหนดมาตรการในการป้องกันการนำกระป๋องเหลือใช้มาเป็นอุปกรณ์ในการก่อเหตุร้ายต่าง ๆ

5. สิ่งของอย่างอื่นนอกจากที่ระบุไว้นี้ ให้เป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานเรือนจำว่าจะอนุญาตหรือไม่

จากการศึกษาถึงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) พบว่ามีการกำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องขังในเรื่องดังกล่าวนี้ไว้ด้วยเช่นกัน โดยแบ่งออกเป็นดังนี้⁵⁵

(1) เงิน ของมีค่า เสื้อผ้า และสิ่งของอื่นของผู้ต้องขัง ซึ่งตามข้อบังคับเรือนจำไม่ยอมให้เก็บรักษาเอง เมื่อนำเข้ามาในเรือนจำขณะรับตัวนั้น ให้ทางเรือนจำรักษาไว้ให้ปลอดภัยในสภาพที่เรียบร้อย และจัดทำบัญชีทรัพย์สินโดยเจ้าของลงชื่อกำกับไว้

(2) บรรดาสິงของและเงินจะต้องมอบคืนให้แก่ผู้ต้องขังเมื่อปล่อยตัว เว้นแต่จะอนุญาตให้ใช้เงินในเรือนจำได้ หรือได้ส่งของนั้นออกไปจากเรือนจำก่อนแล้ว หรือจำเป็นต้องทำลายเสื้อผ้ามิให้แพร่โรคภัย การมอบคืนให้เจ้าของลงชื่อกำกับไว้ด้วย

(3) เงินหรือทรัพย์สินที่ผู้ต้องขังรับมาจากภายนอกเรือนจำให้อนุโลมปฏิบัติเหมือนกัน

(4) ถ้าผู้ต้องขังนำยารักษาโรคใด ๆ เข้ามา ให้แพทย์วินิจฉัยและสั่งว่าควรจะใช้อย่างไร

อันจะเห็นได้ว่า ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ประกอบกฎกระทรวง และหนังสือเวียนในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขัง ยังไม่มีความชัดเจนอยู่บ้างและยังไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) ทั้งนี้ เนื่องจาก สิ่งของทุกชนิดของผู้ต้องขังที่นำเข้ามาในเรือนจำจะต้องผ่านเข้ามาทางเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งหากเป็นของที่ไม่ได้รับอนุญาตให้นำเข้ามา ก็อาจถูกริบเสียหรือถูกทำลาย และไม่มีที่สำหรับให้ผู้ต้องขังเก็บรักษาทรัพย์สินใด ๆ ได้อย่างปลอดภัย ผู้ต้องขังแต่ละคนจะมีเพียงล็อกเกอร์ที่ใช้สำหรับเก็บสิ่งของได้เล็กน้อย มีขนาดประมาณ 30×50×50 เซนติเมตร ซึ่งวางได้เพียงของใช้ส่วนตัว เช่น เสื้อผ้าไม่กี่ชุด ขันอาบน้ำ ก่องสบู่ แปรงสีฟัน และของใช้ส่วนตัวเล็กน้อยเท่านั้น⁵⁶ นอกจากนี้ หากเป็นสิ่งของมีค่าที่ผู้ต้องขังได้นำติดตัวมาด้วยในเวลาแรกเจ้าพนักงานเรือนจำจะจัดเก็บไว้ให้ แต่ก็ไม่มีข้อกำหนดใดระบุไว้ในเรื่องการรักษาทรัพย์สินของผู้ต้องขังไว้อย่างปลอดภัยและให้จัดทำรายการทรัพย์สินโดยผู้ต้องขังนั้น

⁵⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) ข้อ 43.

⁵⁶ *เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย)*. (2555, มกราคม 25). <http://prachatai.com/journal/2012/01/38931>.

ลงลายมือชื่อรับรองไว้ เช่นในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและยุติธรรม อันจะเป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิส่วนตัวเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังได้ดียิ่งขึ้นอีกระดับหนึ่งและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

4.6 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัว

4.6.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัวของบุคคลทั่วไป

สิทธิในเรื่องนี้เป็นสิทธิเสรีภาพทั่วไปของบุคคลทุกคนที่ไม่อาจถูกจำกัดได้ แต่เพียงจะต้องอยู่ภายในขอบเขตที่ว่า การใช้สิทธิของแต่ละบุคคลนั้นจะไปกระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่นมิได้ เพราะบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้เพียงเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย

4.6.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัวของผู้ต้องขัง

ในเรื่องความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ก็ย่อมจะต้องมีความแตกต่างออกไปจากสิทธิเสรีภาพของพลเมืองทั่วไปที่มีได้ถูกต้องขัง ผู้เขียนขอแยกทำการศึกษาวิเคราะห์ออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังนี้

4.6.2.1 การออกกำลังกาย และนันทนาการของผู้ต้องขัง

การออกกำลังกายและการพักผ่อนหย่อนใจในเวลาว่างเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์อย่างมาก เป็นการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด เนื่องจากบรรยากาศในเรือนจำทำให้มีชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อ กิจกรรมนันทนาการจึงมีความสำคัญแก่ผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ต้องขังใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานบางอย่างเพื่อช่วยลดภาวะซึมเศร้า (Keep inmates constructively occupied and reduce idleness) ทำให้ร่างกาย อารมณ์ของผู้ต้องขัง อยู่ในสภาพที่ดี อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีสุขอนามัยที่ดี และจะเป็นการช่วยลดความต้องการของผู้ต้องขังในการรับการรักษาพยาบาลตามมา

ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับโอกาสในการออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อย วันละ 1 ชั่วโมง ถ้าสภาพอากาศเอื้ออำนวย สำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชนและผู้ต้องขังอื่นที่อยู่ในวัยและสภาพร่างกายที่เหมาะสม พึงมีสิทธิได้รับโอกาสในการฝึกฝนการเล่นกีฬาและการบันเทิงรื่นเริงในชั่วโมงการออกกำลังกาย ซึ่งทางเรือนจำจะต้องจัดให้มีสถานที่และอุปกรณ์สำหรับการเล่นกีฬาตามสมควร ส่วนผู้ต้องขังทั่วไปควรจัดให้มีการออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง นอกจากผู้ต้องขังที่ทำงานที่ได้ใช้กำลัง

และกรณีผู้ต้องขังเด็กหรือผู้ต้องขังที่ไม่มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายก็ควรจะได้รับการศึกษา บริหารร่างกาย ได้รับการบันเทิงรื่นเริงโดยทางเรือนจำเป็นผู้จัดหาสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้⁵⁷

ตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการจัดบริการเกี่ยวกับการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจในระหว่างพักนอน จะมีการจัดที่พักให้แก่ผู้ต้องขังในระหว่างพักนอนโดยมีหลักการว่า การที่ผู้ต้องขังจะอยู่ในห้องขังจะทำให้ดีต่อเมื่อผู้ต้องขังคนใดคนหนึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือ หรืออาจเป็นกรณีที่เกิดอันตรายต่อชีวิต หรืออนามัยของผู้ต้องขังคนไหนคนใด และจะกระทำดีเป็นการชั่วคราวเท่านั้น โดยจะกระทำดีเฉพาะในกรณีที่ต้องกระทำเนื่องจากมีเหตุที่บังคับให้จำเป็นต้องกระทำ

ส่วนกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นการจัดบริการเกี่ยวกับการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ เรือนจำสหรัฐอเมริกาได้มีการให้ความสำคัญแก่การจัดให้บริการด้านนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง รวมถึงการกำหนดประเภทนันทนาการ จะต้องมีการจัดสร้างโรงยิมในร่ม สโมสร จัดให้ผู้ต้องขังได้อ่านหนังสือพิมพ์และให้ชมรายการละคร ศิลปะ กิจกรรมนันทนาการในเรือนจำของสหรัฐอเมริกาที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นกีฬาประเภทต่าง ๆ เช่น แสนด์บอล ฟุตบอล เบสบอล มวย เป็นต้น โดยที่ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้ออกกำลังกายเป็นประจำทุกวัน วันละประมาณ 1-2 ชั่วโมง

หากพิจารณาการให้สิทธิผู้ต้องขังได้รับการออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการของผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย มีกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 71 ได้กำหนดเรื่องการออกกำลังกายของผู้ต้องขังไว้ว่า “คนต้องขังและคนฝากขังนั้น โดยปกติให้ออกเดินนอกห้องขังหรือออกกำลังกายตามกำหนดเวลาและเขตซึ่งพัศดีเห็นควร ส่วนผู้ต้องขังอื่น เว้นแต่ระหว่างต้องโทษฐานผิดวินัย ให้มีโอกาสพักผ่อนและจัดให้ออกกำลังกายตามสมควร” นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังมีการกำหนดให้จัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ดำเนินการฝึกการออกกำลังกายและเล่นกีฬาแก่ผู้ต้องขัง หรือประสานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น การกีฬาแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด ศูนย์กีฬา สถาบันการศึกษาทางพลศึกษา ฯลฯ โดยขอความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการ รวมถึงจัดหาวัสดุอุปกรณ์กีฬาเพิ่มเติมจากที่กรมราชทัณฑ์จัดสรรให้

นอกจากตามกฎหมายแล้ว กรมราชทัณฑ์ยังได้มีหนังสือเวียนของกรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดกิจกรรมนันทนาการด้านบันเทิงในช่วงเทศกาลต่าง ๆ หรือในโอกาสที่

⁵⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 21.

เหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความตึงเครียด เช่น การแสดงดนตรีไทย ดนตรีสากล หรือ ประกอบกิจกรรมดนตรี เป็นต้น นอกจากนี้ให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดกิจกรรมออกกำลังกาย เล่นกีฬา และกิจกรรมนันทนาการให้แก่ผู้ต้องขังชราหรือป่วย ให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้ต้องขัง โดยไม่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ป่วยในลักษณะเช่นเดียวกับผู้ต้องขังปกติทั่วไป⁵⁸

จะเห็นได้ว่ากรมราชทัณฑ์ของไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในด้านนี้ค่อนข้างมาก เนื่องจาก การให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกาย มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ และทำกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยลดความตึงเครียดและปรับพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้มีสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี และเป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากเพื่อให้ผู้ต้องขังปรับพฤติกรรมให้เข้ากับคนในสังคมได้อย่างปกติ และเป็นการช่วยให้สุขภาพ อารมณ์ของผู้ต้องขังนั้นแข็งแรงสมบูรณ์อีกด้วย อันสอดคล้องและเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล

4.6.2.2 การใช้เวลาว่างในการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญาได้มีการกำหนดให้ทุกเรือนจำควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในทางบันเทิงและทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้ต้องขัง⁵⁹

นอกจากนี้ก็ได้กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งต้องมีห้องสมุดที่เพียงพอทั้งหนังสือบันเทิง วรรณกรรมและสารคดี ตำราเรียน สำหรับผู้ต้องขังทุกประเภทและส่งเสริมให้เขาได้ใช้ห้องสมุดเต็มที่⁶⁰ สำหรับผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกและเป็นผู้เยาว์ จะต้องบังคับให้เรียน⁶¹

ส่วนกฎหมายบังคับโทษทางอาญาของไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 นั้นมิได้มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด และจากการค้นคว้าข้อมูลทำให้ทราบถึงการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นวันธรรมดาและวันหยุดราชการ ดังนี้⁶²

⁵⁸ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0704/2378 เรื่องการส่งเสริมการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย การกีฬา และกิจกรรมนันทนาการ ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2545.

⁵⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 78.

⁶⁰ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 40.

⁶¹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ข้อ 77.

⁶² เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย. (2555, มกราคม 25).

- 1) ตารางกำหนดเวลาในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังในวันธรรมดา มีดังนี้⁶³
- 06.00 น. ให้ผู้ต้องขังลงจากเรือนนอนเพื่อทำกิจวัตรประจำวัน โดยจะมีเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือที่เรียกกันว่า “ผู้คุม” จะนับจำนวนผู้ต้องขังให้ครบจำนวนก่อนเปิดประตูให้ออกไปทำภารกิจส่วนตัว
- 07.00 น. ให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารเช้า ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารประเภทแกงจืดกับข้าวสวย
- 08.00 น. ผู้ต้องขังเคารพธงชาติ สวดมนต์ ฟังการอบรมจากเจ้าหน้าที่เรือนจำและอนุศาสนาจารย์
- 08.30 น. ผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกวิชาชีพ ศึกษาอบรม และฝึกระเบียบวินัยแถวสำหรับผู้ต้องขังใหม่ โดยผู้ต้องขังแต่ละคนจะต้องแยกย้ายกันไปตามกองงานต่าง ๆ ตามที่ถูkmอบหมายให้ทำ อันได้แก่ กองงานปั่นถ้วย เย็บรองเท้า ประกอบปลั๊กไฟ เป็นต้น
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน และฟังเทปการศึกษาทางอากาศ หรือคูโรททัศน์
- 13.00 น. ผู้ต้องขังเข้ารับการฝึกวิชาชีพ ศึกษาอบรมต่อ ตามกองงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย หากผู้ต้องขังคนใดทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นก่อนเวลา ก็จะมีเวลาเหลือสำหรับการพักผ่อนตามอัธยาศัยและได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติที่มารอเยี่ยมได้ แต่หากผู้ต้องขังทำงานตามที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จก็ไม่มีสิทธิได้รับการพักผ่อนหรือออกไปภายนอกเพื่อพบญาติที่มารอเยี่ยม จนกระทั่งหมดเวลาเยี่ยมญาติ ในเวลา 15.00 น.
- 15.00 น. เลิกงาน ให้ผู้ต้องขังอาบน้ำชำระล้างร่างกาย
- 15.30 น. รับประทานอาหารมื้อเย็น มื้อนี้จะเป็นมื้อหนัก ผู้ต้องขังจะรับประทานกันเป็นปริมาณมากเพราะจะไม่มีสิทธิรับประทานอะไรอีกเนื่องจากจะต้องอยู่เฉพาะในเรือนนอนเป็นเวลานานถึง 14 ชั่วโมง
- 16.00 น. ให้ผู้ต้องขังทั้งหมดเตรียมตัวขึ้นเรือนนอนเพื่อพักผ่อนตามอัธยาศัย ผู้ต้องขังบางคนอาจคูโรททัศน์ อ่านหนังสือ ฯลฯ
- 19.00 น. จัดให้ผู้ต้องขังสวดมนต์ไหว้พระ และพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 21.00 น. ฟังสัญญาณนกหวีดเพื่อให้ผู้ต้องขังนอนหลับพักผ่อน และโทรทัศน์ในเรือนนอนก็จะถูกปิดในเวลาเดียวกัน

⁶³ คู่มือการดำรงชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังเรือนจำบางขวาง. (2557, มกราคม 20).

สำหรับกรณีผู้ต้องขังเข้าใหม่จะมีการจัดให้ผู้ต้องขังนั้นต้องเข้ารับการอบรมจิตภาวนาเพิ่มเติมด้วยเป็นเวลา 1 เดือน

2) ตารางกำหนดเวลาในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังในวันหยุดราชการ มีดังนี้

06.00 น. ให้ผู้ต้องขังลงจากเรือนนอนเพื่อทำกิจวัตรประจำวัน

07.00 น. ให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารเช้า

08.00 น. ผู้ต้องขังเคารพธงชาติ สวดมนต์ ให้ผู้ต้องขังทำความสะอาดสถานที่ เครื่องแต่งกาย เครื่องหลับนอน แล้วพักผ่อนโดยจัดให้มีการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ดูโทรทัศน์

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน และดูโทรทัศน์ หรือทำกิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ

14.00 น. ให้ผู้ต้องขังเข้ารับธรรม หรือรับการอบรมศีลธรรม

15.00 น. ผู้ต้องขังอาบน้ำชำระล้างร่างกาย

15.30 น. รับประทานอาหารมื้อเย็น

16.00 น. ให้ผู้ต้องขังทั้งหมดเตรียมตัวขึ้นเรือนนอนเพื่อพักผ่อนตามอัธยาศัย

19.00 น. จัดให้ผู้ต้องขังสวดมนต์ไหว้พระ และพักผ่อนตามอัธยาศัย

21.00 น. ฟังสัญญาณนกหวีดเพื่อให้ผู้ต้องขังนอนหลับพักผ่อน

กำหนดเวลาในการใช้ชีวิตประจำวันจะคล้ายคลึงกัน ในส่วนที่แตกต่างจากวันธรรมดา ได้แก่ วันหยุดจะไม่มีการเยี่ยมญาติ และผู้ต้องขังไม่ต้องทำงานตามที่เจ้าหน้าที่เรือนจำมอบหมายเท่านั้น ผู้ต้องขังส่วนใหญ่แทบทั้งหมด กลับมีความเห็นว่า พวกเขาไม่พึงพอใจกับวันหยุดนี้ เนื่องจาก พวกเขาจะไม่ได้รับการพบหรือปรึกษากับทนายความ (ในกรณีผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุด) ไม่สามารถประกันตัวในวันหยุดได้ และเหตุผลประการสำคัญ คือ วันหยุดจะไม่มีการจัดให้เยี่ยมญาติได้เลย⁶⁴

⁶⁴ เบื้องหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย. (2555, มกราคม 25).

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสังคมภายนอกอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือสังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมของการถูกจำกัดสิทธิและเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ นอกจากนี้ยังเป็นสังคมที่ถูกตัดความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก จึงทำให้สังคมของผู้ต้องขังเป็นสังคมเพศเดียวและโดดเดี่ยว ดังนั้นการพิจารณาถึงผลกระทบของการถูกจองจำที่มีต่อผู้ต้องขังจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะลักษณะพิเศษของสังคมผู้ต้องขังดังกล่าว จะมีผลกระทบทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง ซึ่งนักทฤษฎีอาชญาวิทยาและนักสังคมวิทยาหลายคนเชื่อว่า ผลกระทบดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับตัวของผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเวลาต่อมาด้วย

จากการศึกษาในเรื่องหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง อาจกล่าวได้ว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงแห่งตน รวมทั้งสิทธิที่ไม่ถูกจับกุมหรือคุมขังโดยพลการ เมื่อรัฐทำให้บุคคลเสียอิสรภาพก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการดูแลให้บุคคลเหล่านั้นมีสภาพความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยและดูแลสุขภาพของคนเหล่านั้นด้วย ผู้ถูกคุมขังจะต้องไม่ถูกทำให้มีความยากลำบากอื่นใดมากไปกว่าถูกจำกัด อิสรภาพ สิทธิเหล่านี้ได้รับการประกันไว้ในข้อ 7 และ ข้อ 10 (1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งต้องให้ความเคารพ ห้ามทรมานและปฏิบัติที่เลวร้ายและปกป้องสิทธิต่าง ๆ ของผู้ที่สูญเสียอิสรภาพ นอกจากนี้ยังมีการสะท้อนให้เห็นถึงมาตรการเหล่านี้ในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ด้วย เช่น ในข้อ 3 อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป ข้อ 5 อนุสัญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้อำนาจปกครองของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในเรื่องความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันถือว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ปัญหาการคุ้มครองรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ผู้เขียนเห็นว่ามีส่วนหนึ่งมาจากความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับ ซึ่งได้แก่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายลำดับรองอันเป็นกฎหมาย

เฉพาะในการบังคับโทษจำคุก เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจนกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการที่เป็นการจำกัดสิทธิและการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำคามผิดวินัย มิได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติในทำนองเช่นว่านี้อยู่เลย ซึ่งทำให้พบปัญหาตามที่มีผู้เขียนได้ทำการศึกษา มา ดังนี้

5.1.1 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักสำหรับการนำมาบังคับใช้แก่กระบวนการบังคับโทษทางอาญาโดยตรงของประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลเอาไว้แต่อย่างใด ทั้งในส่วนที่ควรให้ความคุ้มครองข้อมูลอันเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว ประวัติอาชญากรรม และเรื่องที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งไม่ควรเปิดเผยต่อสาธารณชนนอกจากจะใช้เพื่อประโยชน์ในการบังคับโทษแก่บุคคลผู้นั้น และทั้งในส่วนของการให้ข้อมูลแก่ผู้ต้องขังใหม่ในเรื่องการรับรู้ถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ตามกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในการเข้าสู่กระบวนการบังคับโทษทั้งหมดแก่เขาด้วย

5.1.2 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มีบทบัญญัติห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่ กรณีที่เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น หรือเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น หรือผู้ที่น่าจะพยายามหลบหนี การควบคุม หรือกรณีเมื่อมีการควบคุมตัวผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ หากเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นสมควร ก็ให้ใช้เครื่องพันธนาการ และยังมีบทบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้อาวุธแก่ผู้ต้องขังในระหว่างถูกคุมขังอยู่ภายในเรือนจำได้ในบางกรณีตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ และกรณีดังกล่าวนี้กฎหมายยังให้ความคุ้มครองแก่การกระทำของเจ้าพนักงานเรือนจำใช้อำนาจที่ได้ให้ไว้ตามกฎหมายนี้โดยสุจริตและตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ ไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่งหรืออาญาในผลแห่งการกระทำของตน

นอกจากนี้ผู้ต้องขังไม่มีเสรีภาพในการทำงานในเรือนจำ โดยจะต้องทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้ อีกทั้งยังบัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องขังไม่มีสิทธิจะได้อำนาจ แต่ทั้งนี้อาจมีการแบ่งรายได้อันเกิดจากการงานของผู้ต้องขังให้เป็นรางวัลแก่ผู้ต้องขังก็ได้ ซึ่งเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวในชีวิต ร่างกายของผู้ต้องขังโดยตรงเช่นเดียวกัน

5.1.3 การคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication)

ตามกฎหมายบังคับบัญชาของประเทศไทย มีการให้ความคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้เพียง 1 ข้อ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 33 ที่กำหนดสิทธิความเป็นส่วนในเรื่องการติดต่อสื่อสารไว้ ซึ่งบัญญัติไว้แต่เพียงว่าผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะทนายความ เท่านั้น

อย่างไรก็ตามมีการออกข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าคูักิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในข้อ 13 ที่กำหนดว่า

“ผู้ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขัง ต้องพูดภาษาไทย และออกเสียงให้ดังพอที่พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมอยู่ ณ ที่นั้น ได้ยิน จะพูดภาษาอื่นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

ในกรณีเรือนจำจัดให้เยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขัง โดยการพูดคุยผ่านเครื่องมือสื่อสาร ผู้ได้รับอนุญาตให้เยี่ยมหรือติดต่อจะต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่ฟังการสนทนา บันทึกเสียง และตัดการสื่อสาร หากเห็นว่าข้อความที่สนทนาเป็นไปโดยไม่เหมาะสม”

ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นเกินสมควร เนื่องจากการที่บุคคลภายนอกจะเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังได้ จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว และยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสถานที่ที่จัดให้มีการเยี่ยมต้องเป็นสถานที่ที่ท่าเรือนจำจัดไว้เท่านั้น ซึ่งอยู่ในสายตาของเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างใกล้ชิดอยู่แล้ว การที่ผู้ต้องขังได้มีโอกาสพบปะและสนทนากับบุคคลผู้มาเยี่ยม ซึ่งอาจเป็นญาติหรือคนใกล้ชิด ได้มีโอกาสสนทนาซึ่งกันและกันในระยะเวลาอันจำกัด ย่อมไม่มีเหตุอันสมควรที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องรับรู้ข้อความการสนทนานั้น อันถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้ต้องขังเกินสมควรโดยใช่เหตุ

นอกจากนี้การเยี่ยมผู้ต้องขังป่วย แม้จะมีข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าคูักิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 กำหนดให้สิทธิพิเศษไว้ แต่ก็ยังมีลักษณะเป็นข้อกำหนดที่มีความเคร่งครัดมากเกินไป กล่าวคือผู้ที่ได้รับประโยชน์ตามข้อบังคับฉบับนี้ให้สิทธิเฉพาะผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอาการหนักเท่านั้นที่จะได้รับการเยี่ยมอย่างใกล้ชิด ทั้งยังกำหนดเวลาเยี่ยมได้เพียงครั้งละไม่เกิน 30 นาทีเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลาดังกล่าวไม่เพียงพอสำหรับการเยี่ยมผู้ต้องขังที่อยู่ในอาการเจ็บป่วย

5.1.4 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy)

ตามกฎหมายไทยได้จำกัดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังในการพักอาศัยไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งกำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องใช้อำนาจในการสั่งให้ผู้ต้องขังขึ้นเรือนนอนและออกจากเรือนนอนเป็นเวลาตามที่กำหนดไว้ คือ ผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในเรือนนอนตั้งแต่ 18.00 น. – 6.00 น. เท่านั้น นับเป็นเวลา 12 ชั่วโมง ทั้งนี้มิได้มีการคำนึงถึงขนาดที่พักอาศัยของผู้ต้องขังประกอบด้วย ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับสถานที่ที่จัดเป็นเรือนนอนของผู้ต้องขังซึ่งมีลักษณะคับแคบและแออัดอย่างมาก โดยพื้นที่เรือนนอนมีความเบียดเสียด ผู้ต้องขังจะต้องใช้ชีวิตอยู่ในสภาพเรือนนอนที่ไม่ได้มาตรฐานและแออัดเป็นเวลาถึง 12 ชั่วโมง ต่อ 1 วัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่ากฎหมายไทยส่วนใหญ่ก็มีความสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ แต่ก็เป็นเพียงการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการสากลเท่านั้น ในทางปฏิบัติกลับพบว่าไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ให้เป็นไปตามหลักการสากลได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเรื่องการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ ทั้งที่มีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ก็ตาม

5.1.5 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง

จากการศึกษาพบว่ากฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันของไทยยังไม่มี ความชัดเจนและยังไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ทั้งนี้ เนื่องจากสิ่งของทุกชนิดของผู้ต้องขังที่นำเข้ามาในเรือนจำจะต้องผ่านเข้ามาทางเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งหากเป็นของที่ไม่ได้รับอนุญาตให้นำเข้ามาก็อาจถูกริบเสียหรือถูกทำลาย และไม่มีที่สำหรับให้ผู้ต้องขังเก็บรักษาทรัพย์สินใด ๆ ได้อย่างปลอดภัย ผู้ต้องขังแต่ละคนจะมีเพียงล็อกเกอร์ที่ใช้สำหรับเก็บสิ่งของได้เล็กน้อย มีขนาดประมาณ 30×50×50 เซนติเมตร ซึ่งวางได้เพียงของใช้ส่วนตัว เช่น เสื้อผ้าไม่กี่ชุด ชันอาบน้ำ กล่องสบู่ แปรงสีฟัน และของใช้ส่วนตัวเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ หากเป็นสิ่งของมีค่าที่ผู้ต้องขังได้นำติดตัวมาด้วยในเวลาแรก เจ้าพนักงานเรือนจำจะจัดเก็บไว้ให้ แต่ก็ไม่มีการกำหนดใครระบุไว้ในเรื่องการรักษาทรัพย์สินของผู้ต้องขังไว้อย่างปลอดภัยและให้จัดทำรายการทรัพย์สินโดยผู้ต้องขังนั้นลงลายมือชื่อรับรองไว้ เช่น ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา

5.1.6 การคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการใช้เวลาว่างส่วนตัว

ตามกฎหมายไทย มีกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 71 ได้กำหนดเรื่องการออกกำลังกายของผู้ต้องขังไว้ว่า “คนต้องขังและคนฝากนั้น โดยปกติให้อนุญาตให้ออกเดินนอกห้องขัง หรือออกกำลังกายตามกำหนดเวลาและเขตซึ่งพัศดีเห็นควร ส่วนผู้ต้องขังอื่น เว้นแต่ระหว่างต้องโทษฐานผิด

วินัย ให้มีโอภาสพักผ่อนและจัดให้ออกกำลังกายตามสมควร” จะเห็นได้ว่ากรมราชทัณฑ์ของไทยก็ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในด้านนี้ค่อนข้างมาก เนื่องจาก การให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกาย มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ และทำกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยลดความตึงเครียดและปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้มีสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี และเป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากเพื่อให้ผู้ต้องขังปรับพฤติกรรมให้เข้ากับคนในสังคมได้อย่างปกติ และเป็นการช่วยให้สุขภาพ อนามัยของผู้ต้องขังนั้นแข็งแรงสมบูรณ์อีกด้วย อันสอดคล้องและเป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังตามมาตรฐานสากล แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายของไทยมิได้มีการกล่าวถึงเรื่องการกำหนดให้ผู้ต้องขังได้มีเวลาว่างหรือเวลาพักผ่อนทำกิจกรรมส่วนตัวไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้ ปล่อยให้เป็นการไปตามรูปแบบของผู้ต้องขังแต่ละคนในการดำรงชีวิตประจำวันภายในเรือนจำนั้น ๆ ซึ่งต้องอยู่ภายในกรอบกำหนดเวลาที่ทางเรือนจำแต่ละแห่งกำหนดให้ทำกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ทำการศึกษามาแล้ว ผู้เขียนขอเสนอแนวทางเพื่อลดปัญหาและอุปสรรคดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมากยิ่งขึ้นและใกล้เคียงกับหลักการสากลและนานาชาติที่จะเป็นไปได้ ดังต่อไปนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลส่วนตัว (Information Privacy) ผู้เขียนเห็นว่า การมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังนั้นมีความสำคัญและสมควรได้รับการบัญญัติให้มีขึ้น ตัวอย่างเช่น บทบัญญัติที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขังต่อบุคคลทั่วไปภายนอกหรือนำไปใช้ในการอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับประโยชน์ในการบังคับโทษแก่ตัวผู้ต้องขังนั่นเอง ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลนั้น อาจกล่าวโดยเฉพาะได้แก่ ข้อมูลการต้องโทษ ข้อมูลการกระทำผิด ประวัตินิติอาชญากรรม ข้อมูลการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่จะไม่เป็นผลดีต่อผู้ต้องขังภายหลังจากพ้นโทษออกไปแล้ว และมีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิผู้ต้องขังสำหรับการเข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอาชีพ และการเข้าศึกษาต่าง ๆ ควรมีการออกใบเกียรติคุณ หรือประกาศนียบัตร ไว้ให้แก่ผู้ต้องขังโดยไม่มีภาระระบุว่าการศึกษาที่กระทำในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง เช่นนี้ย่อมจะทำให้กระบวนการบังคับโทษทางอาญาของประเทศไทยสามารถให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลได้ดียิ่งขึ้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในชีวิตร่างกาย (Bodily Privacy) ผู้เขียนมีความเห็นว่าการจะแก้ไขปัญหาในเรื่องการละเมิดสิทธิเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเกี่ยวกับชีวิตร่างกายได้นั้น ต้องไม่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำใช้ดุลพินิจในการที่จะปฏิบัติการลงโทษผู้ต้องขังได้เอง แต่ทั้งนี้ เจ้าพนักงานเรือนจำควรมีสิทธิควบคุมตัวไว้เพื่อรอการพิจารณาวินิจฉัยลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังนั้นต่อไป โดยผู้เขียนขอเสนอว่าควรมีการวินิจฉัยโดยคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยความผิดและมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าว มีการรับฟังพยานหลักฐานและบันทึกข้อความที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้จัดทำขึ้นประกอบการพิจารณาวินิจฉัยความผิดนั้นว่าสมควรลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังนั้นหรือไม่ ประการใด การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังในอันที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย การถูกทรมาน หรือการลงโทษที่ไม่เป็นธรรมจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ และเป็นการลดข้อครหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำไปในทางที่มีชอบ อีกทั้ง ยังทำให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นขั้นตอนที่สามารถตรวจสอบถึงความชอบธรรมได้มากยิ่งขึ้น

5.2.3 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสาร (Privacy of Communication) ผู้เขียนเห็นว่าการทำหน้าที่ตรวจตราของเจ้าพนักงานเรือนจำก็ถือว่าเป็นการอันจำเป็น แต่ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ เช่นในเรื่องของการบังคับให้เจ้าพนักงานเรือนจำต้องรับรู้ถึงการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังกับผู้ที่มาติดต่อเยี่ยมหรือการตรวจตราจดหมายของผู้ต้องขัง โดยมีการเปิดอ่านข้อความก่อนส่งให้ผู้ต้องขังหรือส่งออกนอกเรือนจำนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขังอันเกี่ยวกับเรื่องการติดต่อสื่อสารมากเกินไป การตรวจตราภายนอกเพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำก็เพียงพอแล้ว เช่น กรณีที่ผู้มาติดต่อเยี่ยมผู้ต้องขัง กฎหมายได้กำหนดว่าจะต้องจัดให้เยี่ยมเฉพาะในสถานที่ที่ทางเรือนจำกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งมีเจ้าพนักงานเรือนจำดูแลอยู่ก็น่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดกำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องได้รับรู้ข้อความในการสนทนานั้น ๆ ด้วย ส่วนในเรื่องการส่งจดหมายนั้น เพียงแต่เจ้าพนักงานตรวจตราภายนอกก็เพียงพอแล้วไม่มีความจำเป็นอย่างใดที่จะต้องเปิดอ่านข้อความในจดหมายนั้น ทั้งนี้อาจมีข้อยกเว้นสำหรับนักโทษเด็ดขาดในความผิดร้ายแรงซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อสังคมและประเทศชาติ อันเป็นการให้เหตุผลเพื่อรักษาความสงบในเรือนจำและความปลอดภัยของประเทศชาตินั่นเอง โดยเป็นไปตามแนวทางเดียวกับกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศสหรัฐอเมริกา และนอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่าสมควรมีการยกเลิกข้อบังคับกรมราชทัณฑ์

ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าคูักิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ในข้อ 13 เสีย

ส่วนในเรื่องการเยี่ยมผู้ต้องขังป่วยนั้น ผู้เขียนขอเสนอว่าควรมีการแก้ไขปรับปรุงข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าคูักิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ในข้อ 30 โดยใช้คำว่า “ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย” แทนคำว่า “ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอาการหนัก” และการกำหนดเวลาให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องขังป่วยตามข้อ 31 ควรกำหนดค่าให้เป็นดุลพินิจของผู้อำนวยการพัฒนาสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ หรือผู้บัญชาการเรือนจำโดยกำหนดตามควรแก่กรณีแห่งความจำเป็นและพิจารณารายงานของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่พยาบาลประจำสถานพยาบาลนั้นประกอบ น่าจะทำให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

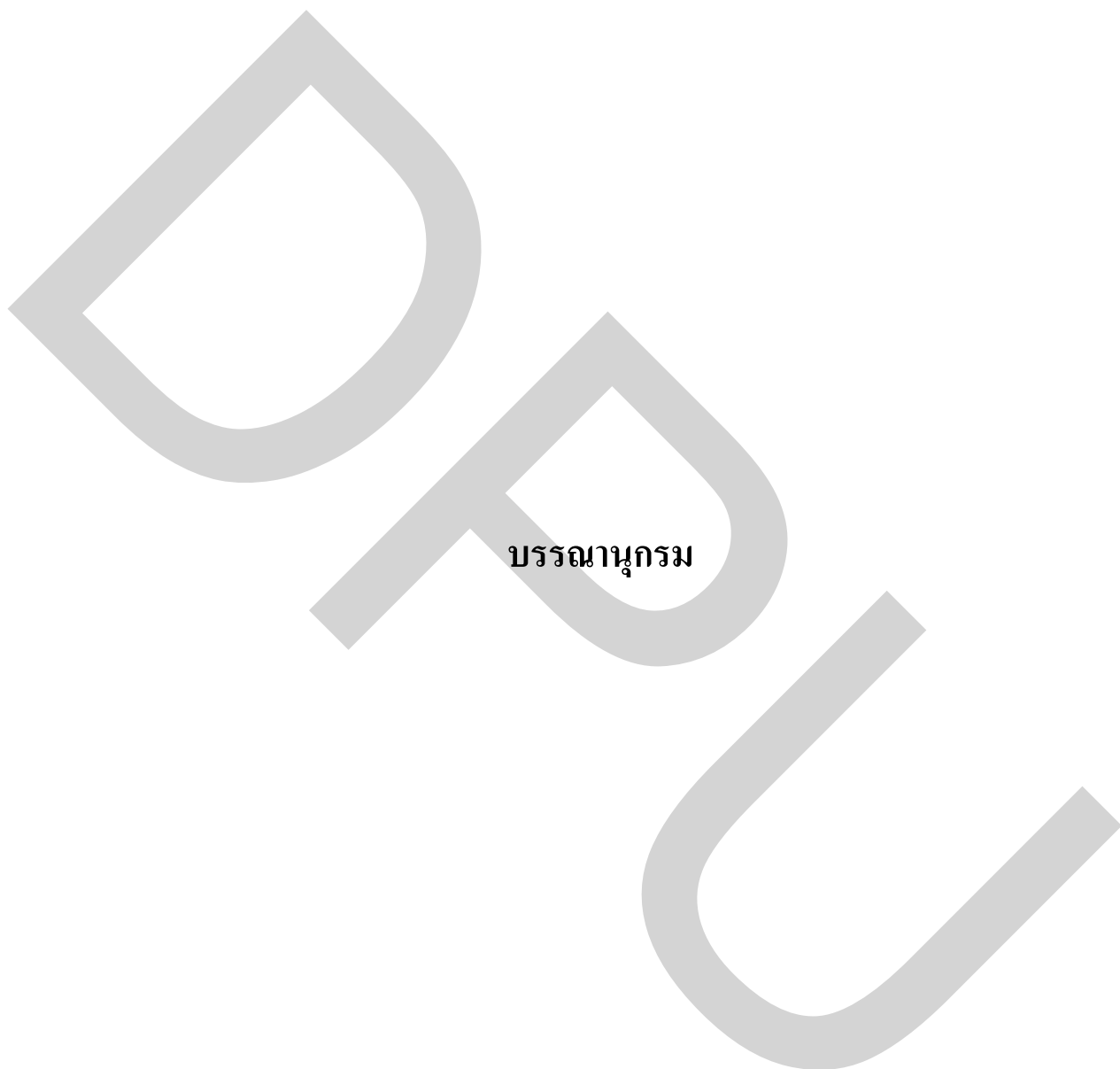
5.2.4 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัย (Territorial Privacy) ผู้เขียนมีความเห็นว่าการตรวจตราสถานที่คุมขังอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทำให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการตรวจเยี่ยมอย่างเป็นระยะ ๆ นั้น ย่อมจะเป็นการสร้างมาตรการที่มีประสิทธิภาพรูปแบบหนึ่งในการต่อต้านการกระทำละเมิดหรือการอันมิชอบจากเจ้าหน้าที่ ตามที่คณะกรรมการเพื่อป้องกันการทรมาน (CPT) ระบุว่า “ส่วนสำคัญของการกำหนดให้มีการเยี่ยมเรือนจำแต่ละแห่งเป็นประจำโดยองค์กรอิสระ (คณะกรรมการตรวจเยี่ยม หรือผู้พิพากษาที่กำกับดูแล) ทำให้สามารถรับรู้ข้อร้องเรียนจากผู้ต้องขัง และได้ตรวจตราสถานที่คณะกรรมการเหล่านี้ยังสามารถแสดงบทบาทสำคัญในการเชื่อมความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารเรือนจำและผู้ต้องขังที่ให้อินพุตหรือผู้ต้องขังทั่วไป

นอกจากการแก้ปัญหามุ่งต้นดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนยังมีความเห็นว่ ปัญหาประการสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการอยู่หรือพักอาศัยแก่ผู้ต้องขังนั้น ยังมีสาเหตุหลักมาจากความคับแคบ สถานที่ที่มีไม่เพียงพอที่จะรองรับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนี้ การลดปัญหาดังกล่าวอีกทางหนึ่งนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอมาตรการลงโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษจำคุก เพื่อลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย

5.2.5 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขัง เนื่องจากกฎหมายของไทยในส่วนนี้ ยังมีความไม่เหมาะสมดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่ ควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ต้องขังให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา (Standard of minimum Rule for the Treatment of Prisoners) ซึ่งวางหลักเกณฑ์ไว้ว่าหากเป็นสิ่งของมีค่าที่ผู้ต้องขังได้นำติดตัวมาด้วยในเวลาแรกรับเข้าพนักงานเรือนจำจะจัดเก็บไว้ให้ โดยทรัพย์สินดังกล่าวจะถูกเก็บรักษา

ไว้ในที่ปลอดภัยและมีการจัดทำรายการทรัพย์สินของผู้ต้องขังในเวลาแรกจับตัวหรือมีการนำทรัพย์สินใด ๆ เข้ามาภายในเรือนจำโดยให้ผู้ต้องขังนั้นลงลายมือชื่อรับรองไว้ จนกว่าจะมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษ ซึ่ง เป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและยุติธรรม อันจะเป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิส่วนตัวเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขัง ได้ดียิ่งขึ้นอีกระดับหนึ่ง

5.2.6 ข้อเสนอแนะในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการใช้เวลาว่างส่วนตัวจากการที่ได้ศึกษาค้นคว้ามานั้นทำให้ทราบว่ามาตรการในการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวเรื่องการใช้เวลาว่างส่วนตัวของไทย แทบจะไม่มีปัญหาและค่อนข้างที่จะมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาญา ทั้งนี้ เนื่องจากกรมราชทัณฑ์ของไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในด้านนี้ค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตาม เรือนจำบางแห่งก็ยังสามารถให้การรับรองสิทธิแก่ผู้ต้องขังได้อย่างไม่เต็มที่เช่นในเรือนจำที่ได้รับการพัฒนาแล้ว จึงสมควรให้ผู้ต้องขังในเรือนจำ ทัณฑสถานทุกแห่งได้รับ โอกาสและการรับรองสิทธิอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน โดยการจัดให้มีสิ่งบริการสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและการใช้เวลาว่างของผู้ต้องขังให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้ต้องขังในระยะยาว ตลอดจนภายหลังเมื่อพ้นโทษแล้วสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

กุลพล พลวัน. (2538). *พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคืออาญา.

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้อง.

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเชื่อมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดู

กิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547.

คู่มือการดำรงชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังเรือนจำบางขวาง. สืบค้น 20 มกราคม 2557, จาก

www.correct.go.th/copbank/page_12.htm.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). *สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (รายงาน

ผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

ตอนจบ เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย). สืบค้น

20 มกราคม 2557, จาก <http://prachatai.com/journal/2012/01/38960>.

ทวีศักดิ์ รอดโปลา. (2544). *สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*

พ.ศ. 2540 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธานี วรภัทร์. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

นันทิ จิตสว่าง. (ม.ป.ป.). *หลักทฤษฎีวิทยา*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

บรรเจิด สิงคนดี, นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์ และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. (ม.ป.ป.). *ปัญหาและ*

มาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to

Privacy). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.

บรรเจิด สิงคนดี. (2543). *หลักพื้นฐานสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ*

ใหม่. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2537). *กฎหมายมหาชน: วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมาย*

มหาชนยุคต่าง ๆ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บันทึกสำนักทฤษฎีวิทยาที่ ยช. 0705/267 เรื่อง ส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิต

ในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

- ประธาน วัฒนวานิชย์, เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ และบุญทิพย์ ผ่องจิตร แลน เกรฟ.
(2529). *สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย* (รายงาน
ผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประธาน วัฒนวานิชย์. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
ประมวลกฎหมายอาญา.
ประเสริฐ เมฆมณี. (2526). *คำอธิบายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เรียงมาตรา*. กรุงเทพฯ:
บพิชการพิมพ์.
เปิดจดหมายเรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำ (ฉบับละเอียดที่สุดในประเทศไทย. สืบค้น 20 มกราคม 2557,
จาก <http://prachatai.com/journal/2012/01/38931>.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.
โกคิน พลกุล. (2523). *ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. (2551). *เอกสารการสอนชุดวิชา
กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ หน่วยที่ 1-8 (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
มานิตย์ จุมปา. (2541). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*.
กรุงเทพฯ: บีเจเพลทโปรเซสเซอร์.
ระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พ.ศ. 2521.
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
วรางคณา สุจริตกุล. (2539). *นักโทษเค็ดขาดกับสิทธิทางกฎหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
วิษณุ เครื่องาม. (2530). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
วีรพงษ์ บึงไกร. (2543). *การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ
ราชการ*. กรุงเทพฯ.
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. (พฤศจิกายน, 2549). *สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน
ตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศ
ด้านสิทธิมนุษยชน (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: เสนอกรมคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.

สมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการแปล). (2530). *เดอะเฟเดอรัลลิสต์เปเปอร์: เอกสารความคิดทางการเมืองอเมริกัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2529) *มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ. 1776-1800*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2542). *การเมืองอเมริกา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2534). *การปกครองของสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

สุชาติ บำปุษยะวาทย์. (2517, กรกฎาคม-สิงหาคม). “กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับการราชทัณฑ์,” *วารสารราชทัณฑ์*, 22(4).

สุริยะ สิทธิชัย. (2539). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและบรรเทาผลกระทบของการต้องโทษจำคุกต่อผู้พ้นโทษ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสริม วินิจฉัยกุล. (2514). *คำอธิบายกฎหมายเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสรี นนทสูติ. (2545). *สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวด 3 องค์การอิสระ ตามรัฐธรรมนูญ เรื่อง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0704/2378 เรื่องการส่งเสริมการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย การกีฬา และกิจกรรมนันทนาการ ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2545.

อุสาห์ โกมลปานิก. (2510, พฤษภาคม-มิถุนายน). “วิวัฒนาการของการราชทัณฑ์และการอบรมผู้ต้องขังในประเทศไทย,” *วารสารราชทัณฑ์*, 15(3).

ภาษาต่างประเทศ

Albert Bleckmann & Staatsrecht II- Die Grundrechte, 4 Aufl., 1996, S. 85.

Andrew von Hirsch and Andrew Ashworth. *Principle Sentencing*, 1992.

Basic Law For The Federal Republic of Germany 1961, Born, November 1994.

Clemens Bartollas. *Invitation to Corrections*. Boston: USA. Allyn & Bacon, 2002.

CMV Clarkson and HM Keating Criminal Law: Text and Material (1998). London: Sweet & Maxwell.

- David C. James. (1982). "Constitutional Limitations on Body Searches in Prisons," *Columbia Law Review*,
- Dirk Van Zyl Smit (1992). "IS life imprisonment constitutional? – The German Experience," *Public Law*.
- Hampton. (1992). "Correcting Harms versus Righting Wrongs: The Goal of Retribution '39," *U.C.L.A. Law Review*.
- Hirsch Past or Future Crimes, 1985.
- Home Office White Paper Crime. (1990). *Justice and Protecting the Public*. Cm. 965, para 1.6.
- James Fitzjames Stephen. (1883). *A History of the Criminal Law of English Vol. II*.
- Joan Petersilia. (2003). *When Prisoners Come Home*. New York: Oxford.
- John W. Palmer. (1985). *Constitutional Rights of Prisoners*, 3^{ed}. Anderson Publishing Co.
- M.Ch.Jakops, Der Grundsatz der Verhaelthismaessigkeit, 1981 S. 68.
- Melvin Gutterman. (n.d.). *The Contours of Eighth Amendment Prison Jurisprudence: Conditions of Confinement*.
- Moore. (1987). *The Moral Worth Of Retribution' in Schoeman (ed.) Responsibility, Character and the Emotions: New Essays in Moral Philosophy*.
- Morris. (1968). *Persons and Punishment*. 52 *Monist* 475.
- Pieroth Suhlink. (1993). *Grundrechte Staatsrecht*, 9 Aufl, Heidelberg 1993 s.14.
- Puttkammer. (1953). "Administration of Criminal Justice 9. Cohen," *Moral Aspects of the Criminal Law '49 Yale L.J.* 1940.
- Recent Cases. (1993). "Prisoner – Privileged Communications – Inmates Have A Right to Receive Correspondence from Attorney Concerning Unionization Within Prison Goodwin v Oswald 462 F2d 1237," 2d Cir, 1972, *Harvard law review*.
- Stephen Livingstone. (2003). *Tim Owen QC and Alison Macdonald*. *Prison Law* 3^{ed}. London: Oxford University Press.
- Walker 'punishing. (1978). "Denouncing or Reducing Crime' in Glazebrook (ed.)," *Reshaping the Criminal Law*.
- Walker and Hough. (1988). *Public Attitudes to Sentencing*.
- William L. Prosser. (1960). *Privacy*, 48 *Calif.L.Rev.* 383, 389.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ภัทร์สุดา กราบไกรแก้ว

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2553 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2554 เนติบัณฑิตไทย สมัย 63

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ในพระบรมราชูปถัมภ์

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน ทนายความ